

Ajánló

ETO és számítógép, nagyszótári adatbázis, könyvtár- és információtudományi tanulmányok, modern folyóirat-kiadás

tartalmi feltárás

Könyvtárainkban a tartalmi feltárás nélkülözhetetlen eszköze az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO), melynek számítógépes alkalmazása élénk kutatási terület.

Piros Attila „*A gondolat a szimbólum mögött*” címmel angol nyelvű előadást tartott az ETO-t fejlesztő UDC Consortium rangos nemzetközi konferenciáján Londonban. Ennek magyar nyelvű cikk változata jelenik meg a TMT jelenlegi számában. A szerző munkájában az ETO-jelzetek szintaktikai vizsgálatával foglalkozik, a központoszási (metanyelvi) jelekre támaszkodva. Kidolgozott egy automatikus jelzetelemző algoritmust, amely lehetővé teszi a prekoordinált jelzetek struktúrájának elemzését, ezzel a jelzetek jelentésének lehető legpontosabb megállapítását. Ez az írás a szerző „Az ETO-jelzetek automatikus elemzésének kérdései” című cikkének a folytatása, amely a TMT hasábjain 2015 áprilisában jelent meg.

a magyar nyelv nagyszótára adatbázis

Kristóf Ibolya „A magyar nyelv nagyszótárának forrás- és névjegyzéke” című írása a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetében készül, a magyar nyelv nagyszótárához (Nsz.) kapcsolódó bibliográfiai adatbázisokat ismerteti. A nagyszótári szócikkekben az egyes jelentéseket 1772 és 2010 között keletkezett, írott nyelvi publikált szövegekből származó példamondatok illusztrálják. A magyar nyelv nagyszótára korpuszalapú szótár lévén meghatározott szöveggyűjteményből dolgozik, és közli a feldolgozott szövegek pontos bibliográfiai adatait is. A szótárra vonatkozó általános ismertetés és történeti áttekintés után az adatbázis jelenlegi felépítése, valamint az abban található adatok bemutatása következik. A bibliográfiai adatok mellett az egyes művek szerzőit és eredeti szerzőit tartalmazó adatbázis is kapcsolódik a szótárhoz.

könyvtár- és információtudományi tanulmányok

Felhívom a figyelmet **Sárközi Andrea** könyvismertetésére. A *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2016* című tanulmánykötet az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet kiadásában jelent meg 2017-ben **Kiszl Péter** és **Boda Gáborné Köntös Nelli** szerkesztésében. A kötetben olvasható tanulmányok az ELTE Bölcsészettudományi Karán 2015. november 23–24-én rendezett Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II. konferenciáján elhangzott előadások alapján készültek. A könyv négy nagy fejezetben (Tudósok a valós és virtuális könyvtárakról; Hazai és határon túli könyvtári alternatívák; Oktatóink kutatásaiból; Doktoranduszaink kutatásaiból) tárgyalja és mutatja be a könyvtári szakmát foglalkoztató alapvető kérdéseket, folyamatban lévő munkálatokat, oktatói és hallgatói kutatásokat.

a modern folyóirat-kiadás eszközei

A MTA Könyvtár és Információs Központ az Akadémiai Kiadóval közös konferenciát rendezett „*A modern folyóirat-kiadás eszközei*” címmel. **Lovász Dávid** beszámolójában összefoglalja az előadások témáit. Általuk megismerhetjük azokat a korszerű lehetőségeket, amelyek segítségével biztosítható a közzétett cikkek láthatóvá tétele, hosszú távú megőrzése. Az Akadémiai Kiadó előadói által képviselt kiadói szempontrendszer mellett megismerhetjük a tudományos szerkesztőségek működésének gyakorlatát, különös tekintettel az OJS szerkesztőségi munkába való bevezetésének tapasztalataira, de azt is, hogy a tudományos publikációs folyamatok támogatása miképpen illeszthető be a könyvtári feladatok sorába, illetve hogy az online tudományos közeg milyen kihívások elé állítja korunk kutatóit.

Fonyó Istváné

A következő szám tartalmából:

DANCS SZABOLCS: „RDA reborn” – a könyvtári referenciamodell és az átalakuló RDA –
1. rész: Bevezetés az IFLA LRM-be

ISTÓK ANNA: Digitális mindennapok egy könyvtár életében – Innovatív módszerek a fiatalok
olvasóvá nevelése, valamint az élethosszig tartó tanulás területén

BURMEISTER ERZSÉBET – DRÓTOS LÁSZLÓ: EPA – MATARKA együttműködés: a közös
cikkek ellátása egyedi azonosítókkal

A gondolat a szimbólum mögött

Az ETO-jelzetek automatikus interpretálásáról és reprezentációjáról

Az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) és más analitikus-szintetikus és fazettás osztályozási rendszerek számos lehetőséget nyújtanak a tárgykörök szintaktikai relációk segítségével történő kifejezésére. Az ilyen esetekben a relevancia eldöntése az információkeresés során szükségessé teszi a jelentés lehető legpontosabb megállapítását a jelzet alapján, melynek alapvető feltétele a prekoordinált jelzetek struktúrájának elemzése. Központi kérdés, hogy ez a jelentésfelismerés mennyiben támogatható automatikus eszközökkel, főleg azért, mert számos bibliográfiai forrás tartalmaz ilyen ETO-jelzeteket egyszerű szöveggé alakítva, ezek alapján pedig hatékony információkeresés csak nagyon körülményesen végezhető. Cikkemben az ETO-jelzetek platformfüggetlen, automatikusan feldolgozható, a teljes szintaktikai struktúrát megtartó formátumban való reprezentációjára irányuló kutatásom jelenlegi állását ismertetem. Az ETO-jelzeteket közvetlenül a tervezett formátumra átalakító algoritmus és szoftver is fejlesztési stádiumban van, továbbá a kutatás céljai között szerepel olyan konverziós algoritmusok kidolgozása és elérhetővé tétele, amelyek más szoftverek által is könnyen feldolgozhatók. Az írás elsősorban a kutatás elmúlt két évének eredményeit, illetve a jövőbeli terveket és irányokat igyekszik bemutatni.¹

Tárgyszavak: *Egyetemes Tizedes Osztályozás; ETO-jelzet; elemzés*

Bevezetés

Híres művükben *Charles Kay Ogden* és *Ivor Armstrong Richards* a lingvisztikai szimbólumok és az általuk reprezentált objektumok kapcsolatát egy háromszöggé modellték, melynek csúcaiban az objektum vagy referens, a róla alkotott gondolat és annak jelölése (szimbólum) állnak. [3]

Bibliográfiai metaadatok esetén, melyekben a tárgy az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) vagy valamely más osztályozási rendszer segítségével van kifejezve, az objektum a leírás tárgyát jelenti: valamely dokumentumot, szöveget, képet, műalkotást vagy bármilyen más indexelt objektumot. A gondolat az objektum fő tárgyköreinek rezüméje, egy indexelő által egyszerű állítások formájában kifejezve. Legvégül a szimbólum ezeknek az állításoknak egy osztályozási rendszer egyszerű vagy prekoordinált jelzeteire lefordított formája.

Az ETO és más analitikus-szintetikus osztályozási rendszerek a bonyolultabb tárgyköröket jelzetek építésével fejezik ki. Ilyen esetekben a hatékony relevanciadöntések, illetve az objektumok pontos beazonosítása szükségessé teszik a gondolat minél precízebb meghatározását a szimbólum

alján. Az információkeresésben központi kérdés az ilyen jellegű döntések automatikus eszközökkel való támogatása. Ehhez egyebek mellett a jelzetek struktúrájának az analízisére van szükség.

A cikkben bemutatott kutatás célja egy olyan új, platformfüggetlen formátum kifejlesztése, amely az ETO-jelzetek teljes szintaktikai struktúráját leírja, így támogatva azok további automatikus feldolgozását. A kutatás céljai között szerepel egy olyan algoritmus kidolgozása és megvalósítása is, amely az ETO-jelzeteket közvetlenül az említett formátumra alakítja, illetve olyan konverziós metódusok kialakítása és online elérhetővé tétele, melyek képesek őket további, más szoftverek által olvasható formátumokba átalakítani.

¹ A cikk a „Faceted classification today: theory, technology and end users: proceedings of the International UDC Seminar” 2017, London (UK), 14-15 September. Würzburg : Ergon Verlag, 2017. Nemzetközi ETO Szeminárium 2017 konferenciakötetben megjelent cikk magyar nyelvű verziója. [1] A konferenciáról a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 2017 novemberi száma közölt részletes beszámolót. [2]

A további kutatási tervek elsősorban a kidolgozott megoldások lehetséges felhasználási területeire fókuszálnak.

Az ETO mint analitikus-szintetikus osztályozási rendszer

Azokat a fogalmakat, amelyeket alaptárgyak fazettákkal való pontosításával nyerünk, – *Ranganathan* után – összetett tárgyakként nevezük. [4] Az ETO-ban kiemelt jelentősége van azoknak a fazettakombinációknak, melyek általánosan közös alosztásokként (a hely, idő, formai megjelenés, nyelv, anyag, személyi vonatkozások, tulajdonságok, relációk stb. jelölésére) jelennek meg. Egyébként a fazetták, mint olyan attribútumok, amelyek tipikusan egy adott osztályon belül fordulnak elő, a leggyakrabban korlátozottan közös alosztásokkal vannak kifejezve. [5]

A komplex tárgykörök azok a fogalmak, melyekben kettő vagy több tárgy valamilyen köztük lévő kapcsolat alapján állnak össze egységes egészzé. [4] Az ETO-ban komplex tárgyköröket az egyszerű viszonyítás (:), sorrendrögzítés (::)² és csoportosítás használatával alkothatunk.

Az agglomerált alap tárgykör fogalmát *Neelameghan* vezette be azokra a fogalmakra, amelyek „egységeket nagyobb halmazokba vonnak össze a részek kohéziója nélkül”. [6] Az ETO-ban az összeadás (+) és a kiterjesztés (/) alkalmazható az agglomeráció két, *Neelameghan* által meghatározott fajtájának a kifejezésére.

Az ETO analitikus-szintetikus osztályozási rendszer: a mély fogalmi hierarchia mellett nemcsak a tudásterületek fazettáinak a kifejtésére kínál számos megoldást, de a komplex és az agglomerált alaptárgykörök kifejezésére is. [7][8]

Az analitikus-szintetikus osztályozások esetében a szintaktikai relációk által hordozott információ jelentőségét át kell értékelnünk az online visszakeresés során. Nemcsak a facetták értelmezhetetlenek sok esetben a bázisosztályuk ismerete nélkül, de fontos különbséget kell tennünk az összetett, komplex és agglomerált tárgykörök között is. Emellett a reláció fázisának, akár a jelzetelemek hivatkozási sorrendjének a figyelembe vétele is szükséges lehet. [9] Ezek az adatok növelhetik a rendszer hatékonyságát, különösen a precízió szintjét a tárgyi böngészés és keresés során. Bár a hierarchikus struktúra ideális feltételeket teremt az inkluzív keresés számára [10], ehhez is szükséges a

prekoordinált jelzetek elemeinek és relációinak pontos beazonosítása.

Az ETO-számok interpretációja

Az ETO komplex jellege és a fejlesztésének százéves története során felfedezhető inkonzisztencia megnehezíti az osztályozás gépesítését. Az utóbbi harminc év átszervezései az osztályozás teljesen fazettás formában történő átszervezését célozzák a fazettaanalízis elvének konzisztens alkalmazása alapján, olyan teljesen fazettás osztályozásokhoz hasonló módon, mint a BC2. [11][12][13][14][15] Az átszervezések másik mozgató elve az a feltételezés, hogy a táblázatok szisztematikusabb struktúrája következetesebb jelzetelezést, ennek következtében jobb jelzetkezelést eredményez online környezetben is. [16]

A szakmai konszenzus szerint, az authority control kielégítő módja az osztályozás könyvtári OPAC-okban és tárgyi keresőkben való alkalmazásának: a 2015. évi ETO Szeminárium teljes egészében ezt a témát igyekezett körbejárni. [17] Ugyanakkor az authority control költséges eljárás, melyet a lehetőségek szerint automatizáltan is támogatni kell. Az is tény, hogy az authority control gyakran nem elérhető, ami az osztályozás alkalmazását akár teljesen ellehetetlenítheti. Végül, de nem utolsósorban az authority control alkalmazása bonyolult és nehézkes, ha az analitikus-szintetikus osztályozással kifejezett szintagmatikus fogalmak szintaktikai relációit is figyelembe szeretnénk venni [18], pedig az ilyen fogalmak kifejezhetősége az egyik legnagyobb előnye ezeknek a rendszereknek.

Az ETO-jelzetek automatikus felbontásának és az elemeik alapján történő indexépítésnek a lehetőségét az 1960-as években kezdték vizsgálni. [19] Az 1990-es években *Gerhard Riesthuis* fejlesztett és publikált olyan algoritmusokat és példaalkalmazásokat, melyek képesek voltak a jelzetrészek azonosítására. Riesthuis fő célja a jelzetek felbontásával a jelzetelemeknek az ETO mesterfájlból (UDC MRF) származó természetes nyelvi leírásokhoz való hozzárendelése, ezzel a természetes nyelvű visszakereshetőség biztosítása volt. [20][21] Eredményeit doktori disszertációjában összegezte, amely a mai napig a legátfogóbb munkának számít ebben a témakörben. [22]

Magyarországon *Mándy Gábor* végzett hasonló jellegű kutatásokat, illetve adott közre olyan (PHP nyelven írt) példaprogramokat, melyek képesek

egyes szintaktikai relációk és alosztások felismerésére. Az elképzelésének alapja egy olyan programcsomag kidolgozása, melynek algoritmusai lépésenként, egyfajta „szűrőként” viselkedve – minden eljárás az őt megelőző kimenetét kapva bemenetként – bontják részeire az ETO-jelzetet. Célja az ETO-jelzetek posztkoordinált használatának elősegítése volt azzal, hogy kész algoritmusokat nyújt a szoftverek fejlesztőinek. [23]

Az összetett, komplex és agglomerált tárgykörök részeinek felismerése lehetséges az MRF-ből származó jelölők alapján is, ha a jelzet tartalmazza ezeket. Ennek a megközelítésnek a másik előnye, hogy a jelölők a jelzetek szabályos rendezését is megkönnyítik. Hátránya, hogy feltételezi az MRF használatát a jelzetszerkesztés során.

Ahogy láhattuk, a korábbi kutatások elsősorban a prekoordinált számok elemeinek a felismerésére összpontosítottak: ugyanakkor ez a posztkoordinált szemlélet tovább fejleszthető, ha figyelembe vesszük a kompozicionalitás elvét [24], azaz azt, hogy a jelzetek jelentését az összekapcsolt ETO-számok és azok kapcsolatai együttesen határozzák meg.

Az ETO-jelzetek kontextust megőrző reprezentációja

Az ebben a fejezetben bemutatott kutatás célja az ETO-számok reprezentálása egy géppel olvasható, alkalmazásfüggetlen formátumban a szintaktikai relációk által kifejezett szemantika megőrzésével. A célok közé tartozik még egy olyan algoritmus kidolgozása, amely képes az ETO-jelzeteket közvetlenül lefordítani a tervezett formátumra, az MRF alkalmazása nélkül, továbbá egy, az algoritmust megvalósító online szolgáltatás létrehozása.

A formátum és a program online elérhető a <http://piros.udc-interpeter.hu> címen. Az ETO-jelzetek feldolgozhatók felhasználói vagy alkalmazásprogramozási interfészen keresztül, az XML-séma definíciója pedig letölthető és felhasználható a megfelelő licenc szerint.³

XML-séma definíció az ETO-jelzetek leírására

A legfontosabb követelmény a formátummal kapcsolatosan, hogy annak le kell írnia az ETO-jelzetek teljes szintaktikai struktúráját, megőrizve az összes releváns információt azok részeire, kapcsolódási módjaira, kifejezésben betöltött szerepére és sorrendjére vonatkozóan.

A második követelmény, hogy szabványos formátumnak kell lennie, mely feldolgozható más alkalmazások által, illetve könnyen átalakítható egyéb formátumokká.

Az ETO speciális tulajdonságait és a fenti követelményeket is figyelembe véve az XML-formátum megfelelőnek tűnt a kutatás céljaira. A választott szabvány legfőbb előnye a flexibilitás, a széles körű támogatottság és az XML-séma definíció (XSD) készítésének lehetősége.

Az ETO-számok reprezentálásának alapelvei

Az ETO alosztási szimbólumainak precedencia sorrendje azok koncepcionális definíciójából adódik. Az összetett tárgykörök összevonhatók egy viszonyítás (:) segítségével kifejezett komplex, az összetett és komplex tárgykörök pedig egy összekötéssel (+) kifejezett agglomerált tárgykörre. A kiterjesztés (/) felhasználható egymás melletti számok összekötésére, azaz intervallumok alkotására. Ezek az intervallumok, akárcsak a csoportképzéssel kifejezett tárgykörök éppúgy pontosíthatók fazettákkal, mint a táblázati számok.

A fenti precedenciasorrend minden ETO-szám esetén meghatároz egy fát, amelyben a különböző típusú tárgykörök különböző szinteken állnak. Például az 515.1+514.12 jelzetben az összekötés az első szinten van reprezentálva, a viszonyítás pedig a másodikon.

A fa legalsó szintjei az alapfogalmakat tartalmazzák, amelyek egy főtáblázati számból (intervallumból, szintézisből vagy csoportképzésből, esetleg egy önálló általánosan közös alosztásból) állnak, esetleg egy vagy több alosztással pontosítva.

Az általánosan, és egyes esetekben a korlátozottan közös alosztások is tartalmazhatnak további alosztási jeleket és számokat, amelyeket szintén kezelni kell. A levelek mindig táblázati számokat vagy intervallumokat jelölnek.

Egy másik előnye ennek a megközelítésnek, hogy az így létrehozott reprezentáció a fazetták fókuszát és bázisosztályát egyaránt tartalmazza anélkül, hogy szétválasztaná őket.⁴ Például a 27'475.5-23 („szentírásokon alapuló szentbeszéd”) jelzetben a bázisosztály (27) és a fazetta fókuszai (-475.5 és -23) jól felismerhető és reprodukálható módon vannak elmentve, függetlenül a fazettasorrendtől és a jelzet esetleges egyéb elemeitől. Így a

fazették érdemi zaj és információvesztés nélkül visszakereshetők.

A sémadefiníció

Minden fa leírható egy XML-lel. Az XML lehetséges elemei meghatározhatók egy XML-séma-definícióval, amely így definiál egy az ETO-számokat leíró nyelvet.

Az XSD komplex típusai a fa ágait és leveleit határozzák meg. Az osztályok (táblázati számok) és az intervallumok olyan komplex típusok, amelyeknek két attribútuma tartalmazza az intervallumot kezdő és (opcionális) záró számot. A táblázati számokat leíró egyszerű típusok validációs célokat szolgálnak.

A következő példa egy bonyolult ETO-szám XML-reprezentációját mutatja be:

```
<ns:udc_concept
  xsi:schemaLocation="http://piros.udc-
  interpreter.hu/#xsd udc.xsd" xmlns:ns="http://piros.udc-
  interpreter.hu/#xsd" xmlns:xsi="http://www.w3.org/2001/XMLSchema-
  instance" udc_edition="2017"
  notation="[515.1+514:517]-32(02.025.2)=161.1">
  <ns:description xml:lang="EN">
    Topológia és az analízis és geometria kapcsolata (könyv orosz nyelven, illusztrációkkal)
  </ns:description>
  <ns:main_concept>
    <ns:main_table_subgrouping>
      <ns:main_table_addition>
        <ns:main_concept order="1">
          <ns:main_table_number number1="515.1"/>
        </ns:main_concept>
        <ns:main_table_relation order="2">
          <ns:main_concept order="1">
            <ns:main_table_number number1="514"/>
          </ns:main_concept>
          <ns:main_concept order="2">
            <ns:main_table_number number1="517"/>
          </ns:main_concept>
        </ns:main_table_relation>
      </ns:main_table_addition>
      <ns:special_auxiliary xsi:type="ns:special_auxiliary_hyphen" order="1">
        <ns:special_auxiliary_number
          xsi:type="ns:special_auxiliary_hyphen_number" number1="-32"/>
        </ns:special_auxiliary>
      </ns:main_table_subgrouping>
      <ns:common_auxiliary_independent xsi:type="ns:common_auxiliary_of_form" order="1">
        <ns:common_auxiliary_of_form_number number1="(02)">
          <ns:special_auxiliary xsi:type="ns:special_auxiliary_pointnought" order="1">
            <ns:special_
              auxiliary_number xsi:type="ns:special_auxiliary_pointnought_number" number1=".025.2"/>
          </ns:special_auxiliary>
        </ns:common_auxiliary_of_form_number>
      </ns:common_auxiliary_independent>
      <ns:common_auxiliary_independent xsi:type="ns:common_auxiliary_of_language" order="2">
        <ns:common_auxiliary_of_language_number number1="161.1"/>
      </ns:common_auxiliary_independent>
    </ns:main_concept>
  </ns:udc_concept>
```

Interpreter az ETO-jelzetek felbontására és XML-formátumba alakítására

Az XML-formátum megtervezését követően a következő lépés egy olyan interpreter program tervezése és megírása volt, amely képes az ETO-számokat az új formátumban leírni.

Az interpreterrel szemben támasztott legfontosabb követelmények a következők:

- tekintettel kell lennie az ETO jelzetépítési szabályaira, megtartva a számok által hordozott minden információt (beleértve a részekre és azok teljes szintaktikai kontextusára vonatkozót is);
- amennyire lehetséges, automatikusan kell feldolgoznia a számokat;
- online elérhetőnek kell lennie felhasználók és programok számára egyaránt.

Az interpreter egy automata, amely az ETO-számok és alosztási szimbólumok formális nyelvét fogadja el. Az inputjai az ETO-szám és az ETO kiadási éve, amely alapján készült, az outputja a

```
{
  "concept": "378.007.1",
  "udc_edition": "1990",
  "pref_labels": {
    "pref_label_1": {"pref_label": "Főiskolák vezetése", "language": "HU"}
  },
  "udc_numbers": {
    "number_1": {
      "notation": "378", "filing": "3T7T8C", "uri": "http://udcdata.info/025169",
      "pref_labels": {
        "pref_label_1": {"language": "HU", "pref_label": "Felsőoktatás. Egyetemek. Főiskolák"}
      }
    },
    "number_2": {
      "notation": ".007.1", "filing": "P0T0T7T1C",
      "pref_labels": {
        "pref_label_1": {"language": "HU", "pref_label": ""}
      }
    }
  }
}
```

A legutóbbi kutatási eredmények

A fenti kutatási eredményeket és alapelveket részletesen kifejtettem a 2015. évi ETO Szemináriumon, illetve az Extensions and Corrections to the UDC utolsó dupla számában. [26][32] Ez a fejezet az azóta eltelt időszak eredményeit foglalja össze.

szám XML-reprezentációja, vagy egy hibaüzenet a probléma leírásával, amennyiben azt nem lehet feldolgozni, vagy nem felel meg a megadott ETO-verzió szabályainak.⁵

A kimeneti formátumok

Bár az XML szabványos, automatikusan feldolgozható formátum, közvetlenül nem támogatja az ETO használatának minden formáját. Ezért logikusnak és szükségesnek tűnik olyan konverziós metódusok elérhetővé tétele, amelyek a szoftverek számára könnyebben felhasználható formátumokat produkálnak.

Az XML-formátum mellett az interpreter HTML formában is képes megjeleníteni a legenerált fákat, illetve, ha szükséges, összeállítja a jelzetelemek listáját a kontextuális információ nélkül, JSON formátumban.⁶

Az alábbi példa egy ETO-jelzet elemeinek listáját mutatja, a szoftver által összeállított JSON sztring formájában:

A Portugál Digitális Nemzeti Könyvtár – esettanulmány

A címben említett esettanulmányra 2015 végén került sor a The European Library (TEL) nyílt hozzáférése adatbázisa alapján. A több mint 100 elérhető gyűjtemény közül a Portugál Digitális Nemzeti Könyvtárra esett a választás, elsősorban a köze-

pes méretű állomány, és az ETO-számokkal való nagymértékű lefedettsége miatt.⁷

Az adatbázis RDF/XML-formában való letöltését és az ETO-számok kinyerését követően a duplikációk törlésre kerültek. Az így nyert lista 13 741 különböző ETO-számot tartalmazott, melyek egy teszteralkalmazáson keresztül egyesével lettek feldolgozva. Ezen a módon a szolgáltatás néhány perc alatt a teljes listát feldolgozta.

A 13 741 szám közül 13 604-et sikerült hiba nélkül feldolgozni. A maradék 137 rekord megvizsgálása során két programhibára és öt olyan speciális osztályozási megoldásra derült fény, amelyeket a program még nem támogatott. A többi problémát gépelési hibák és szabálytalan indexelési megoldások okozták, vagy a jelzetteléskor használt és a feldolgozáskor megadott ETO-verziók különbsége. A feldolgozási hibák mellett az XML-validáció további gépelési hibákat és szabálytalan megoldásokat is felszínre hozott.

A teljesítmény tesztelése mellett az esettanulmány tapasztalatai kiváló visszajelzést jelentettek az adatformátum és a program további korrekciója és továbbfejlesztése számára.

Az XML-sémadefiníció új verziója

Az XML-sémadefiníció első verziója⁸ nyomtatott és online ETO kiadások alapján készült.⁹

A teljes standard angol ETO-verziót tartalmazó, éves licenccel elérhető UDC Online [31] a kutatás

```
<xsd:complexType name="special_auxiliary">
  <xsd:complexContent>
    <xsd:extension base="udc:special_auxiliary_root">
      <xsd:sequence>
        <xsd:element name="special_auxiliary_number" type="udc:special_auxiliary_number"/>
      </xsd:sequence>
    </xsd:extension>
  </xsd:complexContent>
</xsd:complexType>
```

Egy másik fontos változás, hogy valamennyi jelzetelem hivatkozási sorrendje eltárolható. Ez az információ nemcsak a sorrendképzés vagy a jelzetszintézis esetén lehet fontos, de szükséges lehet az eredeti jelzetek reprodukálásához, illetve olyan esetekben, amikor a sorrend befolyásolja a jelzet jelentését. [9]

későbbi fázisában lett bevonva. Ezt követően a formátumot újra kellett tervezni a legutóbbi kiadások alapján. A táblázatok online, felhasználóbarát interfészen keresztüli elérhetősége és a portál által nyújtott fejlett keresési és böngészési lehetőségek elősegítették a kivételes jelzetelepítési megoldások megtalálását és a különböző verziók összehasonlítását, ezzel felgyorsítva a kutatást.

A UDC Online és az esettanulmányok, illetve a vonatkozó szakirodalom további áttekintése megfelelő alapot nyújtott a sémadefiníció és az interpreter hiányosságainak felismeréséhez és kijavításához.

Az említett korrekciók a sémadefiníció új verziójába kerültek bele, amely 2.1 verziószámon érhető el. Az új formátum áttekinthetőbb, jobban dokumentált és teoretikailag megalapozottabb, mint a megelőző volt. Ezen kívül megoldást nyújt számos olyan speciális és kivételes jelzetszerkesztési szabályra, melyeket a korábbi verziók nem kezeltek. A továbbiakban újabb módosításokra már nem lesz szükség, hacsak a táblázatok változásai ezt indokoltá nem teszik.

A sémadefiníció legfontosabb változásai

A legfontosabb módosítás, hogy a korlátozottan közös alosztások az általánosan közösekkel azonos módon vannak kezelve, így a legspeciálisabb jelzetelepítési szabályok is kezelhetővé váltak. Általánosságban a korlátozottan közös alosztások az alábbi formában írhatók le:

Néhány helyen szükség volt a táblázati számokat leíró validációs szabályok módosítására is. Például az időalosztások (1g táblázat) alatti dátumokat és az időintervallumokat a következő egyszerű típus írja le:

```
<xsd:simpleType name="common_auxiliary_of_time_number_string">
  <xsd:restriction base="xsd:string">
    <xsd:pattern value="\.\.\."/>
    <xsd:pattern value="(-|+)?[0-2]\d{0,3}">
  </xsd:pattern>
  <xsd:pattern value="(-|+)?([0-2]\d{3}(\.\d{2})(\.\d{2})(\.\d{2})(\.\d{2})?)?)?)?">
  </xsd:pattern>
  <xsd:pattern value="[3-9](\.)?\d{1,4}(\.\d{1,4})*">
  </xsd:restriction>
</xsd:simpleType>
```

A kutatás további, megoldandó kérdéseket is napvilágra hozott, például:

- Intervallumok támogatása a külső forrásból származó (* szimbólummal bevezetett) alosztásokon belül (1h táblázatok).
- Földi területek meghatározása a kvadránsok segítségével [(161/164) osztályok].
- Térbeli méretek, dimenziók [(18) alatti osztályok].
- Fordítások a nyelvi általánosan közös alosztásokban (=03.1/.9, illetve =030.1/.9 alatti fazetták).
- Korlátozottan közös alosztások a dialektusok, helyi és regionális nyelvek, változatok és tájnyelvek kifejezésére (=...'276/'282).
- Az etnikai általánosan közös alosztásokban a reláció [(=1:...)] gyakran használt megoldás a Portugál Digitális Nemzeti Könyvtárban. Mivel a korábbi ETO-verziókban ugyanez a művelet ponttal volt jelölve [(=1.4/9)], az XSD-nek és az interpreternek is kezelnie kell mindkét központosítási jelet.

A sémadefiníció második verziójának kiadására (2.0) a fentiekhez hasonló megoldások miatt volt szükség.¹⁰

A legutóbbi (2.1) verzió egy elméleti alapú módosítást tartalmaz. Az 1.0 és 2.0 verziók a fő táblázati számokat az alapfogalom attribútumaiként kezelte, az alosztásokat pedig annak elemeiként. Ez a megoldás inkább Ranganathan "kép-fal" elvének [4] felel meg, és nem annak, ahogy a jelenlegi ETO a közös alosztásokat kezeli.¹¹ Jelenleg a független általánosan közös alosztások a fő táblázati számokkal azonos szinten álló elemek, melyek az összetett fogalom bármely pontján állhatnak, de akár fő táblázati szám nélkül, önálló jelentéssel is szerepelhetnek. [8]

Ennek jobban megfelel az a megoldás, ha a fő táblázati számokra (esetleg intervallumokra, szintézisekre vagy csoportképzésekre) a fogalom elemeiként tekintünk, melyek az esetleges független közös alosztásokkal azonos szinten állnak. Ezt az alábbi komplex típus fejezi ki:

```
<xsd:complexType name="main_concept">
  <xsd:sequence>
    <xsd:choice minOccurs="0" maxOccurs="1">
      <xsd:element name="main_table_number" type="udc:main_table_number"/>
      <xsd:element name="main_table_synthesis" type="udc:main_table_synthesis"/>
      <xsd:element name="main_table_subgrouping"
        type="udc:main_table_subgrouping" minOccurs="1" maxOccurs="1"/>
    </xsd:choice>
    <xsd:element name="common_auxiliary_independent"
      type="udc:common_auxiliary_independent" minOccurs="0" maxOccurs="unbounded">
    </xsd:element>
  </xsd:sequence>
  <xsd:attribute name="order" type="xsd:int" use="optional"/>
</xsd:complexType>
```

A szoftver evolúciója

A szoftver módosítása az új XML-verzió követése érdekében

A sémadefiníció változásaiból következik, hogy az interpretert is módosítani kell azok követése érdekében. Ez a feladat elsőbbséget kell, hogy élvezzen minden további fejlesztés előtt.

További output-formátumok

Az XML és a KWOC mellett további géppel olvasható formátumok tervezése, illetve implementálása is folyamatban van.

A MARC formátumcsaládban két jelentős formátum létezik, amelyek határozottan osztályozási rekordok leírására és adatcseréjére lettek létrehozva. A MARC21 (korábban USMARC) osztályozási formátum [35] elsősorban DDC- és LCC-jelzetek számára lett létrehozva és nem kezeli az ETO speciális jelzetképzési szabályait.

A UNIMARC formátum tervezése valamivel később kezdődött, a MARC21 tapasztalatai alapján, de kimondottan az ETO-jelzetek kezelésének céljával. A formátum tervezése azonban félbeszakadt, és jelenleg is befejezetlen formájában érhető el az IFLA honlapján [36], bár továbbfejlesztésére több javaslat is született [37]. Mivel a UNIMARC formátum, különösen a javasolt változtatások után, az ETO-számok kezelésére leginkább alkalmas ETO-formátum, indokolt az interpreternek is támogatnia. Ezért ennek a kimeneti formátumnak a tervezése is elkezdődött és megvalósítása is folyamatban van.

A prekoordinált ETO-számok RDF-ként is reprezentálhatók. A tripletek meghatározhatók az XML alapján, az URI-k pedig a szabadon elérhető ETO osztályok, illetve alosztások alapján.¹² A cikk megjelenésekor az RDF-séma és -output fejlesztés alatt áll. A pontos formátum a tervek szerint a konverzióért felelős szoftverkomponenssel együtt lesz publikálva.

Elérhetőség RESTFul interfészen keresztül

A REST ("Representational State Transfer", Reprezentációs Adatátvitel) egy osztott hipermedia rendszerek számára létrehozott tervezési stílus. A REST olyan architektúráis megszorításokat definiál, melyek maradéktalan megvalósítása biztosítja a komponensek interakciójának gyorsaságát és ská-

lázhatóságát, az interfészek generikusságát, a komponensek független telepíthetőségét. [38]

A szolgáltatás jelenleg egyszerű HTTP hívásokon keresztül érhető el. A RESTFul stílusú átszervezés egy olyan standard interfészt nyújtana, amely még inkább megkönnyítené a rendszer alkalmazását más szoftverek számára. Ezért a tervek között szerepel a szolgáltatás átszervezése egy, a jelenleginél hatékonyabb és rugalmasabb architektúra szerint.

Általánosságban elmondható, hogy a jövőbeli fejlesztési terveknek fontos részét képezik az interpreter további funkcionális fejlesztései és a további konverziós eljárások.

A tesztkészlet

A kutatásnak már a kezdeti szakaszában szükségessé vált egy tesztkészlet felépítése a szoftver integritásának megőrzése, illetve az ETO szabályainak kellően alapos feltérképezése és analízise érdekében.

A tesztkészlet több, mint 700 tesztet tartalmaz, a tesztek céljai szerint csoportosítva. Vannak tesztek arra, hogy megtudjuk, hogy a különböző szabályok, illetve az alosztási jelek, kiterjesztés, csoportképzés, külső forrásból származó jelzetek és névalosztások stb. alkalmazásakor felmerülő speciális esetek megfelelően vannak-e kezelve.¹³

Minden tesztet egy ETO-számot tartalmaz, az összeállításához használt ETO-verzió évszámával, illetve az XML-t, amit a szám feldolgozása után az interpreternek produkálnia kell.

A tesztek manuálisan vagy automatikusan is felhasználhatók annak ellenőrzésére, hogy a feldolgozás eredménye megfelel-e az elvárásoknak.

Általában a teszteseteknek nem szükséges valós, jelentéssel bíró ETO-számokat tartalmazniuk, erre csak akkor van szükség, ha a központosítási jelek önmagukban nem határozzák meg egyértelműen a jelzetelemek típusát és feladatát. A legtöbb jelzet könyvtári katalógusokból, osztályozási tankönyvekből és cikkekből lett összegyűjtve, illetve, amennyiben nem sikerült olyan példát találni, amelyben a tesztelendő megoldás előfordult volna, határozottan a teszt céljára lett létrehozva.

A szoftver karbantartása mellett egy ilyen tesztkészlet hasznos példákat szolgáltat az XML-

formátum használatára, illetve lehetőséget ad az ETO-számok prekoordinációjára vonatkozó szabályok felülvizsgálatára és jelentésük megértésére.

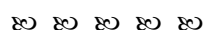
Befejezés

A sémadefiníció 2.1-es verziójának kiadása és a program átírása a kutatás első fázisának lezárását jelenti, a további kutatások már annak eredményeire építve, a kimenetek lehetséges felhasználási módjaira, illetve az összegyűjtött tapasztalatok felhasználására fókuszálhatnak.

Az XML-formátum egyik legnagyobb előnye az ETO-számok egyszerű eltárolásával szemben, hogy ez a formátum áttekinthető és a különböző programozási nyelvek által jól támogatott. Ezért a jelzetek további automatikus elemzése és konverziója speciális algoritmusok és nagyobb programozási munka nélkül is elvégezhető. Ez által minden olyan módszer hatékonyabbá tehető, amely felhasználja az ETO-számok szintaktikai struktúrájára vonatkozó információt, beleértve a kvantitatív vizsgálatokat [41], a kompozit fogalmak hasonlóságának mérését [42] vagy fejlettebb inkluzív keresési és böngészési algoritmusok kidolgozását.

A generált XML intelligens osztályozási interfészek kialakításának is alapjául szolgálhat. A jelzetek megfelelő jelölőkkel való ellátása segítheti azok automatikus rendezését a szabályok szerint. A KWIC-indexek építése lehetővé teszi a jelzetek elemeik alapján történő böngészését, azok kontextusának figyelembe vételével. Lehetséges a jelzet-elemek permutációja az ETO szabályainak megfelelően, amely jelentősen növelheti a jelzet hozzáférési pontjainak számát. A végső cél az lenne, hogy a böngészés során a jelzeteket átalakítva automatikusan olyan formában jelenítsük meg, amely megfelel a keresés feltételezett céljának és a kereső feltételezett kognitív státuszának.

A formátum és a program felhasználásán kívül a kutatás során felhalmozott tapasztalat lehetőséget nyújt annak megvizsgálására, hogy segítik az utóbbi évek revíziói az ETO-jelzetek könnyebb kezelését és az osztályozás használatát.

Köszönetnyilvánítás

Mindenekelőtt szeretnék köszönetet mondani a családomnak mindazért a támogatásért és segítségért, melyet a kutatómunkám során számomra

biztosítottak és biztosítanak. Külön szeretném megköszönni témavezetőm Dr. Boda István értékes és konstruktív javaslatait valamint Dr. Aida Slavic szívből jövő támogatását, a rengeteg értékes és hasznos információt, melyet a rendelkezésemre bocsátott. Végül köszönettel tartozom Daniel Benediktssonnak és Jonathan Wildnak a cikk megírásához és a konferenciára való felkészüléshez nyújtott segítségükért.

Megjegyzések

- ¹ A konferenciáról szóló részletes beszámoló a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2017. októberi számában jelent meg. [1]
- ² Ha szükséges, fázisrelációt is képezhetünk, a kapcsolat fázisát a -042 (1k táblázat) alatti alosztásokkal jelölve.
- ³ Az XML séma-definíció a Creative Commons Nevezd meg!-Ne add el!-Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licenc szerint használható fel. [24]
- ⁴ Az összetett ETO-jelzetek strukturális elemeinek részletes tárgyalása megtalálható Claudio Gnoli cikkében. [4]
- ⁵ Bár célkitűzés, hogy az interpreter, amennyire lehetséges, szintaktikai alapon dolgozza fel a számokat, vannak esetek, amikor a jelzetelem táblázatokon belüli helye is meghatározza a szám struktúráját és elérési pontjait. Ilyen esetek például a szintézis vagy a □ 0/9 típusú párhuzamos alosztások. Az intervallumok zajmentes felbontása szintén igényli a táblázati számok ismeretét. [20]
- ⁶ A JSON (JavaScript Object Notation) egy önleíró, könnyen érthető, nyelvfüggetlen adatsereformátum. A JSON szerializáció során a program az ETO-szám által meghatározott objektumhierarchiát alakítja át a megfelelő sztringgé az alkalmazások közötti adatsere számára.
- ⁷ A The European Library (TEL), és a Portugál Digitális Nemzeti Könyvtár tesztelésre való felhasználásának ötletét Dr Nuno Freire vetette fel a 2015. évi ETO Szemináriumon. Bár a TEL portál karbantartása és frissítése 2016. december 31-én véget ért, az adatbázisok továbbra is elérhetők. [32]
- ⁸ Az XML 1.0-ás verziója a 2015. évi ETO Szemináriumon lett bemutatva. [25]
- ⁹ A felhasznált ETO-kiadások az 1990-es [25] és 2005-ös [26] magyar nyelvű nyomtatott kiadások, a BSI 2005-ben publikált nyomtatott szabvány ETO-kiadása [27], és a UDC Summary [28] voltak.
- ¹⁰ A 2.0-ás verzió a Extensions and Corrections to the UDC-ben lett bemutatva. [31]

- ¹¹ Az előző megoldás az ETO tradicionális, prekoordinált szemléletét tükrözi, amely szerint az alosztások nem állhattak önmagukban és az alosztások sorrendjének a jelenleginél nagyobb jelentősége volt. Ez a megközelítés a nyolcvanas évek elején változott meg, elsősorban éppen a gépesítés megkönnyítésének segítése és a rendszer egysége-sítése céljával. [33]
- ¹² A teljes ETO SKOS/RDF formátumban való közzéte-tele eredetileg a 2012. évi módosítások közzététele utánra volt tervezve [38], melyek a 2016-os Extensions & Correctionsben lettek publikálva. [40]
- ¹³ A teljes tesztkészlet elérhető online a <http://piros.udc-interpretor.hu#tests> címen.

Irodalom

- [1] PIROS Attila: The thought behind the symbol: about the automatic interpretation and representation of UDC numbers. = Faceted classification today: theory, technology and end users: proceedings of the International UDC Seminar 2017, London (UK), 14-15 September. Würzburg : Ergon Verlag, 2017. p. 203-218.
- [2] PIROS Attila: A facettás osztályozás napjainkban: elmélet, technológia és a végfelhasználók. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2017. (26. évf.) 11. sz. p. 22-30.
- [3] OGDEN, C. K., RICHARDS, I. A.: The Meaning of Meaning. A Study of the Influence of Language Upon Thought and of the Science of Symbolism. 8th edition. New York: Harcourt, Brace & World. Inc., 1946. 363 p.
- [4] RANGANATHAN, Siyali Ramamrita: Prolegomena to library classification. 3rd ed. New York, Asia Publishing House, 1967. 640 p. <http://hdl.handle.net/10150/106370> [2018. 01. 03]
- [5] GNOLI, Claudio: Facets in UDC: a review of current situation. = Extensions and Corrections to the UDC. 33. The Hague : UDC Consortium, 2011. p. 19-36.
- [6] BINWAL, J. C.: Modes of formation of subjects and their role in information retrieval. Dharwad, Karnatak University, 1988. 376 p. <http://shodhganga.inflibnet.ac.in/handle/10603/94558> [2018. 01. 03]
- [7] BROUGHTON, Vanda: Essential Classification. Second Edition. London, Facet Publishing, 2015. 421 p. ISBN 978-1-78330-031-0
- [8] Az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) alapelvei, revíziójának és kiadásának szabályai (FID 603). Budapest, OMIKK, 1983. 39 p. ISBN 963-592-247-7
- [9] ROBINSON, Geoffrey: Citation Order in UDC. = Extensions and Corrections to the UDC. 25. The Hague : UDC Consortium, 2003. p. 19-27.
- [10] SOERGEL, Dagobert: Indexing and retrieval performance: The logical evidence. = Journal of the American Society for Information Science, 1994. (45. évf.) 8. sz. p. 589-599. <http://www.dsoergel.com/cv/B46.html> [2018. 01. 03]
- [11] McILWAINE, I. C.: The Universal Decimal Classification: some factors concerning its origins, development and influence. = Historical studies in information science. Medford, NJ : Information Today, 1998. p. 94-106.
- [12] McILWAINE, I. C.: The new ecumenism: Exploration of a DDC/UDC view of religion. = Extensions and Corrections to the UDC. 28. The Hague : UDC Consortium, 2006. p. 9-16.
- [13] McILWAINE, I. C., WILLIAMSON, Nancy: Medicine and the UDC: the process of restructuring Class 61. = Extensions and Corrections to the UDC. 30. The Hague : UDC Consortium, 2008. p. 9-16.
- [14] GNOLI, Claudio: The UDC Philosophy Revision: First Report. = Extensions and Corrections to the UDC. 31. The Hague : UDC Consortium, 2009. p. 25-31. <http://hdl.handle.net/10150/200633> [2018. 01. 03]
- [15] BROUGHTON, Vanda: Concepts and Terms in the Faceted Classification: the Case of UDC. = Knowledge Organization (KO), 2010. (37. évf.) 4. sz. p. 270-279.
- [16] SLAVIC, Aida, DAVIES, Sylvie: Facet analysis in UDC: questions of structure, functionality and data formality. = Faceted classification today: theory, technology and end users: proceedings of the International UDC Seminar 2017, London (UK), 14-15 September. Würzburg : Ergon Verlag, 2017. p. 181-198.
- [17] Classification & authority control: expanding resource discovery: proceedings of the International UDC Seminar 2015, 29-30 October 2015, Lisbon, Portugal. Würzburg, ERGON-Verlag, 2015. 248. p. ISBN 978-3-95650-124-1
- [18] TARTAGLIA, S.: Authority Control and Subject Indexing Languages. = Cataloging & Classification Quarterly, 2004 (39. évf.) 1/2. sz. p. 365-377.
- [19] RIGBY, Malcolm: Computers and the UDC. A decade of progress 1963–1973. (FID 523.). The Hague, FID, 1974. 108 p.
- [20] RIESTHUIS, Gerhard J. A.: Decomposition of Complex UDC Notations. = Extensions and Corrections to the UDC. 19. The Hague : UDC Consortium, 1997. p. 13-19.

- [21] RIESTHUIS, Gerhard J. A.: Searching with words : re-use of subject indexing. = Extensions and Corrections to the UDC. 21. The Hague : UDC Consortium, 1999. p. 24-32.
- [22] RIESTHUIS, Gerhard J. A.: Zoeken met woorden : hergebruik van onderwerpsontsluiting. Amsterdam, University of Amsterdam, 1998. 186 p.
- [23] MÁNDY Gábor: A posztkoordináció esélyei az ETO-ban. = Könyvtári figyelő, 2013. (59. évf.) 1. sz. p. 65–84.
http://epa.oszk.hu/00100/00143/00086/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2013_1_065-083.pdf [2018. 01. 03]
- [24] <https://plato.stanford.edu/entries/compositionality> [2018. 01. 03]
- [25] <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0> [2018. 01. 03]
- [26] PIROS Attila: Automatic interpretation of complex UDC numbers: towards support for library systems. = Classification & Authority Control: Expanding Resource Discovery : Proceedings of the International UDC Seminar 2015 29-30 October 2015 Lisbon, Portugal. Würzburg : Ergon Verlag, 2015. p. 177-193.
- [27] Egyetemes tizedes osztályozás. Rövidített kiadás (FID Publ. No. 691). 1. kötet Táblázatok. Budapest, OSZK-KMK, 1990. 388 p. ISBN 963 593 109 3
- [28] Egyetemes tizedes osztályozás (UDC Publ. No. P057). 1. kötet Táblázatok 1-2. rész. Budapest, OSZK KI, 2005. ISBN 963 201 609 2
- [29] Universal Decimal Classification: standard edition: volume 1: systematic tables. London, British Standards Institution, 2005. 898 p. ISBN 0 580 45469 X
- [30] <http://www.udcc.org/udcsummary/php/index.php> [2018. 01. 03]
- [31] <http://www.udc-hub.com> [2018. 01. 03]
- [32] PIROS Attila: New automatic interpreter for complex UDC numbers. = Extensions and Corrections to the UDC. 36-37 (2014-2015). The Hague : UDC Consortium, 2018. [megjelenés alatt]
- [33] <http://www.theeuropeanlibrary.org/tel4/access/data/pendata> [2018. 01. 03]
- [34] BABICZKY Béla: Szemléletváltozás az ETO jelzetszerkesztésében. = Könyvtári figyelő, 1985. (31. évf.) 1. sz. p. 17–27.
- [35] <http://www.loc.gov/marc/classification/eccdhome.html> [2018. 01. 03]
- [36] Concise UNIMARC Classification Format (2000). Concise Edition. The Hague, International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), 2000. 36 p.
http://softsbgp.free.fr/bibliotheque/Unimarc_Format_US.pdf [2018. 01. 03]
- [37] SLAVIC, Aida: Faceted classification: management and use. = Axiomathes, 2008 (18. évf.) 2. sz. p. 257-271.
- [38] FIELDING, Roy Thomas: Architectural Styles and the Design of Network-based Software Architectures. Irvine, University of California, 2000. 162 p.
http://www.ics.uci.edu/~fielding/pubs/dissertation/fielding_dissertation.pdf [2018. 01. 03]
- [39] <http://universaldecimalclassification.blogspot.hu/2012/08/udc-as-linked-data.html> [2018. 01. 03]
- [40] Extensions and Corrections to the UDC. 34-35 (2012-2013). The Hague : UDC Consortium, 2016.
- [41] SMIRAGLIA, Richard, SCARNHORST, Andrea, SALAH, Almila Akdag, GAO, Cheng: UDC in action. = Classification and visualization: interfaces to knowledge: proceedings of the International UDC Seminar, 24-25 October 2013, The Hague, The Netherlands. Würzburg: Ergon Verlag, 2013. p. 259-272.
- [42] LULA, Paweł, CIERASZEWSKA, Urszula: Similarity measurement between UDC classmarks and its application. = Faceted classification today: theory, technology and end users: proceedings of the International UDC Seminar 2017, London (UK), 14-15 September. Würzburg : Ergon Verlag, 2017. p. 219-240.

Beérkezett: 2018. I. 4-én.

Piros Attila

a Debreceni Egyetem Matematika- és Számítástudományok Doktori Iskolájának doktorjelöltje.
E-mail: atilla.piros@gmail.com

Kristóf Ibolya

A magyar nyelv nagyszótárának forrás- és névjegyzéke [1]

Jelen írás a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetében készülő A magyar nyelv nagyszótárához (Nsz.) kapcsolódó bibliográfiai adatbázisokat ismerteti.

A nagyszótári szócikkekben az egyes jelentéseket 1772 és 2010 között keletkezett, írott nyelvi publikált szövegekből származó példamondatok illusztrálják. A magyar nyelv nagyszótára korpuszalapú szótár lévén meghatározott szöveggyűjteményből dolgozik, és közli a feldolgozott szövegek pontos bibliográfiai adatait is.

A szótárra vonatkozó általános ismertetés és történeti áttekintés után az adatbázis jelenlegi felépítése, valamint az abban található adatok bemutatása következik. A bibliográfiai adatok mellett az egyes művek szerzőit és eredeti szerzőit tartalmazó adatbázis is kapcsolódik a szótárhoz.

Tárgyszavak: magyar nyelv; nagyszótár; névjegyzék; irodalomtudományi forrás; bibliográfia

A magyar nyelv nagyszótára

A nagyszótár olyan egynyelvű szótári műfaj, amely több szótártípust egyesít, így történeti jellegű értelmező szótárként jelenik meg. A többi szótártípushoz képest bővebb a címszavak száma, valamint részletesebb az egyes jelentések feldolgozása. Nem szorítkozik csupán egy nyelvi réteg leírására, így az irodalmi és köznyelv mellett például tájnyelvi és szleng kifejezések is előfordulnak benne, valamint szerepeltek szakkifejezéseket, és a sajtónyelvből is válogat.

A magyar nyelv nagyszótára – hivatalos nyelvészeti rövidítésben Nsz., valamint Nagyszótár – a magyar szótárirodalom egyedülálló vállalkozása. Az Nsz. korpuszalapú szótár, azaz az egyes jelentéseket a korpuszból – egy előre meghatározott szöveggyűjteményből – válogatott példamondattal adatolja. A példamondatok visszakereshetők a forrásból, mivel időrendben és pontos bibliográfiai adatokkal szerepelnek. Az előbb felsorolt jellemzők mellett újdonsága, hogy új típusként szerepel benne a bokrosított szócikk, amely elő- vagy utótagjukhoz sorolva összetett szavakat dolgoz fel. A szócikkek szaknyelvi minősítést kapott jelentéseit az adott tudományterület szakértője, elismert szakembere lektorálja. A magyar szótári gyakorlatban egyedülálló, hogy az adott szó ragozására utaló morfológiai kód [2] is szerepel a szótárban. A

Nagyszótár címszólistája az eddigi értelmező szótáraknál bővebb, így a tervezett kb. 110 ezer címszó körülbelül kétszerese a hétkötetes *A magyar nyelv értelmező szótára* (ÉrtSz.) [3] címszavainak, és körülbelül másfélszerese a *Magyar értelmező kéziszótár* 2. kiadása (ÉKsz.²) [4] címszavainak, emellett bővebb az egyes jelentések feldolgozása is. A nagyszótár elektronikusan, adatbázisként készül, lehetővé téve így a későbbi bővítést és a részletesebb keresést.

A nagyszótári korpusz

A Nagyszótár korpusza, azaz szöveggyűjteménye, amelyből a példamondatok származnak, három fő részből tevődik össze. A korpusz mindhárom része 1772 és 2010 között keletkezett, magyar nyelvű, nyomtatásban megjelent szövegeket tartalmaz: szépirodalmi, tudományos és sajtónyelvi forrásokból egyaránt válogatva. A szótár forrásjegyzéke e művek gyűjteményét, bibliográfiai adatait jelenti.

A szűkebb értelemben vett korpusz, a Magyar történeti szövegtár (MTSz.), amely különböző hosszúságú művekből származó szövegrészleteket tartalmaz. Egy-egy korpusztétel terjedelme eltérő: pár soros verstől több oldalas regényrészletig, vagy szakfolyóiratban megjelent tanulmányrészletig terjedhet. A korpusztételeket hétjegyű számsor azonosítja.

Az archivális cédulagyűjtemény – amellyel most legrészletesebben foglalkozunk – teljes köteteket tartalmaz, amelyeket a nagyszótári munkálatok során kicéduláztak. Egy cédulás kódot kapnak a többkötetes művek egyes kötetei (újrakezdődő lapszámozás esetén), vagy például egy napilap teljes évfolyama. Azonosítójuk C+4 számjegy kombinációja, és az egyes tételeken belül a leíró adatok (szerző, cím stb.) változatos képet mutathatnak.

A korpusz harmadik elemét az ún. kiegészítő szöveggyűjtemény alkotja, amelybe korábban már nyomtatásban publikált műveket tartalmazó, kereskedelmi forgalomba került CD-s források kerültek. [5]

A Nagyszótár megjelent kötetei

A Nagyszótárnak eddig összesen hat kötete jelent meg az MTA Nyelvtudományi Intézet gondozásában. A 2006-ban megjelent I. kötet a szótár használatához szükséges segédleteket és tájékoztatókat: a szótár történetét, szerkesztési elveit, informatikai hátterét, az MTSz. kialakulását ismertető tanulmányokat, a forrás- és névjegyzékeket, valamint a morfológiai kódok táblázatait tartalmazza. A II. kötettől a címszavak találhatóak betűrendben. Legutóbb a VI. kötet jelent meg, így az a-tól az *ekvivalens* címszóig találhatóak meg benne a címszavak.

- ❖ A magyar nyelv nagyszótára I. Segédletek. Főszerkesztő: Ittész Nóra. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006. 1119 oldal
- ❖ A magyar nyelv nagyszótára II. A–aszúroz. Főszerkesztő: Ittész Nóra. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006. 1552 oldal
- ❖ A magyar nyelv nagyszótára III. B–bes. Főszerkesztő: Ittész Nóra. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2011. 1039 oldal
- ❖ A magyar nyelv nagyszótára IV. Besz–by. Főszerkesztő: Ittész Nóra. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2013. 1020 oldal
- ❖ A magyar nyelv nagyszótára V. C–déz. Főszerkesztő: Ittész Nóra. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2013. 1247 oldal
- ❖ A magyar nyelv nagyszótára VI. Di–ek. Főszerkesztő: Ittész Nóra. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2016. 980 oldal

A Nagyszótár webes felülete

A VI. kötet bemutatójára készült el a szótár elektronikus felülete, ami a <http://nagyszotar.nytud.hu> címen érhető el. A *Merényi Csaba* által fejlesztett,

nyílt forráskódú alapokra épített weboldal az eddig megjelent nyomtatott kötetek anyagát tartalmazza. Az oldalon a böngészés mellett címszóra és címszórészletre kereshetünk. A szócikket a nyomtatott nézet mellett webes megjelenítésben is láthatjuk. A használatot dinamikus sűgő segíti.

A Nagyszótár története

A nagyszótári gondolat először 1821-ben jelent meg nyomtatásban, *Teleki József Eggy tökéletes magyar szótár. Elrendelgetése, készítése módja* című írásában [6]. Az 1830-ban alakult *Magyar Tudós Társaság* (MTA elődje) is alapvetően a nyelv művelésére jött létre. Már 1834-ben, 1840-ben megjelent egy tájékoztatás a szótárról [7] az akadémiai tagok számára. 1862-ben látott napvilágot *Czuczor Gergely* és *Fogarasi János* hatkötetes munkája, *A magyar nyelv szótára*. [8] A korban nagy jelentőségű munka a nagyszótárhoz képest egy szűkebb vállalkozás volt, így a nagyszótár továbbra is napirenden maradt. Közben folyamatosan zajlottak az elméleti viták:

- (1) A szótár szükségszerűen mindig válogat a lehetséges szókészletből, így kérdés volt, hogy milyen mértékű legyen ez a válogatás.
- (2) A szótárban minden nyelvi réteg szerepeljen-e, vagy csak a szépirodalom nyelve és köznyelv kerüljön feldolgozásra? Milyen mértékben szerepeljenek benne a szakkifejezések vagy a nyelvjárási szavak?
- (3) Folyamatos kérdés volt az időhatár is: mi legyen a szótár kezdődátuma (és az idők előrehaladtával a vége)?

A Nszt. jelenlegi kezdődátuma 1772, az újmagyar kor kezdete; vége az I–V. kötet esetében 2000, a korpuszbővítés óta, így a már megjelent VI. kötet és a munkában lévő szócikkek esetében, 2010. Kezdődátumnak sokáig 1750, a nyelvtörténeti szótár [9] vége szerepelt, de felmerült 1533, azaz a magyar nyelvű könyvnyomtatás korának kezdete [10] is. A viták mellett folyamatosan zajlott az anyaggyűjtés, azaz az egyes művekből adatszűkítést készítettek.

1898: Közösségi cédulázás

1898-ban jelent meg a *Magyar Nyelvőrben Simonyi Zsigmond* felhívása [11], amelyben „a művelt közönség, s főképen irodalomtanáraink közreműködésére” számítanak a nagyszótári munkálatok-

ban. A gyűjtőktől „a szótári szempontból fontosnak mutakozó szók, kifejezések, szólások” aláhúzását kérték, amely munka olyan jól sikerült, hogy az *Országos Széchényi Könyvtár* gyűjteményében több forráson is megtalálható ez a jel, többek között például a mikrofilmezett folyóiratok eredeti példányain.

A közösségi cédulázáshoz, azonban segítséget is adtak. Az 1898-ban megjelent felhívás után, 1899-ben megjelent egy utasítás „az új nagy szótár adatgyűjtőinek”, valamint a szótár tervezett „címszójegyzéke” is. [12]

Az 1960-as évek közepéig folyamatosan zajlott a célzott anyaggyűjtés, az adatcédulák készítése: kézírással, írógéppel, napilapokból kivágott részletekkel. A kicédulázott művek bibliográfiai adatait tartalmazó metacédulákon feltüntették a cédulázó nevét, valamint a műből kigyűjtött adatcédulák számát is. A nagyszótár cédulázói között szerepel például a nyelvész *Horger Antal* és *Csefkó Gyula*, továbbá a pedagógiai író, a cserkészmozgalomból ismert *Karácsony Sándor*.

Informatika a nagyszótári munkálatokban

A nagyszótári munkálatokban változást az 1980-as évek második fele hozott, amikor a munkálatokhoz már számítógépeket is igénybe vettek. Ekkor kezdődött a *Magyar történelmi szövegtár*, az MTSz. rögzítése – még kézi begépeléssel. A nemrég lezajlott korpuszbővítésnél és korhatáremelésnél (2000-ről 2010-re) már karakterfelismerő szoftverek végezték ezt a munkát.

A szótár adatbázisként készül, a szócikkek elektronikus formátumban születnek, a 2000-es évek elején WordPerfect, jelenleg pedig XMetal programban.

A szócikkek mellett a forrás- és névjegyzékek adatait is xml-fájlokban tároljuk. A metacédulák begépelése után 2005-re készült el azok egységes formája, és 2008-tól XML-formátumú fájlokban tároljuk az adatokat. [13]

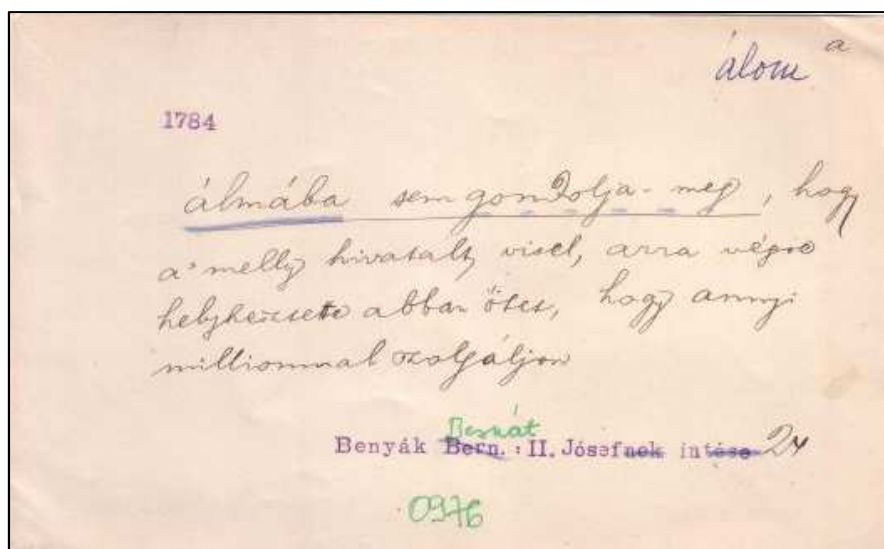
A példamondatok betűhű átírásban kerülnek be a szótárba, így a különleges betűk, mellékjeles karakterek rögzítésére az ún. Prószéky-kódokat alkalmazzuk (í= s43, ú= u24), de fokozatosan térünk át az Unicode kódolásra.

A készülő szócikkekkel valamint a szócikkírást, szerkesztést segítő egyéb fájlokat SVN verziókövető rendszerben tároljuk.

Emellett szkriptek segítik a mindennapi munkát: hibakeresésre, filológiai adatok és szócikkfájlok szabványosságának ellenőrzésére, valamint a szaklektorálási folyamatok segítésére is scripteket használunk.

Példamondatok a Nszt.-ben

A szócikkíró a szócikkírást során először az adatcédulával találkozik (1. ábra), ami a mondat mellett tartalmazza a szöveg keletkezési idejét, valamint a forrás rövidített nevét és az oldalszámot.

1. ábra Horger Antal által készített adatcédula az *álmában* címszóhoz

A forrás részletes bibliográfiai adatait tartalmazzák a metacédulák (2. ábra). A kötet szerzőjét, címét, megjelenési adatait, a könyv oldalszámát, a cédulázó nevét, a kötetből kiírt adatok, cédulák száma, valamint a cédulázás ideje, és az azt felülvizsgáló személy monogramja szintén megtalálható a metacédulán. Itt látható a forrás rövidített neve (idézés módja), ami kapcsolatot teremt az adatcédulával. A metacédulán látható áthúzások, javítások, kiegészítések a források pontos beazonosítása során végzett munka eredményét jelzik.

A nyomtatott kötetben a példamondat mellett a szöveg keletkezési ideje, a szerző neve, ha van az eredeti szerző neve, a fordítás ténye, valamint a forrás kódszáma minden esetben megjelenik. A forrás visszakeresésére, a részletes bibliográfiai adatok megtekintésére az I. Segédletek kötetben található forrásjegyzék jelent segítséget, amely a kódszám szerinti növekvő sorrendben tartalmazza az egyes forrástípusokat, így az archivális cédulanyag forrásjegyzékét, a Magyar történeti szövegtár forrásjegyzékét és a kiegészítő szövegtár forrásait. A jegyzékekhez tartozó későbbi javítások, pótlások, kiegészítések a III. és az V. kötet végén, míg a korpuszbővítéssel kiegészített lista a VI. kötet végén található.

Az egyes forrástípusok a nyomtatott kötetben a forrástípusokra jellemző eltérő felépítésű kódszámokkal jelennek meg. A 3. ábrán látható *álom* szócikk példaként hozott 4b. aljelentésében az

első példamondat a már korábban bemutatott céduláról, így cédulás forrásból származik. Hasonló ehhez a második példamondat Vas Gerebentől, 1866-ból, amely szintén cédulás forrásból, a C4832-es forrás 48. oldaláról származik. A harmadik Móricz Zsigmond-i példamondat a kiegészítő szövegtárból származik, elektronikus hordozón megjelent forrásból, ezért nem tüntették fel az adatok között a pontos oldalszámot. A jelentést bemutató, a képen látható utolsó példamondat a Magyar történeti szövegtár 1022001 azonosítószámú tételének 189. oldaláról származik.

4b. • *álmában sem* 'egyáltalán nem, a legmerészebb elképzeléseiben sem (gondol, hisz stb. vmit)' ❖ *álmába sem* gondolja-meg, hogy a' mely hivatalt visel, arra végre helyeztette őtet, hogy annyi milliommal szolgáljon (1784 Benyák Bernát ford. C0976, 24) | [a miniszter] *álmában sem* hiszi, hogy az ő életében fölszabadul a magyar jobbágy (1866 Vas Gereben C4382, 48) | De milyen szerencsém van nekem! – mondta a férfi nevetve, – ezt *álmomban sem* reméltem volna (1925 Móricz Zsigmond CD10) | olyan függetlenség a tiéd, amilyenre *álmodban sem* számítottál! (1974 Boldizsár Miklós 1022001, 189) | Ők

3. ábra A példamondat a nyomtatott kötetben

R. P. Benyák, Kér. akad. évi, 1784.
Sz. 2.
Dok.

Sorszám É. 30/1909.
Gy. 273.

Feldolgozott művek.

(BENYÁK Bernát ford.)
A szerző (illetőleg fordító) neve: Benyák Bernát néven (ford.)

A mű címe: Felvilágos. II. Józsefnek az ő királyi léti tisztjához
adott. In: évi 1783. II. évfolyam. 2. kötet. [Németből]
ford. Benyák Bernát. Ltköz. Hung. k. 2989.

ered. hely. JÓZSEF, II. (magyar király)
Dok. Megjelenésének helye és éve: Prot., 1784, 2. Prágma (Kiad. ny., Bud.)

Feldolgozta: Horger Antal, 1905, 20.28. - 1909. 10. 2. János Tamás

Önb. A könyv lapszáma: 45 Az adatok száma: 75 → 60, duplikum

Az idézés módja: Benyák B. II. József in: ...

A feldolgozást felülvizsgálta: TV, 1989, I. 7

Előbb is feldolg. É. 130/1908

Horváth Cs. V., Budapest.

2. ábra A kicédulázott forrás adatait tartalmazó „metacédula”

Míg a nyomtatott kötetben az egyes szócikkekben a források csak a kódszámok azonosítják, a Nagyszótár webes felületén a kódszám melletti ikonra kattintva rögtön megjelennek a bibliográfiai adatok is.

Elektronikus forrásjegyzék

A visszakeresésre, ellenőrzésre alkalmas meta-cédula ma már inkább csak történeti értéket képvisel.

A cédulás források adatait jelenleg XML-fájlban tároljuk. A fájl fejrésze a kötet bibliográfiai adatait tartalmazza, valamint a fájl további részében azokat az oldalakat részletesebben is leírja, ahol a fejtől eltérő szerző vagy keletkezési idő szerepel. Ebből az XML-fájlból készül a nyomtatott *I., Segédletek* kötetben megjelenő bibliográfiai adatsor, amely a szerzők neve mellett csak a kötet visszakereséséhez szükséges adatokat tartalmazza. De

ez a fájl az alapja a részletesebb adatokat megjelenítő elektronikus forrásjegyzéknek is.

Az elektronikus forrásjegyzék a <http://nszt.nytud.hu/forr.php> címen érhető el (4. ábra). A kívülálló számára több szempontú keresőfelületként működő, szabadon hozzáférhető oldal, a munkatársak számára további funkciókat biztosít. [14]

A felület az alábbi keresési lehetőségeket kínálja:

- keresés forrásra: Az ebbe a mezőbe írt keresőkifejezés, amely automatikus szóvégi csonkolást tartalmaz, az XML-fájl minden szöveges eleme között keres. A beírt kifejezést találatként kaphatjuk szerzőre, kötetcímre, rész címére, kiadóra, szerkesztőre, sorozatra is. A mező alatti jelölőnégyzetekkel szűkíthető a keresés az egyes forrástípusokra, így a korpusz a Magyar történeti szövegtár, a cédula a cédulás források, míg a kiegészítő a kiegészítő források adatai közötti keresést teszi lehetővé.

Keresés

Forrás: Forrásazonosító:

korpusz cédula kiegészítő

Szerző: Szerzői azonosító:

Eredeti szerző: Eredeti szerzői azonosító:

Címszó:

korpusz cédula kiegészítő

Ebben a mezőben a forrásjegyzék különféle azonosítóira lehet keresni:

- ◆ az archivális cédulaanyag azonosítójára **C####** vagy **c####**,
- ◆ a Magyar történeti szövegtáréra **#####**,
- ◆ a kiegészítő szövegtáréra **CD##**, **Cd##**, **cD##**, **cd##**, illetve **CD####**, **Cd####**, **cD####**, **cd####**,
- ◆ az egységesített forrásjegyzék belső rekordazonosítójára **R#####** vagy **r#####** alakban kell hivatkozni.

Kristóf Ibolya bejelentkezve
Filológiai ellenőrzés bejelentése | Filológiai ellenőrzendőket megtekintése
Új szerző bejelentése | Igényelt (eredeti) szerzők megtekintése
Pótcédulázás bejelentése | Pótcédulák nyomtatása
Stoplistatétel törlése
Stoplistatétel felvétele
Filológiai bejelentés törlése
Filológiai ellenőrzendőket táblázatos letöltése

Kijelentkezés

4. ábra Az elektronikus forrásjegyzék nyitóoldala, a bejelentkezés után elérhető legtöbb funkcióval

- keresés szerzőre: Szerző a nagyszótár esetében mindig az adott, magyar nyelvű szöveg alkotóját jelenti. Szerzőként megkülönböztetés nélkül *megadjuk a kötetben szereplő és a kutatással kideríthető, névtelenül megjelentetett művek kutatással kideríthető szerzőit is.*
- eredeti szerzőre való keresés esetében a fordítás alapjául szolgáló mű alkotóját kapjuk találatként. Itt is megkülönböztetés nélkül szerepelnek a kötetben szereplő és a kutatással kiderített szerzők.
- címszóra való keresésnél megláthatjuk, hogy az oda begépelte magyar nyelvű kifejezés megtalálható-e az egyes nagyszótári forrástípusokban. A Magyar történelmi szövegtár és a kiegészítő forrásjegyzék esetében konkrét értéket kapunk, míg cédulás források esetében csak azt láthatjuk, hogy készült-e ilyen cédula.
- forrásazonosítóra való keresésnél konkrét azonosítószámhoz tartozó forrás adatait jeleníthetjük meg.
- szerzői kódszámokra történő keresésnél az XML-fájlban tárolt, a szerzőt vagy eredeti szerzőt egyedileg azonosító számsor beírására van lehetőségünk.

A felületen való keresést mezőnként változó dinamikus sugó segíti (a 4. ábrán a forrásazonosítóra való keresés sugója látható az eredeti szerzői kódszámra való keresőmező alatti négyzetben). Mivel nincsen keresés gomb, a keresési folyamat az enter billentyű lenyomására indul.

A szerzői keresés eredményeként találatként kapjuk az összes szerzői névalakot, amelyben szerepel a beírt karaktorsor. Az egyes személyeket az indexszám különíti el, valamint a születési és halálozási év is segít beazonosítani, hogy *Németh László* esetén a közismert 20. századi íróról, a 18. században alkotott szerzőről vagy a mosoni plébánosról van-e szó.

A kiválasztott szerző nevére kattintva láthatjuk a szerzőről tárolt részletesebb adatokat. A szerzőkről a névadatok mellett a születési és halálozási évet tartjuk nyilván, mivel ez segít a példamondatok keletkezési idejének ellenőrzésében. Ha ez nem állapítható meg, akkor szögletes zárójelben közöljük azokat az éveket, amikor forrásaink alapján a szerző alkotott, például a már említett *Németh László*³ mosoni plébános esetében. Emellett feltüntetjük az ismert álneveket, névváltozatokat is, valamint a beazonosítást segítő a szerző foglalkozását. A szerzői adatokat szintén XML-fájlokban tartjuk nyilván, ez a fájl tartalmazza a szerzőt azonosító egyedi kódszámot.

Szerző alatt mindig az adott magyar nyelvű szöveg előállítóját értjük, míg eredeti szerző az a személy, akinek idegen nyelvű szövege alapján a magyar nyelvű szöveg készült. Eredeti szerzőkről életrajzi adatokat nem tartunk nyilván, csak a hivatkozásban használandó névformát (a vezetéknévét). Például *Széchenyi István* két szerzői XML-fájlban található meg: eredeti szerzőként (német nyelvű naplói miatt) csak a nevét tároljuk, míg szerzőként születési és halálozási idejét is.

A szerzői nevek egységesített alakjának meghatározásakor az irodalmi hagyományt követjük, a szerzői neveket nem transliteráljuk, a magyar irodalmi lexikon és a világirodalmi lexikon az elsődlegesen mérvadó források.

A szerzői névre való újabb kattintással érjük el azoknak a műveknek a listáját, ahol az adott névalak előfordul.

Az 5. ábrán látható lista első felében a cédulás források, majd a korpuszos források felsorolásának eleje látható. A cédulás forrásoknál minden esetben látható a forrás rövidített neve, ami az adatcédulákon előfordulhat.

A legtöbb cédulás műnél érthető a fenti keresésnél, hogy miért jelent meg találatként. A forrásjegyzék bemutatására a találatok közül az 5. ábrán kiemelt C5369 Testvérország című forrást mutatunk be részletesen.

A 6. ábrán láthatók részletesen az 5. ábrán kiemelt forrás adatai. A tétel elején kiemelve a forrás azonosítószáma látható (C5369).

Dőlt betűkkel a cím rövidítése, majd szögletes zárójelben a kötet valódi címadatai. A rövidített címre azokban az esetekben van szükség, amelyekben a szöveg szerzősége nem állapítható meg, ekkor az adott oldalról származó példamondatot ezzel a rövidített címmel hivatkozunk, így jelenik meg a szótárban.

A bibliográfiai adatok alatt látható az adott mű részletes tartalomjegyzéke – akkor és olyan részletességgel, ahogy az a szócikkíráshoz szükséges (feltüntetve a különböző szerzők, eltérő keletkezési idők). Így például a 6. ábrán szereplő meseantológia meséinek szerzői, keletkezési idejük, és a 7. ábrán látható, hogy a 229-232. oldalakon szerepel Móra Ferenc meséje.

Vissza Új keresés

C3203 Daru utcától a Móra Ferenc utcáig, 1934. (Móra: Daru utca I.; ÉrtSzGy. 66)
 C3204 Daru utcától a Móra Ferenc utcáig, 1934. (Móra: Daru utca II.; ÉrtSzGy. 66)
 C3205 Ének a búzamezőkről, 1932. (Móra F.: Búzamezők I.)
 C3206 Ének a búzamezőkről, 1932. (Móra F.: Búzamezők II.)
 C3207 Óreg diófák alatt, 1934. (Móra F.: Óreg diófák alatt [?])
 C5059 Móra Ferenc válogatott elbeszélései, 1944. (Móra F.: Vál. Elb.; Móra F.: VálElb.; ÉrtSzGy. 126)
 C5246 Sokféle, 1927. (Móra F.: Sokféle)
C5369 Testvérország, 1963. (Testvérország)
 9459001 Kincskereső kisködmön, 1918.
 9459002 Kincskereső kisködmön, 1918.
 9459003 Kincskereső kisködmön, 1918.
 9459004 Kincskereső kisködmön, 1918.
 9459005 Kincskereső kisködmön, 1918.
 9459006 Kincskereső kisködmön, 1918.
 9459007 Kincskereső kisködmön, 1918.
 9459008 Kincskereső kisködmön, 1918.
 9459009 Dióbél királyfi, 1922.
 9459016 Hol volt, hol nem volt., 1931.

Rekordazonosító: R0054090
 Javítás a(z) **B** kötetben!

< **C5369** >
Testvérország. [= Testvérország. A világirodalom legszebb meséi.] Szerk. Kormos István. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1963.

Idézés módja:
 Testvérország

5-19
 Rónay György ford.-Perrault: Szamárbőr.

20-37
 Bartóc Ilona ford.-Nodier: Aranyborsó és Borsóvirág.

38-42
 Rónay György ford.-Grimm¹-Grimm²: A csodálatos hegedűs.

43-72
 Szőlősgazda ford.-Dobozszőlő: A fekete bűb.

5., 6. ábra A C5369 forrás adatai az elektronikus forrásjegyzékben

213-224
 Jékely Zoltán ford.-Kipling: A magányosan sétáló macska.

225-228
 Rab Zsuzsa ford.-Gorkij: Jaska.

229-232
 Móra Ferenc: Szépen szóló muzsika.
 Keletkezési idő: 1934 e.

233-239
 Móricz Zsigmond: Fillentő.
 Keletkezési idő: 1942

240-250
 Rab Zsuzsa ford.-Bazsov: Aranyhajszál.

251-254
 Rab Zsuzsa ford.-Tolsztoj¹: Aljonuska húgocska, Ivanuska bátyuska.

7. ábra Móra Ferenc: Szépen szóló muzsika című meséje a C5369 azonosítószámú forrásban

Összességében

Összességében elmondható, hogy nyelvészeti okok miatt, a nagyszótári munkálatokat figyelembe véve, szinte „véletlenül” született egy tartalomjegyzék-adatbázis. Bár a feldolgozás köre nem teljes, a tartalomjegyzékesítés csak több szerző vagy a többitől eltérő keletkezési idő esetében történt meg. Az adatbázis összesen 7 904 cédulás forrás, és 1 961 korpusztétel adatait tartalmazza. A korpuszos források a gyakori mű szintű kódszámok miatt szintén értelmezhetők akár tartalomjegyzék-adatbázisnak.

Emellett 6 985 magyar nyelven alkotó személyről tartunk nyilván életrajzi és névváltozati adatokat a 18. századtól kezdve a 21. századig.

1 878 azon eredeti szerzők száma, akik ebben a szabadon hozzáférhető adatbázisban szerepelnek.

A számszerű adatok mellett a nagyszótári munka során filológiai eredmények is születtek, például több közismert mű pontos keletkezési idejére derült fény.

Az adatok tisztítása, a cédulás források autopszián alapuló tartalomjegyzékesítése jelenleg is zajlik, az adatbázisba folyamatosan kerülnek be újabb szerzők, eredeti szerzők és adatok, ahogy a Nagyszótár készül, VII. kötetének munkálatai ezt indokolják.

Jegyzetek és irodalomjegyzék

- [1] A 2017-es Networkshop konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.
- [2] A morfológiai kódok táblázatát az I. Segédletek kötet tartalmazza. A rendszer alapja Elekfi László Magyar ragozási szótára, amit Laczkó Krisztina egészít ki.
- [3] A magyar nyelv értelmező szótára 1–7. ; főszerk.: Bárczi Géza és Országh László, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959–1962.
- [4] Magyar értelmező kéziszótár 2. átdolg. kiad. főszerk.: Pusztai Ferenc, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.
- [5] A nagyszótári források részletesebb ismertetését Szabó Tamás Péter: Tájékoztató a forrás- és névjegyzékek használatához. In: A magyar nyelv

nagyszótára I. Segédletek. Főszerkesztő: Ittész Nóra. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006. p. 53–64. tartalmazza.

- [6] Teleki József: Egy tökéletes magyar szótár. Elrendelése, készítése módja. In: Jutalom feleletek a magyar nyelvről, a Magyar Nemzeti Museum 1815., 1816., 1817. esztendei kérdéseire. 2. kötet. Kiad. Horvát István. Pest : Trattner Ny., 1821. p. 1–71. <http://mek.oszk.hu/16100/16197/>
- [7] Terve a nagy magyar szótár belső elrendelésének. Kiad. a Magyar Tudós Társaság. Buda, 1834. A nagy magyar szótár belső elrendelésének, s miképeni dolgoztatásának terve. Utasításul a Magyar Tudós Társaság tagjainak. Buda, 1840.
- [8] Czuczor Gergely – Fogarasi János: A magyar nyelv szótára. I–VI. köt. Budapest, Emich, 1862–1874.
- [9] Magyar nyelvtörténeti szótár. A legrégebbi nyelvemlékektől a nyelvújításig. I–III. köt. szerk. Szarvas Gábor és Simonyi Zsigmond. Budapest, Hornyánszky, 1890–1893.
- [10] 1533-ban Krakkóban jelent meg Komjáti Benedek bibliafordítás-részlete, amely az első teljes terjedelmében magyar nyelvű nyomtatott könyv volt, és Pál apostol leveleit tartalmazza.
- [11] Simonyi Zsigmond: Fölvívás az új Nagy Szótár munkálataiban való részvételre = Magyar Nyelvőr, 1898. május 15. XXVII. kötet V. füzet p. 240.
- [12] Utasítások az új nagy szótár adatgyűjtőinek. Közveteszi a Magy. Tud. Akadémia szótári bizottsága. Budapest, Hornyánszky, 1899. Címszó-jegyzék. : Előkészületül a Magyar nyelv szótára új kiadásához. Készítette és kézirat gyanánt kinyomtatta a Magyar Tudományos Akadémia Szótári Bizottsága. Budapest, Hornyánszky, 1899.
- [13] Az adatok egységesítését és XML-lé alakítását Szabó Tamás Péter a szótár korábbi filológiai és Mártonfi Attila informatikai munkatársa végezte.
- [14] Az elektronikus forrásjegyzék felületét Mártonfi Attila, a Nagyszótár korábbi informatikai munkatársa alakította ki.

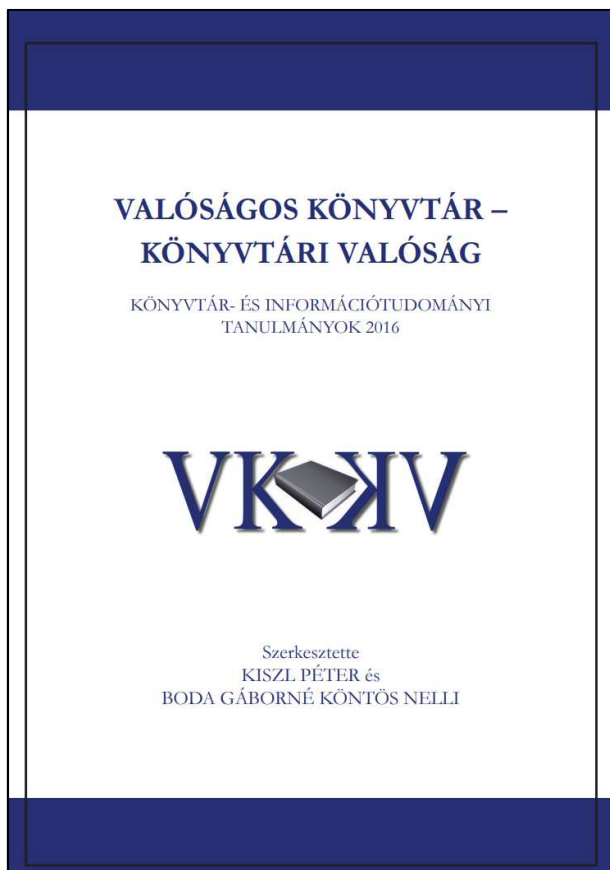
Beérkezett: 2017. XII. 19-én

Kristóf Ibolya

a Magyar Tudományos Akadémia
Nyelvtudományi Intézet
Szótári Osztályának tudományos
segédmunkatársa,
E-mail: kristof.ibolya@nytud.mta.hu

Könyvtár-galaxis útikalauz (nem csak könyvtáros) stopposoknak: a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság

Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2016. szerk. Kiszl Péter és Boda Gáborné Köntös Nelli Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2017. 311 p. ISBN 978-963-284-842-6

A *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2016* című tanulmánykötet az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet kiadásában jelent meg 2017-ben Kiszl Péter és Boda Gáborné Köntös Nelli szerkesztésében. A kötetben olvasható tanulmányok az ELTE Bölcsészettudományi Karán

2015. november 23-24-én rendezett Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II. konferenciáján elhangzott előadások alapján készültek. A könyv négy nagy fejezetben (Tudósok a valós és virtuális könyvtárakról; Hazai és határon túli könyvtári alternatívák; Oktatóink kutatásaiból; Doktoranduszaink kutatásaiból) tárgyalja és mutatja be a könyvtári szakmát foglalkoztató alapvető kérdéseket, folyamatban lévő munkálatokat, oktatói és hallgatói kutatásokat.

A munkák igen széles spektrumban tárgyalják a szakmát érintő problémákat, lehetőségeket – informatív, olykor irodalmi szépségű írásokon (viszsaemlékezéseken), kutatási anyagokon át hívja utazásra a könyvtárak és könyvtároosság ismert, vagy talán kevésbé ismert galaxisába a közvetlen szakma, a kapcsolódó szakmák és az érdeklődő olvasók képviselőit.

Visszaemlékezés, könyvtárosképzés, életpályamodell, irodalomtudomány, könyv- és könyvtártörténet, tartalmi és formai feltárás, digitalizálás, IT, szemantikus web, ontológia, felhő, közösségi média – csupán néhány kiemelt „tárgyszó”, „hívószó” a tanulmányokból, cikkekből a teljesség igénye nélkül.

Kiszl Péter, a kötet egyik szerkesztője az *előszó*-ban kiemeli, hogy a könyvtár dinamikus intézmény, ún. harmadik hely a „családi fészkek és a munkahely után”. A könyvtár szociális szerepe, közösségi térként való működése mellett középpontban áll természetesen a dokumentum, de elsősorban a tartalom az, ami számít. A könyvtárakkal kapcsolatban megkerülhetetlen a források megteremtésére, a könyvtárban dolgozók képzésére, és a könyvtáros hivatásra vonatkozó kérdések tárgyalása is. Az információs társadalom igényei átalakítják a könyvtárat és a könyvtártudományt, írja Szalay Péter *bevezetőjében*, aki szintén a könyvtár funkciói között említi a közösségi teret, illetve kiemeli

az információhoz való hozzáférés lehetőségeit akár otthonról, saját számítógépen is.

A *Tudósok a valós és virtuális könyvtárakról* részben Frank Tibor és Déri Balázs tanulmányait olvashatjuk. Frank Tibor: *A könyvtárektől az Internetig?* c. írásának absztraktjában felteszi a kérdést, hogy a mai diákok miért nem használják a könyvtárakat? Kényelemszeretet miatt? Ismerethiány miatt? Rossz a könyvtári propaganda? A „nagy titok” az acces of information lehet, mivel az információhoz való hozzájutás gyorsasága, kényelme, megbízhatósága, az adatbázisok létrehozásának és gazdagításának robbanásszerű menete a nagy amerikai egyetemek könyvtárhasználatára is hatással voltak, vannak. A magyarországi könyvtárügy előtt álló feladatok hívószavai a szerző szerint a digitalizálás, a szabadpolcos rendszerek kiépítése, és a könyvtárak között összehangolt adatbázisok előfizetése. Déri Balázs: *Mentem-é a könyvtárak által elébb?* c. írásában olyan „álomra” mutat rá, amely sok szakember gondolatában jelen van: a világ összes könyvtárának minden kéziratának és minden könyvének digitális hozzáférhetőségére. Magyarországon tisztában vagyunk a digitalizálás kérdésének fontosságával, csak a munka végzésénél vannak olyan akadályok, mint a „tárhelykunyeralás” vagy a „beruházási tilalom”. „... nem a könyvön és a könyvtáron múltott, hogy nem ment sokkal elébb...”, írja a szerző.

A *Hazai és határon túli könyvtári alternatívák* részben hét tanulmány foglalja össze vagy éppen mutatja be a könyvtártípusokkal, egy tudástárral, az oktatással és könyvtárospályával kapcsolatos kérdéseket. Fodor Péter a *Változó könyvtár. Probléma – elemzés – mérlegelés – cselekvés* című tanulmányában bemutatja a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár* (FSZEK) fejlesztési fordulópontjait, foglalkozik azzal, hogy a könyvtárosok, a könyvtárak hogyan igyekeznek megfelelni a használói elvárásoknak, és hogy a paradigmaváltások új vezetési technikákat is igényelnek. Székelyné Török Tünde, mint fontos mutatót, a felsőoktatási könyvtárak szerepét elemzi személyes, illetve a távhasználati adatok alapján a *Változások, irányok a magyarországi felsőoktatási könyvtárakban* című tanulmányban. Silvia Stessalová: *The Modern Architecture of University Library Buildings – An Effective Marketing Tool* a kötet egyetlen idegen, angol nyelvű tanulmányában a Szlovák Köztársaságban lévő intézményeket, gyűjteményeket mutatja be, mint például a modern egyetemi könyvtár szimbólumának számító *Technical University Library in Delft*-et, vagy a 2009 szeptemberében megnyílt

National Library of Technology in Prague-t fotókkal illusztrálva. A magyar érdekltségű közkönyvtárak megkerülhetetlen intézményeinek, a délvidéki/vajdasági magyarság szellemi örökségének digitalizálásával foglalkozik Hajnal Jenő: *A délvidéki magyar tudástár létrehozása* című írásában. A *Kapocs Könyvtári Csoport* munkája mellett kitér a *Vajdasági Művelődési Intézet* munkájára is, és ismerteti a 2011 novemberében elkészült vajdasági magyarság 2012–2018 közötti kulturális stratégiáját, valamint a tudástárba kerülő digitalizálásra váró vagy már digitalizált dokumentumok adatait is.

2015. február 25-én a *Bölcsészettudományi és Társadalomtudományi Bizottság* üléséről kiszivárgott sajtóhírekből lehetett értesülni arról, hogy az informatikus könyvtáros mesterképzés (MA) is szerepelt a megszüntetendő szakok között. Kiszl Péter: *Könyvtár és információtudomány az új felsőoktatási struktúrában* című tanulmányában bemutatja azt a munkát, amelynek eredményeképpen továbbra is informatikus könyvtáros BA és MA végzettséget lehet szerezni a társadalomtudomány (Social Science) területén. Áttekintést ad a könyvtárosképzés alap- és mesterszintjének fontosabb jellemzőiről, közös célként nevezve meg az együttműködést, a megújulást, a követelmények hasznosulását a képzésben és a majdani munkában. Az *erdélyi magyar nyelvű könyvtárosképzés története* címmel a *Babes-Bolyai Tudományegyetem* (BBTE) Könyvtár-és információtudomány szakának történetével, a jelenlegi képzés bemutatásával, a szakmai hírforrásaik rövid ismertetésével foglalkozik Gurka-Balla Ilona. Barátné Hajdú Ágnes: *A könyvtáros életpálya, tudatos karrierépítés* című tanulmányában a könyvtáros életpályamodell kialakításának bemutatásával foglalkozik, olyan lényegi kérdésekre irányítva a figyelmet, mint az életpálya alappillérei (képzés, előmenetel, illetményrendszer), a tudatos karrierépítés kezdete, és az életpályamodell célja.

Az *Oktatóink kutatásaiból* című fejezet első tanulmánya Szerb Antal Száz vers c. antológiájának kiadási történetével foglalkozik Bíbor Máté János: *Kettő az egyben : a Száz vers első kiadásai* című tanulmányában. Naplóbejegyzések, levelek, cikkek, kritikák, kiadványok olvasása, összehasonlítása és elemzése alapján járja körbe a kiadvány első kiadásának történetét, ami eddigi ismeretinkkel ellentétben nem 1944-ben, hanem 1943-ban jelent meg. Bella Katalin „Kérem, ne legyen túl érzékeny.” : *Irodalompolitika és könyvkiadás Révai József minisztersége idején* című tanulmányában Révai József három hatalomgyakorlásának egyi-

kével, a „kézi vezérléssel”, és az irodalomkritika és könyvkiadás összefonódó kapcsolatrendszerének vizsgálatával foglalkozik. Teszi ezt a szerző olyan szerzők anyagainak áttekintésével, vizsgálatával, mint *Déry Tibor, Gergely Sándor, Németh László, Illyés Gyula, Sarkadi Kálmán*, és „hajdani írók esetében” az *Ady* hagyaték kezelésének történetével. *Németh Katalin: A tárgyszavak fogalmi és megjelenítési problémái az egyházi gyűjtemények katalógusaiban: esettanulmány a domonkos könyvtár állományának tartalmi feltárása kapcsán* című írásában a Vasváron található Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény könyvtári anyagának formai és tartalmi feltárásával foglalkozik. A szerző a sajátos fogalmi, nyelvhasználati és keresési szokások segítését és támogatását összefogással, kialakított tárgyszórendszerrel látja lehetségesnek megoldani, akár tagek (felhasználói tárgyszavazás) alkalmazásával is élve.

A hazai könyvtárak feltárási gyakorlatának eredményei magas színvonalúak, de ingadozó minőség és egyenletlenség több vonatkozásban is tapasztalható. A folyamatok szabályozásával, a folyamatrendszerek alkalmazásával a formai feltárás folyamatainak fejlesztési kérdéseivel foglalkozik *Boda Gáborné Köntös Nelli: Könyvtári minőségirányítás – a minőség szemlélet alkalmazása dokumentumleírásban* címet viselő tanulmányában. Ahogy *Németh Katalin* is az együttműködést emeli ki a tárgyszavazással kapcsolatban, úgy a cikk írója is szorgalmazza az együttműködést: a feltárás folyamatának írásbeli szabályozását, az egyéni létjogosultságok felülvizsgálatát, az országos szabályozás aktualizálását, a külső, nemzetközi szabályozókkal történő harmonizációt. *Fodor János: Virtualizálódó örökségünk valóságos igények tükrében* címmel a digitalizált értékek szolgáltatásáról ír, többek között arról, hogy az információ elérésének és hozzáféréseinek alapját a jól szervezett, korszerű rendszerek, adatbázisok kell, hogy adják, amelyek hozzáértő szakemberek felügyelete alatt épülnek, működnek. *A felhőtechnológia: szolgáltatási szintek, adatvédelem, szerzői jogi kérdések* című tanulmányban *Tószegi Zsuzsanna* a „big date” fogalmának és kezelésének kérdéskörét körbejárva mutatja be a felhőszolgáltatás jellemzőit, a szabad felhasználás jogi környezetét, a könyvtárak lehetőségeit a szolgáltatás igénybe vételének esetén.

Kerekes Pál: Könyvtári e-book című cikkében az e-könyvészet tárgykörébe tartozó dokumentumok bemutatásával, a könyvtári e-könyvszolgáltatás problematikájával foglalkozva mutat rá az e-könyvek

szolgáltatásánál hiányzó üzleti modell hiányára: a magyar olvasók használják az e-book tárákat, de az e-book kölcsönzési rendszer kidolgozásához pilot-projektek és kiértékelések szükségesek.

A könyvtáros hallgatók vélekedésének feltárása választott pályájukról az alapja *Senkei-Kis Zoltán: A hallgatók percepciója a könyvtáros hivatásról* című tanulmányának. A könyvtáros pályáról kialakult kép, a könyvtáros hivatáshoz való viszony, a szakmai szocializáció, a könyvtáros pálya megítélése és a szakma helye a 21. században kérdések mind felmerült a vizsgálatban. Az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében folyó kutatások bemutatásával foglalkozik *Sebestyén György: Új eredmények a 2010-es évek könyvtár- és információtudományában* című írása. Olyan új kutatási irányzatokról szerezhetünk tudomást a cikk által, mint az e-könyvészet (*Kerekes Pál* e-könyvkutatási műhelye), a Web 2.0 – Library 2.0, a Tartalomszolgáltatás és hálózati tájékoztatás (*Fodor János* kutatási műhelyei), a kulturális örökség és az IT technikák fejlődése, a digitális tartalomfejlesztés fokozódó szerepe, a közösségi média szerepe, hatása a könyvtárakra, a könyvtárak szerepvállalása a közösségi médiában.

A Valóságos könyvtár – Könyvtári valóság II. konferencia digitalizálási szekciójának előadásait foglalja össze *Fodor János: A tudományos digitalizálás példatára az egyetemi könyvtártudományi képzés tükrében* című írásában. Az informatikus és könyvtáros kompetenciák változása, alakulása mellett felmérések, elemzések, előadások összefoglalásával, bemutatásával foglalkozik, hangsúlyozva, hogy a szekció a gyakorló szakemberek és hallgatók konzultációjának szükségét és igényét biztosította az elmélet, a gyakorlás és a megvalósult gyakorlat összefonódása mentén.

Az ELTE Egyetemi Könyvtár Kézirat- és Ritkaságtárának egyik legértékesebb része a Hevenesi-, Kaprinai-, Pray-kéziratgyűjtemény, amely teljes egészében rendelkezésre áll digitalizált formában a kutatók, érdeklődők számára. A gyűjtemény rövid történetét ismerteti, majd a gyűjtemény digitalizálásának, feldolgozásának folyamatát mutatja be *Mátyás Melinda* cikke, a *Jezsuita tudósok digitalizált kéziratgyűjteményei az ELTE Egyetemi Könyvtárban és lehetséges kutatási témák* címmel.

A *Doktoranduszok kutatásaiból* című fejezet tanulmányai az elmélet és gyakorlat egységének, összhangjának megteremtésére, kifejezésére törekednek.

A tudományos folyóiratok történetével, a jelenlegi helyzet ismertetésével foglalkozik *Bilicsi Erika: A tudományos kommunikáció története a Journal des savans-tól az open access-ig* című tanulmánya. Az átfogó képet adó cikk a történeti felvezetés után foglalkozik az open access (azon belül a green illetve a gold open access publikálási modellek) kérdésével – ami bár „fiatal” mozgalom, és bizonyos szakterületeken még nem terjedt el, de a könyvtári terület már felfigyelt a változásra: a nyílt hozzáférésű közlés fontos, a róla való megfelelő tájékozódás és tudás elengedhetetlen az egyetemisták, a kutatásban és oktatásban résztvevők számára egyaránt. Két, európai uniós támogatásból megvalósult portál – a The European Library (TEL) és az Europeana – bemutatásáról, fejlődéstörténetéről, fejlesztéseiről és szolgáltatásáról szól *Kovácsné Koreny Ágnes: Hozzáférés és újrahasznosítás: a TEL és a Europeana a tudományos kutatás szolgálatában* című írása. A virtuális térben történő másképpen olvasás megjelenése és az igény az információhoz való gyors, hatékony hozzáféréshez együttesen hívták életre azokat a tudásszervezési rendszereket (így a bemutatott két rendszert is), amelyek a felhasználók számára az információkeresést és a tudáshoz való hozzáférést közvetlenül portálokon keresztül vagy közvetlenül adatbázisokon keresztül biztosítják.

A 2006/115/EK, az 1999.évi LXXVI. törvény, az Európai Bizottság által 2014-ben indított konzultáció fejleménye alapján járja körül *Amberg Eszter: Kölcsönzés-e az e-kölcsönzés?* című tanulmányában a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak és az e-könyvek kölcsönzésének kérdését, jogi környezetét. A cikk aktualitása tagadhatatlan, hiszen az e-könyvek szolgáltatásának problémája, a felhasználói igény növekedése egyaránt indokolja a témával való foglalkozást.

Takács Dániel: Felhasználóazonosítás a könyvtári digitális szolgáltatásokhoz című tanulmányában a digitális környezetben történő felhasználóazonosítás, az autentikációs rendszer kialakításának jogszabályi környezetével, annak kérdéseivel foglalkozik. A különböző lehetőségek, rendszerek megfelelő jogi és technológiai környezetet igényelnek, ahol alapvető kérdés az adatvédelem. A tanulmány írója a legolcsóbb és leghatékonyabb megoldásnak a kormányzati adatbázison alapuló ügyfélkapu azonosítást emeli ki, amely egységesítés során a könyvtárak is összeköthetővé válnának: az egyponos beiratkozás, megbízható jogi szabályozás esetén, bármely intézményben átvit-

hető adatokkal segítené az intézmények, így a könyvtárak munkáját is.

Ahhoz, hogy a könyvtár dinamikus szervezet legyen, és tevékeny alakítója legyen a változásoknak, ne elszenvedője, esélyt ad a stratégiai tervezés. A stratégia fogalmával, a stratégia megjelenésével a közigazgatásban, a stratégiai térrel, a stratégiák jellemzőivel, hierarchiájával foglalkozik, és bemutatja a magyar könyvtári stratégia tervdokumentációinak (szófelhő-illusztrációkkal) elhelyezkedését a közigazgatási stratégiák keretében *Sörény Edina: A könyvtári stratégiai pontok osztályozási lehetőségei* című írásában.

Magyarországi párhuzamokkal, Kelet- és Észak-Európa sajátos régiójának könyvtári vonatkozású bemutatásával foglalkozik *Nemes László: Egyetemek, magánszektor és könyvtárak* című tanulmánya. Az oktatás – egyetem – szolgáltatás hármásának körében olvashatunk a magánszektor/magántőke, a versenyképesség és innováció összekapcsolódásáról, szerepéről, lehetőségeiről és követelményéről: magántőke csak akkor vonható be intézményekhez, ha az, aki azt biztosítja, hozzájut valamihez – képzett munkaerőhöz és tudáshoz, amelyet saját innovációs folyamataiban fel tud használni.

Juhász Éva: Könyvtáros coach szerepben – coaching a könyvtárban című írásában a 7C coaching keretrendszer (ügyfél – cilént, tisztázás – clarify, létrehozás – create, változás – change, megerősítés – confirm, folytatás – continue, lezárás – close), és a különböző típusú könyvtárakban nyújtott referenz szolgáltatások közötti analógiával foglalkozik. Rámutat arra, hogy a könyvtáros munka már nem (csak) a klasszikus feladatokat foglalja magába, és a könyvtárosokról alkotott kép pozitív változásáért új, rugalmas stratégia kialakítására van szükség.

A Resource Description and Access (RDA) új könyvtári katalogizálási szabványát 2010 júniusában tette közzé a nemzetközi fejlesztő bizottság. A szemantikus web technológiának, illetve a formai szabványainak könyvtári alkalmazásaival alapjaiban változhatnak meg a hagyományos könyvtári feldolgozó tevékenységek, a közgyűjteményekben őrzött tudásvagyon felhasználásának lehetőségei is, figyelembe véve a már rögzített és tárolt könyvtári adattállományok utógondozásáról (pl.: MARC21). *Vass Johanna: Resource Description and Access (RDA): Eszköz a könyvtárak jövőbeli információközvetítő feladatainak ellátásához* című tanulmányában olvasható, a cél nem pusztán a legtelje-

sebb bibliográfiai adat megjelenítése lesz, hanem az információ közzététele és megosztása a digitális világban, mivel a mai generáció információkereső közege az internet. (Érdekesség, hogy a katalógizálási folyamatok fejlődésével foglalkozó angolszász szakirodalom a legtöbb példát a zenei művek köréből hozza, mivel azok messze nagyobb arányban hordoznak kapcsolatot az egységes lehetséges entitások között, mint bármelyik másik könyvtári dokumentumtípus). Az RDA fejlesztéssel a könyvtári katalógusok élővé válhatnak, aktívvá teheti a könyvtáros közösséget is.

A képi dokumentumok, mint speciális könyvtári dokumentumok, tartalmuk tükrözése az értelmezési lehetőségek sokfélesége miatt problematikus. Ezzel a kérdéssel foglalkozik *Dávid Adrienne: A képek mint „jelentésteli felületek”: képi dokumentumok osztályozásméleti kérdései* című tanulmánya, ami egyben a kötet záró tanulmánya is. A keresési, felhasználói igények, az attribútumok, a tartalmi feltárás során alkalmazott rendszerek kérdései során jut el a szerző az ontológiák, a szemantikus web illetve a crowdsourcing (felhasználói címkézés) szerepének tárgyalásáig.

Áttekintve a tanulmánykötet cikkeit, írásait, látható, hogy szoros kapcsolódások figyelhetők meg a még gyakran különböző témával jelentkező tanulmányok között is. Átjárások, egymásra való reflektálások sorából kiemelhető kulcsterületek az együttműködés, a digitalizálás, a virtuális valóság, a „szakmai” és „felhasználói” együttműködési lehetőségek erősítése, a hagyományos értékek és a technológiai vívmányok egymásra épülése, erősítése, kiegészítése, a szakmai öntudat fontossága.

A kötet értékéhez csak hozzáad a jól megtervezett és kivitelezett kiadás is (keménykötés, fehér-kék szín, a „VK KV” logó kiemelése, kényelmesen olvasható szövegtest). Digitalizált változata is elérhető a következő címen:

<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/34590>.

Egyes cikkeknél illusztráció, képanyag is látható. Minden tanulmánynál feltüntették a szerző munkahelyét és foglalkozását, szerepel egy rövid magyar nyelvű absztrakt, a tanulmányok végén irodalomjegyzék és a szerző rövid bemutatkozása. Az *Ok-tatóink kutatása* és a *Doktoranduszaink kutatásai-ból* című fejezeteket egy-egy rövid összefoglalás is megelőzi: előbbinél *Dippold Péter*, utóbbinál *Bényei Miklós* írt összegzést a tanulmányok elé, segítve a gyors áttekintést, ismerkedést a témákkal.

A kötet végén, szerzői betűrendet követve, az angol nyelvű absztraktok (Abstracts) és a szerzőkről szóló információk (Author information) olvashatók, majd színes fényképeket lehet megnézni a konferenciáról.

A kötetet, mint „könyvtár-galaxisban” való útikalauzt – (Douglas Adams után szabadon) – nem csak könyvtárosok (oktatók, hallgatók, munkatársak, kutatók) forgathatják meglepedéssel. Át- és továbbgondolásra inspirálhat más tudományterületeken dolgozókat, érdeklődőket is – interdiszciplináris jellege erre predesztinálja. A kötetből Bényei Miklóstól idézve kerüljön összefoglalásra mindaz, amit a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság című kiadvány képvisel: „... a kötet jelentékeny hozadéka az egész magyar könyvtárügynek, a nem is olyan kis szakmának... Hozzájárulhat a könyvtárosképzés továbbfejlesztéséhez, valamint a könyvtár- és információtudomány rangjának emeléséhez, tudomány voltának szilárdabb elismertetéséhez.”

Sárközi Andrea Bernadett
(Országos Idegennyelvű Könyvtár és
Zenei Gyűjtemény)

Beszámoló *A modern folyóirat-kiadás eszközei* konferenciáról

2017. október 24-én az MTA Könyvtár és Információs Központ az Akadémiai Kiadóval közös konferenciát rendezett *A modern folyóirat-kiadás eszközei* címmel.¹ Az Arany János utcában lezajlott esemény a tudományos kommunikáció résztvevőinek, a tudományos folyóiratok szerkesztésében közreműködőknek, valamint az őket segítő könyvtárak munkatársainak biztosított alkalmat arra, hogy megismerjék azokat a korszerű lehetőségeket, amelyek segítségével biztosítható a közzétett cikkek láthatóvá tétele, hosszú távú megőrzése. Megnyitó beszédében *Holl András*, az MTA Könyvtár informatikai főigazgató-helyettese hangsúlyozta, hogy ezúttal az online térben történő, elektronikus folyóirat-kiadás tartalmi kérdései helyett, annak eszközeit állították a fórum középpontjába. Az egyik ilyen fókuszba állított eszköz a világszerte nagy népszerűségnek örvendő és az Akadémiai Kiadó által is használt, tudományos folyóiratok online kezelésére és közzétételére kifejlesztett folyóirat-menedzselő és publikáló rendszer, az Open Journal Systems (OJS) volt.²

Mivel a felkért előadók között az Akadémiai Kiadó alkalmazottai, hazai tudományos folyóiratok szerkesztői, valamint az Akadémiai Könyvtár munkatársai is helyet kaptak, így a tudományos kommunikáció, e-folyóiratok témáját több szempontból is körüljárták. Az Akadémiai Kiadó előadói által képviselt kiadói szempontrendszer mellett megismerhettük a tudományos szerkesztőségek működésének gyakorlatát, különös tekintettel az OJS szerkesztőségi munkába való bevezetésének tapasztalataira, de azt is, hogy a tudományos publikációs folyamatok támogatása miképpen illeszthető be a könyvtári feladatok sorába, illetve hogy az online tudományos közeg milyen kihívások elé állítja korunk kutatóit.

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

Az első előadó *Bálint András* volt, az Akadémiai Kiadó (<https://akademiai.hu/>) kiadási és tartalomfejlesztési vezetője, aki *A weboldalamra felrakom a*

cikkemet, az nem elég? – *Avagy mivel nyújt többet egy kiadó?* című előadását³ annak bizonyítására szentelte, hogy a folyóirat-kiadás egy meglehetősen sokrétű feladathalmaz megoldására létrejött, speciális szaktudást igénylő hivatás. Amellett érvelt, hogy egy jó kiadó képes komoly hozzáadott értéket biztosítani tudományos szerkesztőségek számára azáltal, hogy megkönnyíti a bírálati folyamatot, biztosítja a magas színvonalú szerkesztés, indexálás, közzététel feltételeit annak érdekében, hogy a lap az érdeklődők lehető legszélesebb rétegéhez jusson el.

Mielőtt rátért volna előadása központi témájára, *Bálint András* röviden ismertette a Magyar Tudományos Akadémia által 1828-ban alapított, 1996-tól a *Wolters Kluwer* kiadói csoporthoz tartozó Akadémiai Kiadó Zrt. történetét, kiadói profilját, illetve alaptevékenységüknek, a printtől az online publikáció irányába elmozduló tudományos folyóirat-kiadásnak a részleteit (ezt az irányváltást jelzik Gold Open Access lapjaik, például a legmagasabb magyar impaktfaktorral rendelkező *Journal of Behavior Addictions* is).⁴

Az előadó a szerző és a kiadó meglehetősen különböző szemszögéből is bemutatta a publikálási folyamatot; a kiadói működés legfőbb szereplőinek (vezető szerkesztő, folyóirat-fejlesztési menedzser, kiadási és tartalomfejlesztési vezető) feladatköreit, valamint azt is, hogy a közlésre elfogadott cikkek több, erre kialakított rendszeren (cikkbeküldő és bírálati, kézirat-előkészítő rendszer, publikációs platform) miképpen mennek keresztül, hogy végül az adatok eljussanak a kijelölt indexálókhoz, aggregátorokhoz (*1. ábra*).

Ezt követően *Bálint András* arról beszélt, hogy mi teszi a tudományos publikálási folyamatot sikeressé, a résztvevő feleket (a szerzőt, az előfizetőt/olvasót és a kiadót) elégedetté, és mit tehet a kiadói oldal az eredményes közzététel érdekében. Tapasztalatai szerint a szerző akkor tekinti sikeresnek a publikációt, ha általa szakmai előmene-

1. ábra A publikálási folyamat a kiadó szemszögéből
(A kép az előadó prezentációjából származik)

telét biztosítottnak érzi. Ingyen közzétett cikke – felettese és a projekt finanszírozójának öröme – gyorsan megjelenik, olvassák, idézik a megfelelő helyeken, és erről visszacsatolást is kap. Az olvasó gyorsan, releváns találatot szeretne kapni az őt foglalkoztató kérdésekre, valamint hozzáférést nemcsak absztraktokhoz, hanem a teljes cikkekhez. A kiadó pedig akkor elégedett, ha tevékenysége anyagilag is sikeres, és a történet összes más szereplője boldog.

Az Akadémiai Kiadó a szerzők számára előfizetéses lapjaikban ingyenes cikkfeltöltést,⁵ magas impaktú, jól indexált, látható folyóiratokat biztosít, a gyors publikációt pedig online beküldő és bírálati rendszer, szerkesztői folyamatok kiszervezése által éri el. A nemzetközi trendekből kiindulva úgy gondolják,⁶ hogy a gyors és releváns találat eléréséhez a kulcs a jól indexáltság és a cikkek láthatósága szempontjából a jövő a teljes szöveges, szöveg- és adatbányászatra is alkalmas HTML.

Összegezve az elmondottakat Bálint András azzal zárta előadását, hogy nem elég csak kitenni egy cikket az internetre, ha szeretnénk, hogy azt a tudományos közösség használatba is vehesse. A folyóirat-kiadás egy tanulható, de összetett és gyorsan változó szakma, ahol a technológia és az elvárások is gyorsan változnak. Az átalakulások követésére, az újítások adaptálására, a velük járó költségek megfizetésére pedig csak egy kiadó vállalkozhat. Tehát egy kiadói vállalkozás akkor tekinthető sikeresnek, ha a legújabb trendekhez alkalmazkodni tud, és képes levenni terheket a kutató vállaról.⁷

Bálint András után *Bilicsi Erika* következett, az MTA Könyvtár és Információs Központ Szakinformatikai Osztályának osztályvezetője, aki *Az MTA KIK folyóiratokat támogató szolgáltatásai – DOI regisztráció, OJS, archiválás, indexelés, digitalizálás* címmel tartotta meg számos témát felölelő előadását.⁸ Miért folyik bele az MTA KIK a folyóirat-kiadásba, miért nyújt a kiadók számára különböző szolgáltatásokat? Bilicsi Erika erre a kérdésre válaszolva rávilágított arra, hogy az Akadémiai Könyvtárban sok osztály olyasmivel foglalkozik, ami távol áll a klasszikus könyvtár-definícióban meghatározottaktól. Ezen kívül próbálnak megragadni minden lehetőséget, hogy a *Magyar Tudományos Művek Tárába* lehetőleg minél automatikusabb legyen a feltöltés, a szerzőnek, az intézményi adminisztrátornak minél kevesebbszer kelljen manuálisan belenyúlnia a rendszerbe, amennyire lehet, háttérbe szorítsák az időigényes és sok hibázási lehetőséget magában hordozó kézi adatfelvitelt. Ezt is előmozdíthatják a később tárgyalt kezdeményezések.

Bilicsi Erika elsőként a Digital Object Identifier-szolgáltatást (DOI – <http://www.doi.org/>) mutatta be, melynek segítségével az online tartalmak egyértelműen azonosíthatók és hosszú távon hozzáférhetővé tehetők. Az azonosítás a DOI révén azért biztosított, mert minden kiállított azonosító egyedi. Noha ma tíz ügynökség is aktív (az MTA KIK a DataCite-tal és a CrossReffel áll kapcsolatban), de ezek hálózatba vannak kapcsolva, így kizárható, hogy két objektumnak ugyanazt az azonosítót utalják ki. Emiatt például egy MTMT-admin könnyen és egyértelműen azonosíthat egy DOI-val ellátott cikket, mivel azzal az azonosítóval más dokumentum nem rendelkezhet. A hozzáférés pedig azáltal valósul meg, hogy egy DOI-ügynökséghez tartozó ki-

adó vállalja az URL-karbantartást, biztosítja, hogy a tartalom hosszú távon hozzáférhető maradjon (2. ábra).

2. ábra DOI-regisztrációs ügynökségek
(A kép forrása: Bilicsi Erika prezentációja)

Annak hogy tíz DOI-szolgáltató is van, az az oka, hogy mindegyik más kiadói körre, dokumentumtípusra kínál megfelelő azonosítót. A DataCite (<https://www.datacite.org/>) kifejezetten kutatási adatmenedzsmentre szakosodott (az MTA Könyvtár PhD-dolgozatokhoz az általuk kibocsátott DOI-t érezte a legmegfelelőbbnek, ezért választották őket), míg a CrossRef (<https://www.crossref.org/>) elsősorban folyóiratcikkekre specializálta magát, de lényegében bármely dokumentumtípushoz van szabványos űrlapjuk.⁹ Ez nem jelenti azt, hogy egy DataCite által kibocsátott DOI nem alkalmas cikkek azonosítására, de a felviteli felületük nem ehhez lett kialakítva, nem szabványos. Általánosságban véve elmondható, hogy minden ügynökségnek vannak előnyei, illetve a szolgáltatásaiknak korlátai is, amelyeknek figyelembe vételével kell közülük választanunk, azt mérlegelve, hogy mihez keresünk megfelelő azonosítót. Például a DataCite-os azonosítók az MTA Könyvtár partnerei számára ingyenesek, ezzel szemben a CrossRef-es DOI díjköteles (1 dollárt kérnek a DOI-azonosítók regisztrációjáért), de a két alapfunkció (azonosítás, hozzáférés) mellett egyéb szolgáltatásokkal is rendelkezik (plágiumkeresés, verziókövetés, olvasottság, idézettség növelése), ugyanakkor náluk egy úgynevezett cross-linking vagy reference-linking kötelezettségnek kell eleget tenni. Ez növelheti a hatókörbe tartozó cikkek olvasottságát, hivatkozásszámát azáltal, hogy a DOI-val ellátott cikk tartalomjegyzékének összes olyan tételéhez, amihez CrossRef-regisztrált DOI tartozik, kattinthatóan berakják a hozzájuk tartozó linket. Ennek teljesítéséhez az ügynökség egy keresőszolgálta-

tást is biztosít. A CrossRef-nél arra is van lehetőség, hogy lekérdezzük, egy adott cikkre a CrossRef rendszerén belül hány hivatkozás gyűlt össze.¹⁰

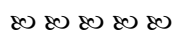
Bilicsi Erika az ügynökségek DOI-kiutalási feltételeit is ismertette. Megtudtuk, hogy egyedi URL-nek kell tartoznia minden DOI-azonosítóhoz. Abban az esetben, ha egy URL-en található az egész folyóirat, csak egy DOI kérhető. Ezen kívül szükséges egy „landing page” (az előadó absztraktoldalnak fordította) biztosítás, ahol a metaadatok bárki számára szabadon hozzáférhetően megjelennek. Annyiban viszont rugalmas a rendszer, hogy ennek hiányában a link közvetlenül a PDF-re is mutathat, de akkor azon minden szükséges adatnak meg kell jelennie. Fontos, hogy mind a nyomtatott, mind az elektronikus számban fel kell tüntetni az azonosítót, illetve hogy ha az URL a DOI-regisztrációt követően megváltozik, a változást mindenképpen meg kell jelezni a rendszerben.

A DOI után az Open Journal Systems (OJS) elektronikus folyóirat-menedzselő és -publikáló szoftver (<https://pkp.sfu.ca/ojs/>) bemutatása következett, amelynek tavaly megjelent, 3-as verzióját az MTA KIK is telepítette.¹¹ A verzióválasztás kapcsán Bilicsi Erika elmondta, hogy Magyarországon az OJS2 sokkal népszerűbb, mert ahhoz már számos kiegészítő funkció is rendelkezésre áll. Az OJS3 még kevésbé kiforrott, ugyanakkor például mobil-eszközökön már most jobban működik, mint elődje, és előre láthatóan komoly fejlesztéseken fog átmenni a jövőben.

Az OJS a cikkbeküldéstől a megjelentetésig a teljes publikációs folyamat során használható, de ha valaki csak a beküldési és bírálati funkcióját kívánja igénybe venni, az sem jelent problémát. A rendszer próbál reflektálni a felhasználói igényekre. Lehetőséget biztosít egyszerűsített cikkfeltöltésre is, ha valaki csak a megjelentetési funkciót használná, illetve retro feldolgozást végezne. Ilyenkor nem szükséges a komplett szerkesztőségi munkafolyamaton átvinni egy cikket, csak feltölteni a lektorált, megszerkesztett PDF-et, illetve begépelni a metaadatokat.¹² Mi értelme van egy ilyen összetett rendszernek csak egy részét használni? Bilicsi Erika az OJS legnagyobb előnyeként azt nevezte meg, hogy más rendszerek felé kiépítették a létfontosságú kommunikációs csatornákat. A DOI-regisztrációt is tudja menedzselni a szoftver, az ORCID¹³ (<https://orcid.org/>) szerzői azonosítóval is megoldott a kapcsolat,¹⁴ rengeteg kimeneti fájl nyerhető ki belőle, az indexelő adatbázisokba is

kivitelezhető az adatátadás. Mindezeket az előnyöket az MTMT2-nél ki is szándékoznak használni, mert bár a manuális adathozzáadás valószínűleg itt is elkerülhetetlen lesz, nagyon megkönnyíti a dolgukat.

Előadása utolsó harmadában Bilicsi Erika az indexelés, az archiválás és a digitalizálás témaköreit járta körül, elsősorban az ezekhez kapcsolódó szolgáltatásokat bemutatva. Az indexelés kapcsán szó esett a hazai tudományos kutatást nyilvántartó, az MTA Könyvtár és Információs Központban üzemeltetett Magyar Tudományos Művek Tára (<https://www.mtmt.hu/>) adatbázis mellett; a hazai OJS-ben megjelent folyóiratokban való közös keresést lehetővé tevő <http://oaikereso.sztaki.hu>-ról; az Open Access folyóiratok nemzetközi listájáról, a Directory of Open Access Journalsról (<https://doaj.org/>)¹⁵; a kiadók Open Access politikáját rögzítő Sherpa RoMEO-ról (<http://sherpa.ac.uk/romeo/index.php>), illetve szakterületi indexelő adatbázisokról is. Az előadás végén az előadó beszélt a hosszú távú megőrzés és hozzáférés fontosságáról, és a repozitóriumok¹⁶, valamint a digitalizáció szerepéről is ezen a téren.

Peregovits László, az *Acta Zoologica* (<http://actazool.nhmus.hu/>) című folyóirat technikai szerkesztője és a Magyar Természettudományi Múzeum munkatársa előadása elején elmondta, hogy kollégájával, Bakonyi Gáborral, a folyóirat főszerkesztőjével és a Szent István Egyetem tanárával közösen arra vállalkoznak *Az ólomszedéstől a Gutenberg-galaxisig az Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae példáján* című előadásukban, hogy egy konkrét folyóirat, az *Acta Zoologica* példáján keresztül bepillantást engedjenek a tudományos folyóiratkiadás jelenébe.¹⁷ Peregovits László ehhez először bemutatta a múltat: az ólomszedéstől kezdve a számítástechnika legújabb vívmányaiig, a mobilapplikációk világáig. Kronológiai sorrendben haladva számba vette azokat a találmányokat, újításokat, amelyeknek eredményeképpen az elmúlt negyven évben a kiadványszerkesztés és a nyomdaipar eljutott a mai állapotokig, az internet teremtette lehetőségekig, a nyílt forráskódú kiadványszerkesztő programokig.¹⁸ Mindezen változásoknak Peregovits László véleménye szerint olyan pozitív hatásai is voltak, mint a peer review meghonosodása, a felgyorsulása és a nemzetköziesedés, ugyanakkor a publikálási minőség területén általános minőségromlás figyelhető meg a „mindenki ért hozzá” és a techni-

kai-szakmai tudást kevésbé igénylő Desktop Publishing világa, valamint a professzionális nyomdaipar háttérbe szorulása következtében. Szerinte fel kell tennünk magunknak a kérdést, hogy megfizetjük-e azt a szakértelmet, amit emberek hosszú évek során halmoztak fel?

Bakonyi Gábor azzal vette át tőle a szót, hogy ameddig Bálint András előadásából egy profi, multinacionális céget ismerhettünk meg, addig ő egy négyemeres, „családi vállalkozás” működéséről számol be, amit Peregovits Lászlóval és két szakterületi szerkesztővel közösen alkotnak. Az 1954 óta, általában évi négy füzetrel megjelenő *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae*-nek nincs szerkesztőbizottsága, viszont baráti alapon tanácsadóik vannak itthonról, Európa más részeiből, de még Amerikából is. Cikkeket kapnak Japántól Olaszországon át Algériáig sok helyről, ahogy Bakonyi Gábor szerint egy 0.5-ös impaktfaktorú lap esetében ez természetes is.

Mit tehet egy hazai tudományos folyóirat annak érdekében, hogy az ismertségét növelje? Az *Acta Zoologica*-nál viszonylag korán felismerték az online megjelenés szerepét a láthatóság növelésében, amit jelez az is, hogy honlapjuk már 1992-ben elérhetővé vált, rá tíz évre a letölthető PDF-ek is megjelentek a felületen, mára pedig már a Wikipedián és a Facebookon is jelen vannak. A láthatóság növelése mellett igyekeznek használni a folyóiratok számára elérhető korszerű eszközöket és szolgáltatásokat is. Több mint féleve áttértek az Akadémiai Könyvtár segítségével az OJS-re. Ez azt jelenti, hogy korábbi bevett gyakorlatokat le kellett váltaniuk, de a beérkezett kéziratok számának változatlanlansága azt mutatja, hogy nem riasztották el a szerzőiket. Szintén az MTA KIK biztosítja a feltételeket ahhoz, hogy 2015-től minden cikkre kérhesse nek CrossRef-es DOI-t. Fontosnak érzik a *Directory of Open Access Journal* (<https://doaj.org/>) használatát, és a *Zoobank*-hoz (<http://zoobank.org/>) hasonló aggregátorok felé való szolgáltatást is.

A szót ismét átvevő Peregovits László elmondta, hogy összes korábbi évfolyamuk digitalizálása befejeződött, ezeket cikkalapon, részletesen metaadatokkal látják el még az idén, jövőre pedig elérhetővé is teszik. Szintén 2018-as tervük, hogy kötelezővé teszik az ORCID-azonosítók használatát, illetve az is, hogy az OJS segítségével automatizálnak minden folyamatot, amit csak lehetséges, ezzel könnyítve meg a tematikus gyűjtőhelyek (archívumok, repozitóriumok) felé történő szolgáltatást. Tervezik továbbá, hogy áttérnek teljesen az

XML-alapra, ami mind ember, mind gép számára olvasható platformtól független formátum, illetve hogy új honlapjukon a digitalizált cikkeik és a hozzájuk tartozó metaadatok adatbázisát elérhetővé teszik.

Horváth Andrea, az Akadémiai Kiadóhoz tartozó *Acta Microbiologica et Immunologica Hungarica* (<http://akademai.com/loi/030>) társszerkesztője Az OJS rendszer bevezetésének tapasztalatai az *Acta Microbiologica folyóiratnál – Időigény, nehézségek, előnyök* című előadásban az OJS-re való áttérés másfél évének tanulságait ismertette. Miért döntöttek ennél a 0.921-es impaktfaktorral rendelkező, angol nyelvű tudományos folyóiratnál az Open Journal Systems bevezetése mellett? Azért, mert úgy látták, hogy a modern folyóirat-menedzselő programok jelentik a fejlődés útját, a nagyobb lapok ilyenekben gondolkodnak, és amennyiben előre akarnak lépni, komolyabb, nemzetközi mércével mérve is nivós lappá szeretnének válni, amely a magyar és külföldi szerzőknek egyaránt jó színvonalú megjelenési lehetőséget képes biztosítani, nekik is ebbe az irányba kell elmozdulniuk. Végül 2016 májusában az Akadémiai Kiadó által szintén használt *Editorial Manager* helyett az OJS-re esett a választásuk.

Az *Acta Microbiologica*-nál a drasztikus, azonnali átállás helyett a fokozatos bevezetés mellett döntöttek. Hagytak maguknak egy néhány hónapos tanulási időszakot, amikor is Kocsor Tibornak, az Akadémiai Kiadó munkatársának segítségével megismerkedhettek az új rendszerrel. Próbakéziratokon, az összes funkciót kipróbálva végigvitték a teljes publikációs folyamatot, tesztelve a program nyújtotta lehetőségeket. A gyakorlatban először csak az OJS cikkérkeztetés és bírálat funkcióit használták ki, nyelvi lektorálásra továbbra is e-mailben küldték el az elfogadott kéziratot. Később az egész szerkesztőségi munkát az OJS hatásköre alá vonták.

Hogyan változott meg a szerkesztőségi munka folyamata az Open Journal Systems bevezetése előtti állapotokhoz képest, amikor még e-mailben fogadták a kéziratokat és egy nagy Excel-fájlban tartották mindent nyilván? A kézirat jelenleg onnantól, hogy a szerző az *Acta Microbiologica* honlapján található piros Manuscript Submission (kézirat benyújtása) gombra kattintva, szerzőként bejelentkezve¹⁹ feltölti az elbírálásra szánt kéziratát, odáig, hogy azt a felelős szerkesztő megjelenésre be-

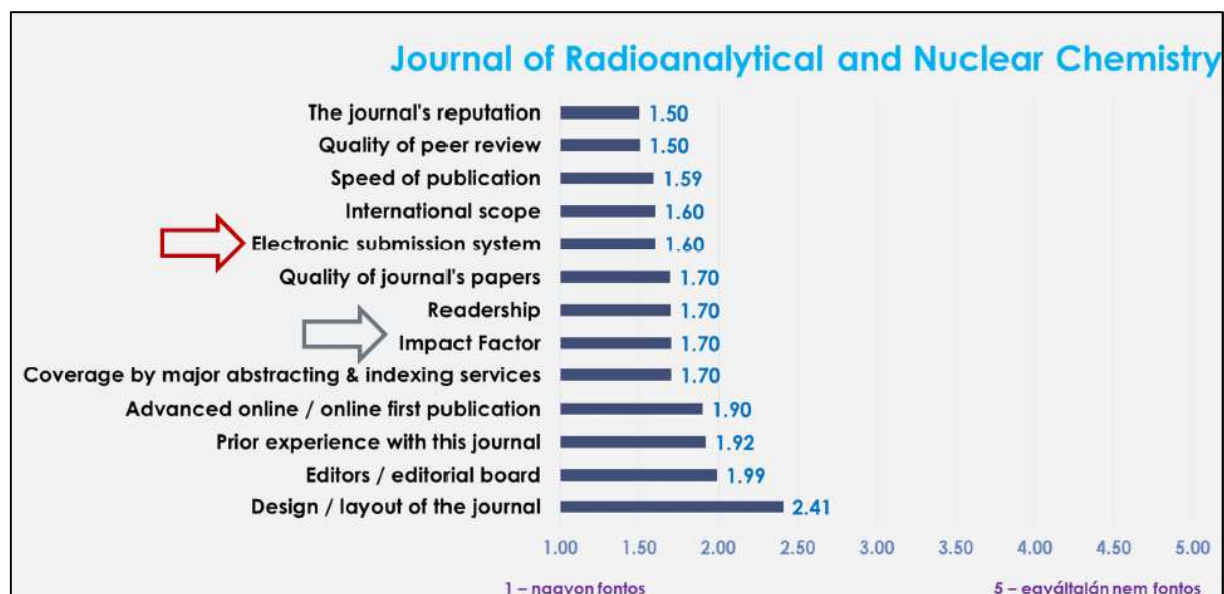
ütemezi, a folyóirat-menedzselő rendszeren belül mozog. Amikor valaki szerkesztőként bejelentkezik az OJS-be, látja a megoldásra váró feladatokat, beérkezett kéziratokat, illetve azt is, hogy ezek milyen stádiumban vannak, és attól függően, hogy illeszkednek-e a folyóirat profiljába, hozzárendelheti őket további feldolgozásra egy szerkesztőhöz, vagy rögtön el is utasíthatja őket. Ha eljut a kézirat a peer review-t végző bírálóhoz, az a kézirat mellett egy, a folyóirat szakmai elvárásait tükröző bírálati űrlapot (review form) is kézhez kap. A folyóirat által megszabott bírálati idő lejártának közeledtével pedig a rendszer automatikus, udvarias emlékeztető levélben hívja fel a figyelmét a határidő közeledtére, ezzel nem a szerkesztőknek kell bajlódniuk. Ha szükségét érzi, a bíráló a review form-on felül is élhet észrevételekkel, tölthet fel ehhez kapcsolódó dokumentumokat. A bírálat megszületését követően a szerzőt értesítik a bírálat eredményéről, választva a rendszerben tárolt opciókhoz (elfogadás, elfogadás kisebb korrekciókkal, elutasítás) tartozó levélsablonok közül. A megjelenésre váró, szerkesztés alá vont cikkek esetében, szintén a szerkesztők dolgát megkönnyítendő, különböző színek jelölik, hogy a folyamat melyik pontján állnak a szövegek (pl. nyelvi lektor végez rajtuk javításokat). Miután az utolsó simítást is végrehajtották egy cikkben, a megbízott szerkesztő megjelenésre beütemezi valamelyik jövőbeli számba.

A tapasztalataikról szólva Horváth Andrea pozitívként emelte ki az OJS saját igényeikhez alakíthatóságát, testreszabhatóságát.²⁰ Lehetőségük volt meghatározni például azt, hogy milyen kézirat-típusokra számítanak, hány hétben határozzák meg a bírálat elkészültének idejét, milyen levélsablonokkal dolgozzanak. A rendszer által kínált sémákra támaszkodva úgy tudtak javítani az általuk támasztott elvárások kommunikációján, hogy közben megtarthatták a saját bevett gyakorlataikat, alkalmazhatták meglévő sablonjaikat. Az OJS lehetővé tette számukra annak beállítását is, hogy a bírálatnak egyes részeit, a privát jellegű üzeneteket csak a szerkesztők láthassák, a rá tartozó dolgokat viszont a szerző is. Az előadó szerint nagy előnye a rendszernek, hogy a szerkesztőség adottságaihoz szabható. Nekik, egy kis, négy személyes csapatként nem kell olyan megoldásokat használniuk, mint a lényegesebb több főt számláló szerkesztőségeknek. Horváth Andrea elmondta, hogy felhasználói visszajelzések alapján, magyarázatokkal is javították a rendszerüket azokon a pontokon, ahol a szerzőik számára valami nem volt világos.

A rugalmasság mellett a rendszer nagy előnye még az átláthatóság, a folyamatkövetés lehetőségének biztosítása, az automatikus emlékeztetők küldésének lehetősége, továbbá az is, hogy bárholonnan belépve elérhető ugyanaz az online felület. Ezen kívül mivel minden archiválásra kerül, biztonságosabb is az OJS, mint a hagyományos megoldások, és jobb visszakereshetőséget biztosít. Ezen felül az előadó arról is beszámolt, hogy amióta áttértek az OJS-re, náluk egyenesen növekedett a beküldött kéziratok száma, a nagyobb merítés pedig a minőség javításához elengedhetetlen.²¹ Véleménye szerint a növekedés oka abban keresendő, hogy komolyabb lap benyomását keltik, szép, professzionális hatást keltő webes felülettel rendelkeznek, ráadásul az OJS-nek hála jobban megtalálhatják őket azok a keresőmotorok, amelyek segítségével a szerzők a publikálási lehetőségeket keresik. Az előadás végén, egy kérdésre válaszolva Horváth Andrea hozzátette, hogy még mindig csak tanulják az OJS-t, így egyes funkcióit, például a statisztikák, kimutatások kinyerését a rendszerből, nem is használják ki. Azokkal együtt még pozitívabb lehet az összkép.

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

Egy rövid szünet után Kocsor Tibor, az Akadémiai Kiadó fejlesztési menedzsere következett *Mit kell tudnia egy online bírálati és publikációs rendszernek? – Hazai és nemzetközi trendek* című előadásával, aki annak a kérdésnek a megválaszolásával kezdett, hogy miért van szükség online kéziratbeküldő rendszerekre.²² Rávilágított arra, hogy néhány szkeptikus vélekedésével ellentétben, a szerzők ahelyett, hogy tartanának ezektől a módszerektől, egyenesen elvárás a részükről egy olyan minőségi elektronikus kéziratfogadó rendszer megléte, ami által a beküldött kéziratuk megérkezéséről értesülhetnek, annak státuszát folyamatosan nyomon tudják követni. Ezt a tendenciát támasztják alá a *Springer* kiadói felmérései is, amelyekben arra kérdeztek rá, hogy melyek azok a legfontosabb tényezők, amelyek eldöntik, hogy egy szerző melyik folyóirathoz nyújtja be a kéziratát. A statisztika alapján kijelenthető, hogy a kutatók biztonságérzetét növelő, számukra stabilitástudatot biztosító, online elérhető rendszerek működtetése egyértelmű szerzői igény (3. ábra).

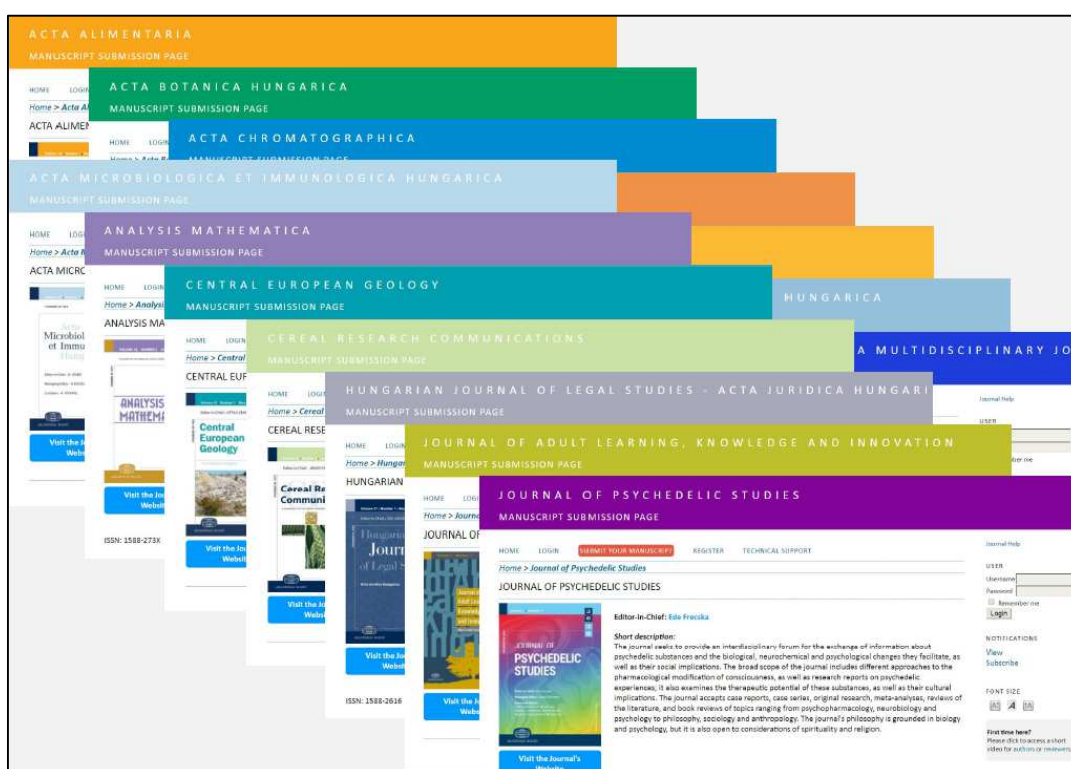
3. ábra A Springer felmérése szerint van olyan, a felmérésbe bevont lap, amely esetében a megkérdezett kutatók számára az elektronikus kéziratbeküldő rendszer megléte fontosabb szempont volt, mint egy folyóirat impaktfaktora, de a többinél sincs szignifikáns különbség a két mutató között (A kép Kocsor Tibor prezentációjából származik)

Ezt követően az előadó rátért az OJS bemutatására. Rámutatott arra, hogy a kanadai *Public Knowledge Project* (<https://pkp.sfu.ca/>) nevű non-profit szervezet által létrehozott Open Journal Systems nemcsak kéziratbeküldő rendszer,²³ de mivel az Akadémiai Kiadó már rendelkezett cikk-megjelenítő rendszerrel (<http://www.akademiai.com/>), ők csak a kézirat elfogadásáig vagy elutasításáig használják. Jelenleg 14 OJS-alapú folyóiratuk van, viszonylag egységes arculattal (ilyen téren is igyekeznek tekintettel lenni a folyóiratok egyéni igényeire) (4. ábra).

Saját portfóliójuk ismertetését követően Kocsor Tibor bemutatta azt, hogy miképpen néz ki az OJS rendszerében a kétlépcsős regisztrációs folyamatól kezdve a kéziratbonyújtás. Horváth Andreához hasonlóan ő is a folyamat igény szerinti testre szabhatóságára helyezte a hangsúlyt, illetve azt is bemutatta, hogy a szerkesztőségek milyen kapaszkodókat helyezhetnek el (plusz szövegek, felugró ablakok, kattintható linkek is kitehetők) annak érdekében, hogy a feltöltés minél gördülékenyebben menjen.

Előadása talán legérdekesebb részében Kocsor Tibor az általuk szintén használt, a német-amerikai

Aries (<https://www.ariessys.com>) cég által fejlesztett Editorial Manager (EM)²⁴ hasonlította össze az OJS-szel. Az EM bemutatását azzal kezdte, hogy bár egy kevésbé dizájnos, de rendkívül okos és komplex rendszerről van szó, aminél ugyan az OJS3-mal ellentétben nincs mobil nézet, de szer-teágazó jogosultsági körökkel és rengeteg extrával rendelkezik. Igaz, ezeknek az árát meg is kéri. Más logika áll mögötte, mint az OJS mögött, amit nem egyszerű elsajátítani. Az OJS legtöbb funkciója, mint a belső párbeszéd lehetősége vagy az ORCID-belépés, az Editorial Managerben is elérhető, de használata időigényesebb, és a testreszabása sem triviális, minden kéziratípusnál egyedi beállításra van szükség. Viszont statisztikában és lekérdezésekben egyértelműen többet tud ingyenes társánál. Első osztályú riportok nyerhetők ki belőle, szofisztikált a lekérdező rendszere, tárolhatunk benne az egyes szerzőkről csak a szerkesztők számára látható információkat, sőt még arra is képes az EM, hogy a beérkezett kéziratról megállapítsa, hogy a rendszerben található többi kézirattal mekkora egyezőséget mutat, ami például arra használható, hogy egy korábban elutasított, újra beküldött dokumentumot kiszúrjunk (5. ábra).

4. ábra Az Akadémiai Kiadó OJS-ben megjelenő folyóiratainak arculata (A kép Kocsor Tibor prezentációjából való)

Editorial Manager	OJS
előfizetés alapú szolgáltatás (német-amerikai fejlesztés)	ingyenes, nyílt forráskódú szolgáltatás (kanadai fejlesztés)
nem igényel telepítést	telepítést igényel
nem igényel karbantartást	karbantartást igényel
van ügyfélszolgálat	nincs ügyfélszolgálat
fejlesztések menetrendszerűsítettek	saját fejlesztést igényelnek
extra fejlesztések igénylése a szolgáltatótól	extra fejlesztés igénylése a programozóktól
bonyolult működés	viszonylag egyszerű működés
sok extra	keves extra
pdf generálás	nincs pdf generálás
széles és bonyolult jogosultsági kör	közepes jogosultsági kör
összetett statisztikák (reportok)	egyszerű statisztikák (reportok)
nincs mobil nézet	van mobil nézet (a 3-as verziótól)
van ORCID belépés	van ORCID belépés
adatbázis máshol	adatbázis nálunk
más (saját) rendszerekkel nem kompatibilis, azokkal nem összekapcsolható	akár összekapcsolható más (saját) rendszerekkel is, de ezek további saját fejlesztést igényelnek
KOMPLEX SZOLGÁLTATÁS, NAGYOBB LAPOKRA IDEÁLIS, DE NEM FEJLESZTHETŐ ÉS NEM KOMPATIBILIS MÁS RENDSZEREKKEL	SAJÁT TELEPÍTÉST ÉS KARBANTARTÁST IGÉNYEL, DE ÖSSZEKAPCSOLHATÓ MÁS (SAJÁT) RENDSZEREKKEL, VISZONT EZ TOVÁBBI SAJÁT FEJLESZTÉSI KAPACITÁST IGÉNYEL

5. ábra Az Editorial Manager és az Open Journal Systems összehasonlítása
(A táblázatot Kocsor Tibor készítette)

Kocsor Tibor felhívta arra a figyelmet, hogy a nyílt forráskódú megoldásoknak is vannak hátrányaik. Ameddig egy fizetős rendszerrel a rendelkezésünkre áll egy minden esetleges probléma megoldását 48 órán belül vállaló ügyfélszolgálat, és a szolgáltatás részét képezik a további fejlesztési lehetőségek is, addig az OJS-hez hasonló programok telepítést, karbantartást igényelnek, és a további fejlesztések is a fenntartóra maradnak.²⁵ Szintén különbség a két rendszer között, hogy ameddig az EM esetében az adatbázis máshol van (kézirat ott marad, nem lehet kiexportálni, átvinni, csak ha kézzel letöltik), addig az OJS esetében ez nálunk marad, ami persze azzal is jár, hogy ezt az adatbázist kezelni is kell. Az Editorial Managert szinte lehetetlen összekapcsolni más rendszerekkel, ezzel szemben az OJS esetében mindez – ugyan további fejlesztések árán – kivitelezhető. Az EM-ről Kocsor Tibor konklúzió gyanánt elmondta, hogy ennek a bonyolult programnak a használata elsősorban nagy lapok esetén kifizetődő, de a más rendszerekkel való összekapcsolhatatlansága problematikus, ezzel szemben az OJS-nél ez

megoldható, de telepítése és karbantartása időt és saját fejlesztési kapacitást igényel.

A két rendszer összehasonlítását egy nemzetközi kitekintés követte, melynek során Kocsor Tibor a *SpringerNature* rendszereinek, például az *iThenticate* (<http://www.ithenticate.com/>) plágiumkereső szoftvernek a bemutatásán keresztül világított rá arra, hogy milyen problémákat jelent ez Editorial, valamint a ProduXion Managernél az összekapcsolhatóság hiánya. Ennek következtében ugyan a Springer több száz folyóiratnál használja és szereti ezeket a rendszereket, lehet, hogy saját fejlesztéssel váltják ki őket.

Végül mielőtt rátért volna saját jövőbeli terveikre, amelyek között szerepelt, hogy lapjaik többségével átálljanak az OJS-re, és összekapcsolják a *PublishOne* (<http://www.publishone.nl/>) nevű szoftverrel, melynek segítségével online lehetne a folyóiratot jóváhagyni, módosítani, valamint az XML és a PDF is online lenne kinyerhető, összefoglalta a modern online kéziratbeküldő és -kezelő rend-

szerekek szemben táplált, zömmel már korábban elhangzott elvárásokat.

Ma a következő igényeket kell kielégítenie egy online kézirat-beküldő rendszernek:

- ✓ Egyszerű működés
- ✓ Gyors
- ✓ Viszonylag átlátható jogosultsági kör
- ✓ Adatbázis elérése és kézben tartása
- ✓ Állandó fejlesztések megléte
- ✓ Biztonságos működtetés (védelem a feltörések vagy vírusok ellen)
- ✓ Könnyű testreszabhatóság
- ✓ Részletes statisztikák készítése
- ✓ Kompatibilitás más programokkal
- ✓ Könnyű összekapcsolás más programokkal

6. ábra **Egy modern Online kéziratbeküldő és -kezelő rendszerrel szemben igények**
(Készítette: Kocsor Tibor)

A konferenciát Holl Andrásnak, az MTA Könyvtár és Információs Központ informatikai főigazgató-helyettesének *Csomópont a hálózatban* című előadása zárta, aki korunk kutatóinak tudományos publikációval kapcsolatos feladatai ismertetésére helyezte a hangsúlyt. Ugyan sokszor terhesnek érezhetik a kutatók, de a tudományos tevékenység nem merülhet ki a publikációban, a tudományos élet különböző fórumain való megjelenésben, a kutatónak el kell kezdenie magát és a tudományos munkásságát is adminisztrálni, ami Magyarországon elsősorban azt jelenti, hogy fel kell vinnie a Magyar Tudományos Művek Tárába. Követnie kell a saját írásainak hatását, idézettségét, és ezt szintén kommunikálnia kell az MTMT felé. Ezt a tevékenységét finanszírozó szervezetek, intézmények mellett, a saját érdeke is így kívánja, hiszen például a pályázati rendszerek szempontjából is fontos, hogy meg tudja adni a publikációs listáját. Szintén feladatot ró napjaink kutatóira az egyre nagyobb mértékben digitális formában keletkező kutatási adatok menedzselése, megőrzése, adott esetben közzététele. A sort pedig tovább lehetne folytatni.

Holl András előadásának egyik kulcsgondolata az volt, hogy mindezek között összeköttetés van, minden tudományos tevékenység bekapcsolódik egy nagy tudományos információs hálózatba. Akármelyik szereplőjét nézzük a publikációs folyamatnak, rengeteg egymással összefüggő lépést látunk. Ráirányította a figyelmet az összekötteté-

sek fontosságára, illetve arra, hogy amennyiben lehetséges, ezeknek a fogaskereknek automatizmusok útján kell összekapcsolódnuk. Ma már nem az a világ van, amelyben a Web of Science működtetői az általuk előfizetett folyóiratokat elküldik Indiába feldolgozásra, ahonnan visszakapják a szükséges adatokat. Hogy a tudományos élet szereplői miképpen igyekeznek elősegíteni ezt az automatizálást, azt jól szemlélteti az ORCID és a CrossRef együttműködése, melynek keretein belül létrejött az úgynevezett auto-update lehetősége. Ennek lényegét úgy foglalhatjuk össze, hogy a folyóirat megköveteli a szerzőtől, hogy adja meg az ORCID-azonosítóját mielőtt DOI-t igényelne, így a regisztrációs információkban utaznak az ORCID-szerzőazonosítók, és ha a kutató hozzájárul az auto-update-hez, a megjelenést követően, a CrossRef által küldött információknak hála, az ORCID-os publikációs listájában is megjelenik a munka.²⁶ Az MTMT-ORCID automatikus kapcsolatot is ki akarják építeni, és ennek érdekében jövőre tesznek is lépéseket. Szintén jó példa maga a konferencia középpontjába helyezett OJS is, mivel – ahogy erről korábban szó is volt – rengeteg más szolgáltatás felé kiépítették a kapcsolatot (igényelhető rajta keresztül DOI, van COUNTER pluginja, MTMT kliens, regisztrálhatunk ORCID-dal, megoldott az OAI-PMH arathatóság is).

Az előadó szerint a „csak fel kell tenni az információkat a webre, a Google majd megtalálja és kezd valamit velük” nézet csak félig igaz. Megfelelő, az értelmezést segítő metaadatok beágyazása nélkül a keresőmotorok nem sokra mennek. A metaadatok kinyerésének, feltüntetésének feladata pedig egyre inkább a kiadóhoz, a szerkesztőséghez kerül. Holl András szerint kulcsfontosságú, hogy olyan automatizmusokat építsünk, amelyek a kísérő, leíró információkat önműködően mozgatják, hogy a tudományos kommunikáció fogaskerekei egymásba kapcsolódhassanak, egyre kevesebb teher legyen a szerzőn, és a kommunikációs rendszerek naprakészebbek legyenek.

Holl András előadása és a konferencia zárásaként bejelentette, hogy jövő év első negyedében is tartanak egy hasonló tematikájú rendezvényt, amelyen egyrészt a most elhangzottakat szeretnék eljuttatni azokhoz, akik nem tudtak megjelenni, másrészt újdonságokkal is szolgálnak, hogy az érdekelt felek további információkhoz jussanak az összekapcsolt tudományosság szereplőivel kapcsolatban.

Hivatkozások és megjegyzések

- 1 Az esemény leírását az egyes előadásokhoz tartozó prezentációkkal együtt lásd az MTA Open Access-szel foglalkozó honlapján:
<http://openaccess.mtak.hu/index.php/esemenyek/7-a-modern-folyoirat-kiadas-eszkozei>
- 2 Az OJS-ről bővebben:
<http://kalauz.lib.pte.hu/folyoirat-menedzseles-open-journal-systems-ojs-segitsegevel/>
- 3 Az előadáshoz tartozó prezentáció a következő linkről érhető el:
http://openaccess.mtak.hu/dokumentumok/modern_foi/balinta_moderfoikiadas.pdf
- 4 Ha valakit portfóliójuk bővebben érdekel, a fentebb linkelt prezentáció 7-10. diájáról vagy a kiadó honlapjáról tájékozódhat. Én azt emelném ki az elhangzottakból, hogy a nagyobb lapjaikhoz kötődő közösségek részére konferenciasorozatokat alapítottak (AKCongress-szolgáltatás), illetve lásd az egyetemek, illetve a tudomány iránt magasabb szinten érdeklődők számára online kézikönyveket, szakkönyveket, jegyzeteket kínáló MeRSZ (Magyar Elektronikus Referenciamű Szolgáltatás – https://akademai.hu/hir/mersz_online_konyvtar) nevű online könyvtár-szolgáltatásukat. Utóbbival kapcsolatban az előadó számos olyan követelményt megemlített, amelyeket az AK saját online megjelenő kiadványaival szemben támaszt: HTML-formátumú, nem letölthető, de jegyzetelhető, kommentelhető, könnyen kereshető, minden platformon kényelmesen, könnyen olvasható (reszponzív) megoldásokat részesítenek előnyben.
- 5 Az Open Access lapjaik többsége is díjmentes egyelőre, mert be akarják vonzani a jó szerzőket, növelni szeretnék a lapok ismertségét.
- 6 Az előadó külön hangsúlyozta, hogy a kiadó igyekszik lépést tartani a nagyokkal, itthon is alkalmazni a kint látott jó ötleteket. Ennek érdekében működnek együtt a Springerrel, vagy igyekeznek részt venni a tudományos kiadók találkozásánál, a Frankfurti könyvvásáron (<https://www.buchmesse.de/en/fbf/>).
- 7 Az előadást követően a közönségnek lehetősége nyílt kérdéseket is feltenni az előadóknak. Bálint András arról kérdezték, hogy milyen ellenszolgáltatásokat nyújtanak a bírálóknak. Ennek kapcsán az előadó elmondta, hogy arra törekszenek, hogy ezeknek a bírálóknak maradjon nyoma. Azt szeretnék, hogy ha valaki bírál náluk egy cikket, ez automatikusan jelenjen meg az ORCID-rekordjában. Holl András hozzáfűzte, hogy a peer review jelenlegi rendszerével szemben sok a panasz: nagy terhet ró a kutatókra, de csak kevés haszonnal jár, valamint több olyan rendszerrel kísérleteznek világszerte, ami lehetővé tenné, hogy maradjon meg a bíráló anonimitása, de maradjon nyoma annak, hogy egy kutató hány cikket bírált el. Az ORCID-os irányt ő is követendőnek tartja.
- 8 Az előadáshoz tartozó prezentáció megtekinthető a következő linkről:
http://openaccess.mtak.hu/dokumentumok/modern_foi/bilicsi_foi_20171024.pdf
- 9 A többi ügynökség esetében a leginkább profiljukba vágó dokumentumtípusokat lásd:
https://www.doi.org/RA_Coverage.HTML
- 10 A szolgáltatásról angol nyelven itt olvashatunk bővebben: <https://www.crossref.org/services/cited-by/>
- 11 Az MTA KIK OJS3-mal szerkesztett folyóiratai itt megtalálhatók: <http://ojs3.mtak.hu/>. Amennyiben valaki többet szeretne megtudni az OJS-használatról, a könyvtár erre is létrehozott egy külön oldalt, ahol egy fórum is az érdeklődők rendelkezésére áll:
<http://openaccess.mtak.hu/index.php/fejlesztok/ojs>
- 12 A gyorsbeküldés pluginról bővebben olvashatunk a következő webhelyen:
http://openaccess.mtak.hu/dokumentumok/OJS/ojs_quicksuubmit.pdf
- 13 Bilicsi Erikának Holl Andrással közös, az ORCID-azonosítót bemutató cikke elérhető a REAL-ban:
<http://real.mtak.hu/65517/>
- 14 Az ORCID kapcsán Bilicsi Erika elmondta, hogy munkásság-közzétételi felületet is üzemeltet, ahol amennyiben a publikációs folyamat során, megadjuk az azonosítónkat, automatikusan épül egy szerzői életmű. Emiatt is tervezik, hogy az MTMT és az ORCID között valamiféle kommunikációs kapcsolatot építenek ki, ami remélhetőleg oda-vissza adatkapcsolatban is megnyilvánul majd.
- 15 OJS-ből ide alkalmas XML kigenerálása is megoldott.
- 16 Bilicsi Erika kiemelte annak fontosságát, hogy egy repozitórium beszélje az Open Archives Initiative (<http://www.openarchives.org/>) által kifejlesztett protokollt, ami lehetővé teszi belőle a harvesztelést, biztosítja az összeköttetést más rendszerekkel.
- 17 Az előadáshoz tartozó PowerPoint prezentáció megtalálható a következő címen:
http://openaccess.mtak.hu/dokumentumok/modern_foi/bakonyi_peregovits.pdf
- 18 A részletekben a jelen beszámoló keretei között nem térek ki, de akit érdekel, annak javaslom, hogy nézze meg a linkelt prezentáció 2-4. diáit.
- 19 Az OJS rendszerébe többféle szerepkörben jelentkezhetünk be. Jogosultságainktól függően választhatjuk a szerző, bíráló vagy szerkesztő kategóriát.
- 20 Ugyanakkor az előadó arra is felhívta a figyelmet, hogy ha nem kapnak informatikai háttértámogatást az Akadémiai Kiadó részéről Kocsor Tibortól, sokkal

- kevésbé tudták volna kiaknázni a rendszer által kínált lehetőségeket.
- ²¹ Az előadás végén érkezett egy olyan kérdés az előadóhoz, ami arra vonatkozott, hogy hogyan reagáltak az átállásra a közreműködő felek, lektorok, bírálók. Horváth Andrea azt válaszolta, hogy mivel a bírálók többsége ismeri az online rendszereket, amelyek elég hasonlóak egymáshoz, nem történt komoly fennakadás. Amennyiben mégis voltak kérdések, azokat általában meg tudták válaszolni. Egy bírálójuk volt, aki ilyen kondíciók mellett nem akarta vállalni a részvételt. Az ő kedvéért kivételt tettek és elküldték neki e-mailben a kéziratot.
- ²² Az előadáshoz tartozó prezentáció a következő linkről elérhető:
http://openaccess.mtak.hu/dokumentumok/modern_foi/ojs_eloadas_mta_kocsort.pdf
- ²³ Az OJS különféle kiadványok online megjelentetésére is alkalmas, előfizetési díjakat is lehet szedni rajta keresztül, illetve arra is használható, hogy IP cím alapján hozzáférést adjanak a segítségével egy meghatározott felhasználói körnek.
- ²⁴ Kocsor Tibor elmondta, hogy az Ariesnek ProduXion Managere is van, amire a Springer elő is fizet. Az EM-ről angol nyelven bővebben innen lehet tájékozódni:
<https://www.ariessys.com/software/editorial-manager/>,
a PM-ről pedig innen:
<https://www.ariessys.com/software/production-manager/>.
- ²⁵ Ezzel kapcsolatban az előadó elmondta, hogy az OJS-programozóktól is lehet fejlesztéseket igényelni, akik el is végzik ezeket, majd kiküldik a számlát.
- ²⁶ Erről bővebben írtam az idei ORCID-workshopról készült beszámolómban:
<http://kalauz.lib.pte.hu/beszamolo-az-orcid-workshoprol/>

Lovász Dávid

(PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont)

K. Kiss Gergely, 2018. február 7.

Figyelmeztetést adott ki a rendőrség – minden netező érintett

Digitálisan tárolt személyes és pénzügyi adataink megfelelő védelem hiányában illetéktelen személyekhez kerülhetnek. Az elkövetők módszerei időről-időre változnak, de az ajánlott biztonsági intézkedések és magatartási szabályok tudatos betartásával jelentősen csökkenthetők a felmerülő kockázatok – írja honlapján az *Országos Rendőrfőkapitányság*.

A rendőrség szerint érdemes gondoskodni arról, hogy a számítógépünk és az otthoni hálózatunk is biztonságos legyen.

Már az Interpol is rápörgött a bitcoinra

Ennek érdekében:

- Rendszeresen frissítsük a számítógépen az operációs rendszert és a használt programokat, mobil eszközökön pedig az alkalmazásokat.
- A kártékony programok elleni védekezés céljából feltétlenül javasolt vírusirtó program telepítése és rendszeres frissítése.
- Számítógépén a felhasználói fiókok felületén állítsuk be, hogy a fontosabb műveletekhez (például: program telepítése) a felhasználó engedélyére legyen szükség.
- Ne állítsuk a böngésző biztonsági beállításait az ajánlott szint alá.
- Ismeretlen eredetű szoftvereket ne telepítsünk.

Tudatos internethasználat

Az interneten keresztül érkező veszélyek néhány egyszerű szabály betartásával elkerülhetőek:

- Csak ismerős feladó által küldött e-mail mellékletét nyissuk meg.
- Soha ne adjunk meg jelszót, PIN-kódot e-mailben küldött kérésre.
- Belépéskor mindig gépeljük be az URL-címet, ne a kapott linkre kattintva lépünk be az oldalra.
- Online történő bankkártyás fizetésnél mindig győződjünk meg arról, hogy az adott bank eredeti oldalán adja meg az adatokat, más oldalon (például: kereskedő oldalán) ne adjuk meg azokat.
- Felhasználói nevet és jelszót csak tanúsítvánnyal rendelkező (https-előtagú) oldalon adjunk meg.

Az adatok fokozott védelme

A digitálisan tárolt adataink védelme érdekében is fokozott körültekintéssel járjunk el: egyrészt, hogy illetéktelen személyek ne férjenek hozzá, másrészt elvesztésük (például: technikai probléma, szándékos károkozás) esetén is vissza tudjuk állítani őket:

- Ne adjuk meg senkinek felhasználói nevét és jelszavát!
- Közösségi oldalon ne legyen nyilvános a profilunk, a személyes adataink, a megosztott tartalmakat csak az ismerőseink láthassák.

- Csoportosíthatjuk ismerőseinket, ezáltal korlátozhatja, hogy ki mit láthat.
- Egyéb oldalra vagy alkalmazásba közösségi profillal történő bejelentkezés során ellenőrizzük, hogy az oldal vagy alkalmazás milyen személyes adataihoz (születésnap, e-mail cím, ismerőseinek köre stb.) fér hozzá. Szükség esetén módosíthatjuk az elérhető információk körét.
- Más által is használt számítógépen – ha befejezte az internet használatát – minden esetben jelentkezzen ki a közösségi oldalról, levelezéséből. A böngésző bezárása nem elegendő.
- Rendszeresen készítünk biztonsági másolatot fontos adatainkról. Erre alkalmas lehet egy külső merevlemez, amit csak a biztonsági mentés idejére csatlakoztatunk a számítógéphez, vagy olyan online tárhely, amely tárolja a fájlok korábbi verzióját is.

Forrás:

https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/figyelmeztet-est-adott-ki-a-rendorseg-minden-netezo-erintett-656368.html

Válogatta: Fonyó Istvánné

Szilágyi Szabolcs 2018.02.01.

Megkezdődött a visszaszámlálás a GDPR bevezetéséig!

Nem egészen négy hónap maradt az új, európai uniós szintű adatvédelmi szabályozás bevezetéséig. Itt az idő foglalkozni a kérdéssel!

Tavaly májusban a *Gartner* meglehetősen lesújtó képet festett a vállalatok GDPR-felkészültségi szintjéről: a piackutató előrejelzése szerint az érintett szervezetek fele még 2018 végén sem fog megfelelni a 2018. május 25-én életbe lépő *General Data Protection Regulation* irányelveinek. Pedig a szabályok be nem tartása esetén a hatóságok 20 millió euró vagy a jogsértés előtti pénzügyi év teljes világpiacon szerzett árbevételének 4 százalékát kitevő is a nyakukba varrhatnak.

Az új adatvédelmi törvényt minden szervezetnek alkalmazni kell, amely az Európai Unió – így Magyarország – területén személyes adatokat kezel. Márpedig ez minden cégre igaz. Itt vannak tehát az utolsó pillanatok, amikor még büntetés nélkül lehet korrigálni az elmaradást.

Az adatkezelés feltételei

Bár lapunkban is rengeteget foglalkoztunk a témával, érdemes újra és újra átismételni, hogy ki vagy mi minősül adatkezelőnek. A rendelet betűje szerint az a természetes személy vagy szervezet, aki vagy amely az adatkezelés célját meghatározza,

az adatkezelésre vonatkozó döntéseket meghozza, adatkezelőnek minősül. Egy adatbázist több adatkezelő közösen is kezelhet.

A személyes adatok bármilyen jellegű kezelése tekintetében az adatkezelő hatáskörét és felelősségét szabályozni kell. Az adatkezelő kötelezett a megfelelő és hatékony intézkedések végrehajtására, valamint, hogy igazolja az adatkezelési tevékenységek és hatékonyságuk GDPR-nak való megfelelését. Ennek keretei között minimálisra kell csökkenteni a személyes adatok kezelését, a lehető leghamarabb árnevesíteni kell azokat, biztosítani kell átláthatóságukat, valamint azt, hogy az érintett nyomon követhesse az adatkezelést, az adatkezelő pedig biztonsági elemeket hozhasson létre és továbbfejlesztesse azokat.

Az adatkezelő köteles nyilvántartást vezetni a hatásköre alapján végzett adatkezelési tevékenységekről, melynek tartalmaznia kell többek között a (közös) adatkezelő nevét és elérhetőségét, valamint természetesen az adatkezelés céljait. Emellett köteles a felügyeleti hatósággal együttműködni és ezeket a nyilvántartásokat kérésre hozzáférhetővé tenni az ellenőrzés érdekében.

A GDPR azt az esetet is tisztázza, amikor az adatkezelést az adatkezelő nevében más végzi. Ilyen esetben az adatkezelő kizárólag a megfelelő garanciákat nyújtó adatfeldolgozókat vehet igénybe.

De hol vannak az adatok?

Gyakran elkövetett hiba, hogy a szervezet az általa kezelt adatok felmérése során csak az olyan triviális ügyfélinformáció-forrásokat veszi figyelembe, mint például a CRM- vagy a marketingrendszer. Ennél ugyanakkor jóval sokrétűbbek lehetnek az adattárolási források. Gondoljunk például az okostelefonokra, mobil adattárolókra (pendrive-ok, külső merevlemezek), hálózati mappákra, archivált postafiókokra, közösségi hálózatokon tett megosztásokra, felhőben tárolt adatokra, leselejtezett IT-eszközökre, kinyomtatott dokumentumokra – a sor még sokáig folytatható.

Noha az új uniós rendelet nem szabályozza explicit módon az adattárolás technikáját, azt előírja, hogy az alkalmazott módszerek az érintettek azonosítását csak a személyes adatok kezelése céljainak eléréséhez szükséges ideig tegyék lehetővé. A GDPR teljesítéséhez viszont módszertől függetlenül gondoskodni kell a személyes adatok megfelelő biztonságáról, az adatok jogosulatlan vagy jogellenes kezelésével, véletlen elvesztésével, megsemmisítésével vagy károsodásával szembeni védelmet is ideértve („integritás és bizalmas jelleg”).

Biztonság: általános elvek, nem konkrétumok

Az adatkezelőnek az előírás szerint megfelelő technikai és szervezési intézkedéseket kell végrehajtani annak érdekében, hogy a kockázat mértékének megfelelő szintű adatbiztonságot garantálja. Ezt nem csak a személyes adatok álnevesítése és titkosítása során szükséges megtenni, hanem gondoskodni kell a rendszerek és szolgáltatások folyamatos bizalmas jellegének biztosításáról is.

Értékelní kell az adatkezelés természetéből fakadó kockázatokat, és az e kockázatok csökkentését szolgáló intézkedéseket, például titkosítást alkalmazni. Ezek meghatározásakor figyelembe kell venni a személyes adatok véletlen vagy jogellenes megsemmisítéséből, elvesztéséből, megváltoztatásából, jogosulatlan nyilvánosságra hozatalából

vagy az azokhoz való jogosulatlan hozzáférésből eredő kockázatokat is.

Az új adatbiztonsági szabályozás az adatvesztés esetére is kitér. Incidens bekövetkezte után az adatokhoz való hozzáférést „kellő időben” vissza kell állítani, áll a GDPR leírásában. Ezen túlmenően az adatkezelőnek gondoskodnia kell a létrehozott adatvédelmi megoldás rendszeres teszteléséről, értékeléséről. Így biztosított ugyanis, hogy nem csupán egyszer megugrandó akadály lesz a GDPR bevezetése, hanem a rendelkezés betartása folyamatos feladattá válik.

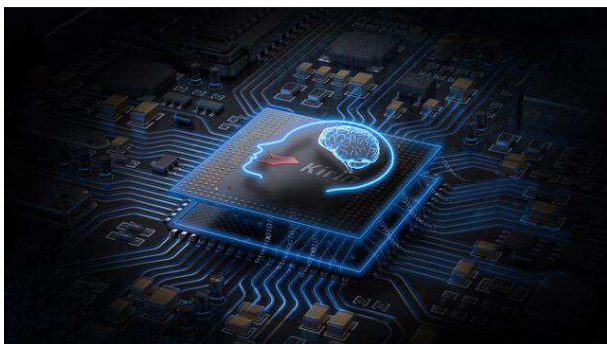
Egyszerre fogalmaz világosan és homályosan az európai uniós rendelkezés abban a tekintetben, hogy milyen eszközöket kell a feltételek biztosításának szolgálatába állítani. Konzekvensen a "tudomány és technológia állását figyelembe vevő" megoldásokat ír elő a reguláció, ami hátrány abban a tekintetben, hogy nem ad konkrét fogódzót az alkalmazandó eljárásokról és termékekről. Másrészt viszont előny is, mert nem szabályozza tételesen a felhasználható eszközök listáját, ennek hiánya pedig kellő szabadságot és rugalmasságot biztosít a GDPR technikai oldalról való betartásához.

Forrás: <http://bitport.hu/mar-csak-par-honap-a-gdpr-bevezeteseig>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Ez lesz a mobil mesterséges intelligencia jövője?

A berlini IFA (Nemzetközi Szórakoztatóelektronikai és Háztartási Gép Vásár) szakkonferencián bemutatták az első, mobil mesterséges intelligencia (AI) platformú processzorát, illetve ismertették az AI jövőjével kapcsolatos vízióját. A bemutató vállalat szerint az új fejlesztés megváltoztatja az eszközök és az emberek közti interakció eddigi módját azzal, hogy – a felhő szolgáltatásokat az AI gyors feldolgozó-képességével és érzékenységével egyesítve – életre kelti a mesterséges intelligencia élményét.

A Kirin 970 hajtotta készülékek képesek lesznek valóban megérteni a felhasználókat, támogatják a valós idejű képfelismerést, a hang-alapú interakciót, valamint az intelligens fotózás könnyed használatát is biztosítják.

„Egy új, izgalmas korszak küszöbén állunk az okostelefonok jövőjét illetően”, mondta *Richard Yu*, a *Huawei Fogyasztói Üzletágának* elnöke. „A Huawei elkötelezett amellett, hogy az okoskészülékekből intelligens készülékeket fejlesszen olyan end-to-end képességek kialakításával, melyek a chip-ek, az eszközök és a felhő közös fejlődését támogatják. A végső cél, hogy jelentősen jobb felhasználói élményt nyújtsunk. A Kirin 970 az első a számos új fejlesztés között, melyek erős AI funkciókat hoznak el készülékeinkre, és túlszárnyalják a versenytársakat”, tette hozzá Yu.

A Huawei szerint a mobil mesterséges intelligencia (Mobile AI) egyesíti a készülék (On-device AI) és a felhő mesterséges intelligenciáját – Mobil AI = Készülék AI + Felhő AI. Az intelligens élmény elérése érdekében ugyanis optimalizálni kell az összhangot a készülékek és a felhő között. A felhő mesterséges intelligenciát (cloud AI) ugyan már szélesebb körben alkalmazzák, de a felhasználói élmény területén még mindig van hely fejlődésre, a várakozási idő, a stabilitás és a biztonság területein egyaránt.

A felhő AI és a készülék AI ki tudják egészíteni egymást: a készülék mesterséges intelligenciája erős érzékelési képességgel bír, amely az emberek megértésének és támogatásának az alapja. A szenzorok hatalmas mennyiségű valós idejű és személyre szabott adatot tudnak előállítani. A chip erős feldolgozó-képességének segítségével pedig az eszközök jobban megértik majd a felhasználói igényeket, valóban testreszabott és könnyen elérhető szolgáltatásokat tudnak nyújtani.

Kirin 970: 25-ször nagyobb teljesítmény, nyitott platform

A Huawei új Kirin 970-es zászlóshajó chipje a válatat első olyan mobil AI platformja, amely Neural Processing Unit-ot (NPU) használ. Az NPU jelentősen javítja az eszköz válaszáját és lehetővé teszi a készülékek AI lehetőségeinek teljes kihasználását. A legfejlettebb 10 nm-es TSMC processzorral felszerelt Kirin 970 mindössze egy négyzetcentiméteren 5,5 millió tranzisztort sűrít össze. A chipet egy nyolcmagos processzor (CPU) és egy következő generációs, tizenkét magos grafikus gyorsító (GPU) hajtja. Ezzel a Kirin 970 új heterogén architektúrája a négymagos Cortex-A73 CPU-hoz képest 25-szörös teljesítményre képes 50-szer nagyobb hatékonyság mellett. A benchmark kép-felismerő tesztek során a Kirin 970 egy perc alatt kétezer képet dolgozott fel, amely gyorsabb bármelyik piacon lévő chip-nél.

Röviden, a Kirin 970 chip gyorsabban és sokkal kisebb energiaráfordítással képes ugyanazon AI feladatok végrehajtására. A felhasználók így lényegesen hosszabb akkumulátor-időtartamra és gördülékenyebb 3D játékélményre számíthatnak. A Kirin 970 hajtotta készülékek képesek lesznek valóban megérteni a felhasználókat, támogatják a valós idejű kép-felismerést, hang-alapú interakciót és az intelligens fotózás könnyed használatát is biztosítják. A chip-készlet bemutatásával a Huawei az AI technológia szélesebb körű használatát kívánja lehetővé tenni, valamint biztosítja, hogy a felhasználók egy eddig sosem látott mesterséges intelligencia élményhez jussanak a kezükben.

A Kirin 970 támogatja az LTE Cat.18 DL és a Cat.13 UL kapcsolatokat, maximálisan 1.2 Gbps

letöltési sebességre képes és minden szolgáltató hálózatán világszerte lehetővé teszi a lehető leggyorsabb letöltést.

Ugyanakkor a technológiai újítások önmagukban nem elegendők a felhasználói élmények forradalmasításához, ezért a Huawei folyamatosan minél több fejlesztővel, tartalommal, szolgáltatásokkal keresi az együttműködést, hogy nagyobb értéket tudjon teremteni a felhasználóknak. Az új AI fejlesztésekhez az egész értéklánc együttműködésére szükség van, mind a több tízmillió fejlesztőre, mind a több százmillió felhasználó tapasztalataira és visszajelzéseire. A Huawei a Kirin 970-et nyitott platformnak szánja a mobil AI számára, megnyitva a chip-készletet a fejlesztők és partnerek előtt, hogy új és innovatív módokat találhassanak feldolgozási képességeinek.

Az AI-val jön az intelligens készülékek kora

A mesterséges intelligencia korában az intelligens készülékek egyre inkább önmagunk kiterjesztésévé válnak. Hasznos, hatékony, könnyen hozzáférhető információval és szolgáltatásokkal látnak el minket, egyre lenyűgözőbb élményeket kínálva. Az AI fogja a következő szintre emelni az okoskészülékek intelligens fejlődését, mert nem passzívan reagál a felhasználói igényekre, hanem érzékeli majd a kedvünket és a környezetünket, így proaktívan ajánl majd új módokat arra, hogy kapcsolatba lépjünk a világgal.

Forrás: <http://androidinfo.hu/blog/2017/09/02/ez-lesz-a-mobil-mesterseges-intelligencia-iovoje/>

Válogatta: Fonyó Istvánné

A bokszes formájú hordható billentyűzet már a jelen

Se klaviatúra, se telefonon kényelmetlenkedés – a hordható billentyűzet ma már annyit jelent, hogy egy műanyag pántba dugjuk kezünket, majd úgy teszünk, mintha csak morzézánánk vagy a taktust dobolnánk ujjainkkal.

A hordható okoseszközök alaposan felforgatták az elmúlt évtized iparági trendmutatóit, az Apple okosórájának népszerűségéből kiindulva például a Forbes arról írt, hogy szakértői jóslatok szerint 2020-ra 34 millió dollár cserél majd gazdát csak ebben a szektorban. Van azonban a piacra belépő hordható okoseszközök között néhány olyan darab is, amelyek bár első látásra egészen vad ötletnek tűnnek, a praktikum mégiscsak igazolja helyüket a világban. Ilyen a Tap Systems cég által gyártott ujjainkon hordható billentyűzet, amelynek prototípusa másfél éve készült el, ma pedig már 130 dollárért (32 ezer forint) kínálják a webáruházak – írja a *Digital Trends*.

A bokszeszerű Tap Stap billentyűzetet azoknak találták ki, akiket zavar az okosórájuk vagy telefonjuk kijelzőjének apró betű- és számsora. Ehhez a Bluetooth-szos, klaviatúrát helyettesítő szerkezethez ugyanis mindössze egy rugalmas, műanyag, ujjainkra felhúzható pánt kell, amely a beépített mozgásérzékelők segítségével követi le és alakítja betűkké ujjaink mozgását, gyakorlatilag bármilyen felületen. Így pötyöghetünk szöveget keresztbe tett kézzel a karunkon, a fotel karfáján, a bringánk kormányán vagy egyszerűen csak magunk mellett

az asztalon anélkül, hogy a telefont egyszer is érintenénk. Az eszköz szoftvere 31 különböző gesztust ismer fel, ezeket kell megtanulni a használata előtt. De ha ezen túljutunk, a beépített akksija akár négy órán át bírja a szövegelést egyetlen feltöltéssel. Az újra tekerhető klaviatúrát két féle méretben árulják, és ma már tabletet, VR-szettet, számítógépet és okostévé is lehet vezérelni vele.

Egyébként a viselhető technológia atyja kifejezést Steve Mann kanadai feltalálóhoz és kutatómérnökhöz kötik, aki az 1970-es években a világ első kiborgjaként jelent meg hátán egy számítógéppel és a fejére rögzített, fél szemét egy apró kamerával lefedett szerkezettel. Ez volt az első hordozható általános számítógép a csak egy-egy funkcióra képes időt mérő karóra vagy az első hordozható, egyszerű számításokat végző abakusz óta. Steve Mann már a középiskolás mindennapjaiban is szívesen hordta találmányát – egyszerűen csak Computer Steve-nek hívták, és sokan nevettek rajta. Ma már senki nem teszi ezt. "Most akkor néznek rád furcsán, ha nem sétálgatsz valami számítógéppel, pl. a telefonoddal együtt. És nem én vagyok az egyetlen, aki digitális szemüveget hord. A jövőben ez is természetes lesz" – utalt néhány éve a *Time* magazin cikkében arra a több mint harminc éve hordott csatlakoztatott szemüvegére, amely egyik szemére egy mini kamerával egyszerre közvetíti, plusz infókkal egészíti ki és rögzíti a valóságot. Steve Mann azóta is kísérletezik egy olyan szemkamerával, amely a fejre rögzí-

tett elektródák segítségével a vak embereknek is visszaadhatja a látásukat.

Szekeres Andrea

Forrás: http://kreativ.hu/next-by-telenor/cikk/a_bokszer_formaju_hordhato_billentyuzet_mar_a_jelen

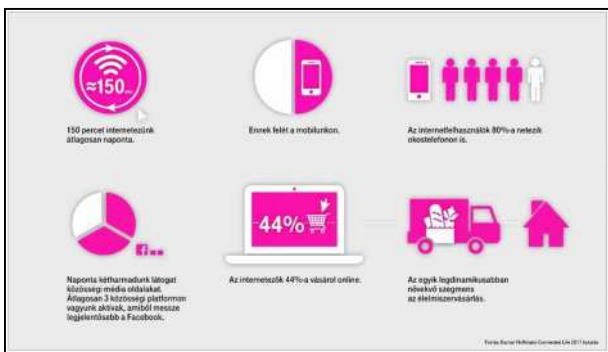
Válogatta: Fonyó Istvánné

Egy világ van, és az digitalizálódott

A digitalizáció kulturális hatásait térképezte fel egy átfogó kutatásában a *Kantar Hoffmann*, a *Magyar Telekom* megbízásából. A kutatási eredményekből többek közt kiderül, hogy a fiatalabb generációk számára már nem értelmezhető a digitális világ megkülönböztetése a „valós” világtól, számukra nem érthetőek ezek a fogalmak.

A magyarok internethasználati szokásairól és a digitális fejlődés szemléletformáló hatásairól ad átfogó képet a *Kantar Hoffmann Connected Life* nemzetközi felmérése a 14 év feletti heti internetezőt körében, illetve az ezt kiegészítő etnográfiai és szemiotika vizsgálat, valamint 11 hazai szakértő háttérlemzése.

Az eredményekből kiderül, hogy az internetező magyarok naponta 2,5 órát töltenek átlagosan az online térben, a kapcsolódások fele telefonról, fele pedig PC-ről történik. Öt felhasználóból négy rendelkezik okostelefonnal, PC-je a válaszadók 88%-ának van, tabletet vagy más eszközt pedig csak minden hatodik internetező használ. A szolgáltatások vagy termékek online vásárlása a válaszadók 44%-ának már ismerős, azok viszont kevesen vannak, akik a napi fogyasztási cikkeket is ezen a csatornán szerzik be. Nagy népszerűségnek örvendenek ugyanakkor a közösségi média oldalak: a kutatásban résztvevők kétharmada használja naponta ezeket a felületeket, amelyek közül a Facebook-ot részesítik előnyben a legtöbben.

Az internet nem pusztán gyakorlati szinten változtatja meg az életünket: az általános szemléletünket is felülírja. Ennek egyik kiemelt aspektusa a digitális és a valós világhoz való hozzáállásban mutatkozik meg. A felmérés szerint az X és az idősebb generációk két külön térként értelmezik ezeket, és a valót érzik természetesnek, komfortosnak és – ami a legfontosabb – értékesnek a másik ellenében. Ezzel szemben a fiatalabb, Alfa, Z és Y generációk többségének értelmezhetetlen a két dimenzió szétválasztása: számukra egyetlen világ létezik, amely valós, de digitalizálódott. Az X és Y generáció tevékenységeiben már kihasználja a digitális lehetőségeket. Az Z és Alfa generáció számára mindez természetes: ők digitális bennszülöttek.

A digitalizáció eszközt jelent az állandó tanulás-hoz: a tudás megosztása mindegyik fél számára inspiráló és előremutató. Bár felgyorsítja a globalizáció térnyerését, a humanizálódás és a digitalizáció nem zárják ki egymást. A pozitív értékek (humanizálódás, közvetlenség, kapcsolódás, egyszerűség) a digitalizáció következtében nem sérülnek, sőt: a digitalizáció beépülésével, annak

szolgálatába állítva alakíthatjuk és gazdagíthatjuk világunkat, derül ki a Kantar Hoffmann kulturális jelenségeket vizsgáló kutatásából.

Generációtól független tapasztalat a közvetlen környezet értékeinek felértékelődése. Az élıhetőség, a közösség, az emberi lépték keresése egyre fontosabbá válik. A gyorsaság helyett a lassítás, az élet természetes folyásának élvezete, a könnyedség, a természetesség, az őszinte pillanatok kerülnek előtérbe, ezekben keressük személyes komfortérzetünket. A digitalizáció segíti a közösségek megtalálását, támogatók szerzését, bevonódást.

„A digitalizáció már rég túlnőtt a technológián, sokkal inkább az emberekről, a különböző entitásokról, a társadalom átfarmálódásáról, kulturális változásokról szól. Így Magyarország egyik vezető info-

kommunikációs cégének egyértelmű a küldetése: hozzásegíteni az embereket ahhoz, hogy a digitalizáción keresztül mindenki aktív és teljes jogú részese lehessen annak a tüneményes kornak, amelyben élünk” – hangsúlyozta a Magyar Telekom vezérigazgatója. Christopher Mattheisen szerint a digitalizáció nyújtotta lehetőségek csak akkor tudnak érdemiek lenni, ha minél többek számára elérhetőek.

A Magyar Telekom és a Kantar Hoffmann kulturális jelenségeket vizsgáló kutatásának összefoglalója elérhető a <http://digitalismost.hu/> oldalon.

Forrás:

http://hirek.prim.hu/cikk/2018/02/11/egy_vilag_van_es_az_digitalizalodott

Válogatta: Fonyó Istvánné

Lesz egy új gomb a Facebookon, leszavazhatja vele az idióta kommenteket

Hamarosan közvetlen lehetőség nyílik arra, hogy a sértőnek vagy félrevezetőnek talált kommenteket közösségi erővel száműzzék a facebookozók, ezzel is értékesebbé téve a publikus oldalakon folyó kommunikációt.

Egy-egy Facebook-oldalon megjelenő hozzászólást csak az adott oldalt kezelők tudják moderálni, míg mi felhasználók csupán az elrejtést használva szabadulhatunk meg a számunkra kellemetlen kommentektől. Nagyobb gond viszont, hogy a beszélgetésnek ártó felhasználók gyakran pár perc múltán újrakezdik „munkájukat”, hogy aztán tovább bosszantsák a közösséget. A törlés/kitiltás az egyetlen hatásos megoldás, de egy forgalmas oldalnál mindez körülményes lehet. Erre talált ki most valami a Facebook.

A *TechCrunch* beszámolója szerint az új megoldás a publikus oldalakon elharapódzó beszélgetéseknek hivatott elejét venni. Bár a Facebook részéről többször is hangsúlyozták, hogy nem a diszlájk bevezetésén ügyködnek, a funkció mégis hasonlóan működik majd: bizonyos, a beszélgetést zavaró kommentek leszavazhatók lesznek. Íme:

© TechCrunch

A Facebook ezután, amolyan panaszkezeléssel, több lehetőséget is felkínál majd, hogy a problémásnak vélt hozzászólást az oldalt kezelőinek is jelentsük, jelezve, hogy épp „sértő”, „félrevezető”, netán „nem oda illő” kommentről van szó. Így fest mindez a gyakorlatban:

Fontos: a funkció kizárólag a publikus Facebook-oldalaknál fog működni, tehát a személyes profiloldalakon megjelenő szövegeket nem lehet majd leszavazni, ahogyan az oldalra feltöltött, a hírfolyamban megjelent képek, videók alá beírt hozzászólásokat sem lehet így szűrni.

Az új gomb publikus megjelenése nem ismert, azt csupán az amerikai Android-használók maroknyi részénél kapcsolták be, egyelőre tesztelés céljából. A fejlesztés egyébként alighanem *Mark Zuckerberg* év eleji ígéretéhez kapcsolódik, ennek fő üzenete az volt, hogy jobbá akarja tenni az oldalt. Nos, úgy tűnik, jó úton halad.

Forrás:

http://hvg.hu/tudomany/20180210_uj_facebook_gomb_hozzaszolasok_moderalasa#rss

Válogatta: Fonyó Istvánné

Megkezdődhet a magyar internet-tartalmak módszeres mentése – évekkel a hasonló külföldi kezdeményezések után, és csak akkor, ha elhárítanak számos technikai és jogi akadályt

Az első szoftver megtervezi és elindítja, a második pedig elvégzi a mentést. A harmadik elmenti azt is, amire a második nem volt képes, a negyedik segítségével pedig a felhasználók megnézhetik, mi került az archívumba. Már ha került egyáltalán valami. Mert igen gyakran előfordul, hogy hiba történik, és csak részlegesen vagy sehogy sem tudják menteni egyik-másik oldalt. Valahogy így működik most az internetarchiválás fáradságos folyamata, amellyel mostanában az *Országos Széchényi Könyvtár* (OSZK) szakemberei is küszködnek.

Egy évtizednyi tervezgetés után egy munkacsoport ezekben a hónapokban készíti elő, hogy (remélhetőleg) jövő évtől módszeresen tudják menteni a magyar interneten fellelhető tartalmakat. Erre annál is nagyobb szükség van, mert bár inkább azt szokás emlegetni, hogy „az internet nem felejt”, egy-egy weboldal átlagos élettartama mindössze egy-két hónap, aztán eltűnik vagy megváltozik. A hírportálok esetében pedig ez az idő sokszor csak egy-két napnyi. Az elmúlt két évtizedben folyamatosan nőtt a kizárólag az interneten megjelenő (majd onnan eltűnő) tartalmak aránya.

Korlátozott kereshetőség

A világ legnagyobb internetes archívuma, a San Franciscó-i székhelyű Internet Archive (IA) nonprofit szervezet 1996 óta rendszeresen készít ugyan mentéseket, de az sem elég, hogy már több mint 300 milliárd weboldalt gyűjtött össze. Az információk mentése szórványos (ami például egy bizonyos újságcikk megtalálását igen valószínűtlenné teszi), és a tartalom nincs indexálva. Ezért nem működik az olyan címszavas kutakodás, mint a megszokott internetes keresőgépeknél, hanem csupán az ta-

lálható meg, amiről a kíváncsiskodó már tud valamit: dátum, internetcím (URL) és – tavaly óta – az oldal neve alapján lehet keresgélni.

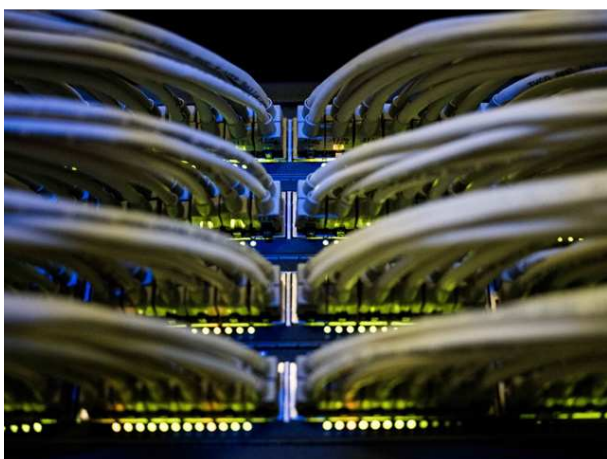
A teljes szövegű keresés a tervezett reprezentatív (vagyis lehetőleg teljes körű) magyar internetmentések esetében sem fog működni, hiszen azokat hasonló módszerrel és szoftverrel végzik majd, mint az IA gyarapítását – magyarázza az OSZK-s munkacsoport vezetője, *Drótos László* főkönyvtáros. A szakmában webaratásnak nevezett művelet kulcsszereplője, a Heritrix nevű szoftver válogatás nélkül „dobálja” egy fájlba a talált adatokat, aztán lezárja ezt a „tartályt”, amikor elér egy megadott méretet, mondjuk egy gigabyte-ot. Az ebben lévő tartalom indexálva lesz ugyan, és készíthetők róla statisztikai kimutatások, sőt akár a benne található linkek kapcsolati hálója is összerakható, de a benne lévő szavakra keresni már nem lehet. Ráadásul, mivel az aratások párhuzamosan rengeteg honlapon zajlanak, egy weboldal részei akár több konténerbe is kerülhetnek.

Sok technikai problémát kell még megoldani a rendszeres archiválás elindításához. Gyakran megghiúsulnak a mentési próbálkozások, amikor a felkeresett site-on valami megakasztja az aratóprogramot: például a nem logikus felépítés, a következetlen kódolás vagy egy olyan speciális formátum, amelyet csak valamilyen böngészőkiegészítővel lehet megtekinteni. Ezeket a típushibákat is gyűjtik az OSZK-ban, ahol az év végéig futó tesztidőszak során több tucat hazai honlapot próbálnak rendszeresen menteni (a demóváltozat néhány héten belül nyilvános lehet), és a tapasztalatok alapján egyrészt egyeztetnek a szolgáltatókkal, másrészt általános ajánlást készítenek, miként lehet aratórobot-baráttá tenni egy weboldalt.

Jogilag sem minden tiszta

Fel kell készülni arra is, hogy az oldalak jó részén különféle csapdák leselkednek a szép magyar néven szüretelőrobotokként emlegetett archiváló-szoftverekre. Becsapások például a beépített naplók, amelyek napjait és bejegyzéseit a végtelen-

ségig mentegetheti egy rájuk találó robot – kivéve, ha ezt nem próbálja kivédeni a program elindítója vagy az oldal üzemeltetője. Mivel Heritrixet és társait az 1990-es évek derekán még az akkori weboldalakra fejlesztették, egyelőre leküzdhetetlen kihívást jelentenek számukra a mára elterjedt, dinamikus változó tartalmú, a felhasználók által folyamatosan alakított honlapok (amilyen például a Facebook). Ezeken a site-okon a korábbi bejegyzések csak görgetésre töltődnek le a szerverről, ezért olyan speciális aratóprogramokkal kísérleteznek, amelyek ezt is képesek szimulálni – mondja Drótos.

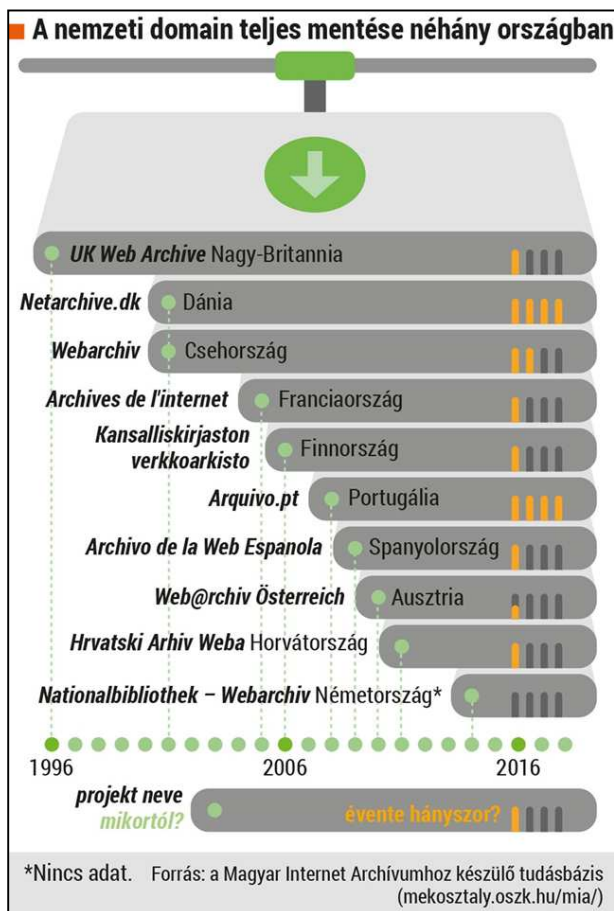

© Stiller Ákos

Még komolyabb akadály, hogy a honlapok döntő többségén nem látják szívesen a robotokat, ezzel pedig a szüretelőket is kitiltják. Be lehet ugyan állítani úgy a szoftvert, hogy megkerülje a tiltást, ám a nemzeti könyvtár archiválói nem erre készülnek, hanem arra, hogy akár a szolgáltatókkal egyénileg megállapodva, akár jogszabály segítségével jussanak be a most még elzárt helyekre.

Akadály az is, hogy a legutóbb 1998-ban módosított köteleispéldány-rendelet még nem foglalkozott a honlapokkal. Az OSZK illetékesei úgy vélik, ideje lenne azokat is bevonni e körbe, hogy könnyebb legyen az internetes archiválás. A külföldi példák többnyire azt mutatják, hogy a sokfelé már az elmúlt másfél évtizedben elindult webaratást (lásd infografikánkat) a jogalkotás kissé késve követi. Vagy sehogyan sem: Hollandiában egy évtizede végez már archiválást a nemzeti könyvtár, ám ehhez máig egyesével kérnek engedélyt a tartalomszolgáltatóktól. Teljes mentést azért sem készítenek a holland webről, mert több mint 8 millió honlap tartozik bele, ezért csak a legfontosabbakat szüretelik, jelenleg 16 ezret – említette az OSZK-ban e témában rendezett októberi műhelybeszélge-

tésen Kees Teszelszky, a Holland Nemzeti Könyvtár munkatársa.

© HVG

Az olvasni tudó szoftvereket is meg kell őrizni

Magyarország ennél könnyebb helyzetben van: a magyar internet „csupán” nagyjából 700 ezer honlapból áll. A mostani tervek szerint évente kétszer készítenének róla nagy, reprezentatív mentést a nemzeti könyvtárban. A .hu domain alatti oldalak mellett learatnák a határon túli, a magyarsághoz köthető site-okat is. Becslések szerint mindez alkalmanként néhány száz terabyte-tól legfeljebb egy-két petabyte-nyi (1000–2000 terabyte) adatot jelentene – biztonsági másolattal, indexálással együtt. A mentések során csak 2–3 szintig „menének le” a robotok a honlapokon, videókat pedig nem töltenének le.

Ez a reprezentatív adatállomány nem is lenne nyilvános, nem úgy, mint a válogatott weblapok archívuma, amelyet sokkal rendszeresebben (egy-két havonta, de szükség szerint akár gyakrabban is) és nagyobb mélységben frissítenének, valamint

teljes szövegűen kereshetővé tennének. Elsősorban kulturális és tudományos intézetek (könyvtárak, múzeumok, levéltárak, kutatóközpontok, egyetemek), kormányzati intézmények és sajtótermékek oldalait gyűjtik itt, de a szakemberek szerint akár az internetező nagyközönség is ajánlhatja az utókor figyelmére méltó tartalmakat. Arról azonban még nincs döntés, hogy pontosan milyen archív anyagot ki hol és milyen feltételekkel tanulmányozhat. Erre a világszerte mostanáig felépíteni kezdett mintegy negyven nemzeti archívumban sincs egységes szabályozás.

Az utókor csak akkor lesz képes tanulmányozni a múltat a webarchívumokon keresztül, ha a tartalom olvasására alkalmas szoftvereket is megőrzik. Kérdés persze, mire lehet majd használni évtize-

dek múlva a most gyűjtött információtömeget, amelyben az értékek mellett nyilvánvalóan rengeteg a szemét is. Még akkor is, ha a – többségében külföldi szerverekről működtetett – magyar torrent- vagy pornóoldalak tartalmait a nemzeti könyvtár nem fogja szűretelni. Drótos László válasza:

„A régészek számára a szemétdomb az egyik legfontosabb információforrás. Sokkal többet elmond a mindennapi élet apróságairól, mint a szépen megrajzolt kódexek.”

Forrás:

http://hvg.hu/tudomany/201803_a_magyar_internet_archivalasa_aratoszoftverek_digitalis_szemetdomb_mentes_ugyanugy#rss

Válogatta: Fonyó Istvánné

Tisztelt Katalist,

megjelent a Code4Lib Journal legújabb, 39. száma.

Néhány cikk, amiket különösen érdekesnek talállok:

Jonathan E. Germann: Approaching the largest 'API': extracting information from the Internet with Python

(<http://journal.code4lib.org/articles/13197>)

Bevezetés a weblapokból való információ kinyerésbe Python nyelven.

Kezdőknek szóló útmutató, annak ajánlható, aki már ismeri a Python alapjait, és szeretné megtudni, hogy hogyan lehet weboldalakat programozás segítségével lementeni, és belőlük fontos tartalmakat kinyerni (pl. copy-paste helyett). A cikk mindezt egy könyvtári tájékoztatási példával illusztrálja.

Andy Meyer: Using R and the Tidyverse to Generate Library Usage Reports

(<http://journal.code4lib.org/articles/13282>)

Szintén bevezető, de ezúttal az egyre nagyobb népszerűséget szerző statisztikai programnyelvbe, az R-be. A cikkben egy, az amerikai könyvtárakban bevett könyvtárhasználat statisztikai adatait rögzítő Excel táblázat feldolgozásáról és egy egyszerű adatvizualizálásról szól. Külön öröm, hogy az R használhatóságát az utóbbi években jelentősen egyszerűsítő, hatékonyságát pedig növelő Tidyverse csomagra épülnek a példák.

Shayna Pekala: Microdata in the IR: A Low-Barrier Approach to Enhancing Discovery of Institutional Repository Materials in Google

(<http://journal.code4lib.org/articles/13191>).

A cikk azt vizsgálja, hogy a schema.org ontológiák bevezetése volt-e és milyen hatással az intézményi repozitóriumnak a Google keresőbeni láthatóságára. A hatás összességében pozitív, de számos meglepő tanulságot is leszűrtek.

Samuel R. Putnam – Sara Russell Gonzalez: Getting Real in the Library:

A Case Study at the University of Florida

(<http://journal.code4lib.org/articles/13201>)

A Floridai Egyetemi Könyvtár nyitott a diákoknak egy új labort, ahol mobil alkalmazások fejlesztésével, majd virtuális és kiterjesztett valóság fejlesztések foglalkoztak. A cikk részletesen beszámol az eszközparkról, a labor elrendezéséről, reklámzásáról, és az egyetemi kurzusokkal való kapcsolatáról. Érdekes, hogy bizonyos értelemben a könyvtár megelőzte és ezáltal inspirálta is az informatikai kart.

Christopher M. Jimenez – Barbara M. Sorondo: Accio e-Libri: Magically Delivering Digital Resources to Patrons Using NFC Technology

(<http://journal.code4lib.org/articles/13308>)

Az NFC az RFID és iBeacon technológiák folytatója, egy elektronikus címke a vele kis távolságról (néhány centiméterről) kapcsolatba lépő NFC csipvel felszerelt eszközről (ami az Androidos telefonok többségére és tavaly nyár óta az iPhoneokra is igaz) peer-to-peer adatkapcsolatot létesít, elődeinél nagyobb hatékonysággal. A Florida International University a Harry Potter könyvek 20. születésnapját használta fel a technológia bevezetésére. Készítettek egy könyvajánló szekrényt, amire a sorozat kötetei illetve azzal ilyen-olyan kapcsolatban levő könyvek (pl. a HP jelenséget elemő szociológiai, esztétikai alkotások, a varázslással, boszorkánysággal foglalkozó történeti könyvek) mellett NFC címkékkel felszerelt posztterek voltak ki-függesztve, melyekről egy-egy ebookot, filmet, hangoskönyvet lehettett elérni. A posztterekre - gondolva az ilyen eszközzel nem rendelkezőkre - QR kódot és rövid URL-t is nyomtattak. A URL minden egyes esetben az olvasható-hallható-nézhető műre mutatott, nem pedig a katalógusrekordra, vagy valamilyen általános oldalra.

Tartalomjegyzék:

Editorial: Musing on learning to be a selfish librarian

(<http://journal.code4lib.org/articles/13351>)

Terry Reese

One of the perks of being the coordinating editor is you get to write the opening editorial for the issue. It's an opportunity to think broadly about the community, the journal's current events. And if you look back over the past year or so, those that have taken on this role have been more than up.

Approaching the largest 'API': extracting information from the Internet with Python

<http://journal.code4lib.org/articles/13197>

Jonathan E. Germann

This article explores the need for libraries to algorithmically access and manipulate the world's largest API: the Internet. The billions of pages on the 'Internet API' (HTTP, HTML, CSS, XPath, DOM, etc.) are easily accessible and manipulable. Libraries can assist in creating meaning through the datafication of information on the world wide web. Because most information is created for human consumption, some programming is required for automated extraction. Python is an easy-to-learn programming language with extensive packages and community support for web page automation. Four packages (Urllib, Selenium, BeautifulSoup, Scrapy) in Python can automate almost any web page for all sized projects. An example warrant data project is explained to illustrate how well Python packages can manipulate web pages to create meaning through assembling custom datasets.

Using R and the Tidyverse to Generate Library Usage Reports

<http://journal.code4lib.org/articles/13282>

Andy Meyer

Gathering, analyzing, and communicating library usage data provides a foundation for thoughtful assessment. However, the amount of time and expertise required creates a barrier to actually using this data. By using the statistical programming language R and the tools and approach of the Tidyverse, the process of gathering, analyzing, and communicating data can be automated in ways that reduce the amount of time and energy required. At the same time, this approach increases staff capacity for other data science projects and creates a shareable model and framework for other libraries. This article focuses on electronic resource usage reports - especially Counter DB1 Reports - but this approach could be extended to other data sources and needs.

Archidora: Integrating Archivematica and Islandora

<http://journal.code4lib.org/articles/13150>

Tim Hutchinson

"Archidora" is shorthand for the publicly available integration between the open source software packages Archivematica and Islandora.

Sponsored by the University of Saskatchewan Library, this integration enables the automated ingest into Archivematica of objects created in Islandora. This will allow institutions that use Islandora as a digital asset management system, particularly for digitized material, to take advantage of Archivematica's standards-based digital preservation functionality, without requiring staff doing digitization to interact with Archivematica. This paper outlines the basic functionality and workflow of archidora; provides an overview of the development process including challenges and lessons learned; and discusses related initiatives and possible future directions for development.

Microdata in the IR: A Low-Barrier Approach to Enhancing Discovery of Institutional Repository Materials in Google

<http://journal.code4lib.org/articles/13191>

Shayna Pekala

Georgetown University Library curates a multitude of open access resources in its institutional repository and digital collections portal, DigitalGeorgetown. Over the last several years, the Library has experimented with methods for making these items increasingly visible in search engine search results. This article describes the Library's low-barrier approach to applying Schema.org vocabulary to its DSpace institutional repository using microdata, as well as the challenges with and strategies used for assessing this work. The effects of the application of Schema.org microdata to DigitalGeorgetown on Google search results were tracked over time using three different metrics, providing new insights about its impact.

Getting Real in the Library: A Case Study at the University of Florida

<http://journal.code4lib.org/articles/13201>

Samuel R. Putnam and Sara Russell Gonzalez

In the fall of 2014, the University of Florida (UF) Marston Science Library, in partnership with UF IT, opened a new computer lab for students to learn and develop mobile applications. The Mobile Application Development Environment (MADE@UF) features both software and circulating technology for students to use in an unstructured and minimally-staffed environment. As the technological landscape has shifted in the past few years, virtual and augmented reality have become more prominent

and prevalent, signaled by companies like Facebook, Google, and Microsoft making significant financial investments in these technologies. During this evolution, MADE@UF has migrated to focus more on virtual and augmented reality, and we will discuss the opportunities and challenges that hosting and managing such a space has provided to the science library and its staff.

Accio e-Libri: Magically Delivering Digital Resources to Patrons Using NFC Technology

<http://journal.code4lib.org/articles/13308>

Christopher M. Jimenez and Barbara M. Sorondo

To coincide with the 20th anniversary of the publication of Harry Potter and the Philosopher's/Sorcerer's Stone, our library created a Happee Birthdae Harry display incorporating Near Field Communication

(NFC) technology alongside print materials in order to magically place electronic resources in our users' hands. The display was a spellbinding success, increasing usage of both print and electronic items, and helping our students become familiar with this innovative technology in an engaging manner. This article will provide step-by-step instructions on the materials and procedures librarians need to implement NFC technology in their own libraries, and will discuss the challenges and opportunities associated with this rapidly spreading technology.

Ship It: Logistical tracking of ILL physical loans

<http://journal.code4lib.org/articles/13262>

Ryan Litsey & Scott Luker

The OBILLSK Shipment Tracking system is the first consolidated and comprehensive shipment information system for interlibrary loan. The system is unique because not only does it offer an interface for consolidating the items being shipped out of an ILL office, it also provides real time statistical data of global geographic shipping patterns, track-

ing of packages across all major couriers, and customized date range reporting for ILL shipment activity. This system takes advantage of several web-based technologies that makes it easy to use for students, staff and library administrators. The web-based software utilizes a .NET platform and SQL Server database. Client-side frameworks include Bootstrap and jQuery for responsive design, Shield UI for data visualizations, and jVectorMap for geographical representation of shipments. The system is now available for all libraries. It is actively in use at 15 academic libraries nationwide and has over 190,000 items scanned since October of 2016. It is through the development of innovative technologies that libraries can continue to serve as incubators for practical solutions that can help the discipline and practice of librarianship.

The Automagic of the LII's eCFR

<http://journal.code4lib.org/articles/13241>

Charlotte Schneider and Sylvia Kwakye

The Legal Information Institute (LII) began providing access to federal legal materials in 1992. This article discusses their work expanding and improving free public access to federal legal resources in the U.S., particularly developing their eCFR product for the Code of Federal Regulations, and plans to integrate DocketWrench.

Péter Király

software developer

GWDG, Göttingen - Europeana - eXtensible

Catalog - The Code4Lib Journal

<http://linkedin.com/in/peterkiraly>

Katalist@listserv.niif.hu

<https://listserv.niif.hu/mailman/listinfo/katalist>

Válogatta: Berke Barnabásné

OGyK – ELTE BTK szakmai együttműködési megállapodás

Szakmai együttműködési megállapodást írt alá 2018. január 24-én a Parlament épületében Mar-kója Szilárd, az Országgyűlési Könyvtár (OGyK) igazgatója, valamint Kiszl Péter, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének (KITI) igazgatója. A dokumentumot ellátta kézje-gyével Bellavics István, az Országgyűlés Hivatala közgyűjteményi és közművelődési igazgatója, ille-tve Borsodi Csaba, az ELTE BTK dékánja is.

Az együttműködés keretében az OGyK az ELTE BTK KITI hallgatói számára szakmai gyakorlatokat szervez, bemutatva a szakkönyvtári működés sajá-tosságait, a felsőoktatásban tanultak gyakorlati alkalmazását. A kooperáció további elemeként az OGyK kedvezményes beiratkozási lehetőséget nyújt az ELTE BTK KITI hallgatóinak és oktatóinak, illetve lehetőséget biztosít, hogy az ELTE BTK KITI hallgatói és oktatói az OGyK területén, szervezett csoportlátogatások keretében ismerjék meg a könyvtári szolgáltatásokat és állományt. Az OGyK módot ad kihelyezett könyvtári szeminárium fog-lalkozások, speciális kollégiumok megtartására is.

Az ELTE BTK KITI támogatja az OGyK munkatár-sainak szakmai továbbkésztését, a könyvtár törté-netének, működésének, szolgáltatásainak és mobil szolgáltató eszközeinek ismertetését és népszerű-sítését a hallgatók körében, valamint az OGyK felkérésére közreműködik a legalkalmasabb gya-kornok vagy pályakezdő kiválasztásában. Az OGyK kezdeményezheti a hallgatók önkéntes ala-pú tevékenységét a könyvtár szakmai feladatainak végrehajtásában (pl. rendezvények, digitalizálás, adatfeldolgozás), illetve az ELTE BTK KITI oktatói, kutatói javaslatot tehetnek az OGyK idegen nyelvű szerzeményezési terve vonatkozásában, ezzel is hozzájárulva az állomány folyamatos, naprakész megújításához. A felek vállalják, hogy együttmű-ködnek szakmai-tudományos rendezvények, ese-mények szervezésében, továbbá katalizálják a munkatársak, oktatók és hallgatók tudományos és gyakorlati eredményeinek megjelenését, prezentá-cióját ezeken a fórumokon.

<http://elte-lis.blogspot.hu/2018/01/egyuttmukodes-az-orszaggyulesi.html>

Forrás: **Katalist**

Válogatta: Fonyó Istvánné

Peter Kiraly január 26., 21:30

Sören Auer et al.: Towards an Open Research Knowledge Graph. Position paper

<https://zenodo.org/record/1157185>

A hannoveri Műszaki Könyvtár (TIB) szerzői a tudományos kommunikáció és publikálás jövőjével kapcsolatban teszik le a víziójukat, az Open Research Knowledge Graphot, ami egy nyílt szabványokon, nyílt adatokon, kollaboráción és az utóbbi évtizedek szemantikus webbel kapcsolatos és az adattudományi fejlesztésein alapuló szolgáltatás. Az írás röviden összegzi a jelen legfontosabb témába vágó problémáit, azokat a fejlesztéseket, melyek komponensei lehetnek a javasolt szolgáltatásnak, illetve azokat a kutatási területeket, melyek jelen pillanatban még nem megoldottak. A felvázolt szolgáltatásban a könyvtári (ezen belül is a tudás-

szervezési) szakismeret mellett szükség van a tudományterületi és az informatikai ismeretekre. A javasolt infrastruktúra négy legfontosabb összetevője:

- a tudományos kommunikáció adatmodellje,
- skálázható, gráfároló háttérinfrastruktúra,
- felhasználói felületi a kollaboratív szerzői munkát támogató elemek,
- félautomatikus szemantikus integráció.

Ha volt valaki, aki megnézte Herbert van de Sompel a múlt héten ismertetett előadását (Scholarly Communication: Deconstruct and Decentralize) és tett szert neki, valószínűleg ezt is szeretni fogja.

Towards an Open Research Knowledge Graph

Forrás:

<https://www.facebook.com/groups/312261069629/>

Válogatta: Berke Barnabásné

Az európai adatvédelem mellett az IBM

A felhőszolgáltatások piacán komoly harc dúl. Az IBM egy újszerű stratégia alkalmazása mellett döntött.

Az amerikai konszern reagált az ügyfelei aggodalmaira és úgy döntött, hogy a németországi felhőkörnyezeti központját megóvja a tengerentúli túlkapásokkal szemben. Ezzel nem csupán az ügyfelei adatait akarja megvédeni, hanem egyúttal a vetélytársait is nyomás alá helyezné. A lépésre azért volt szükség, mert sok európai ügyfél aggódott az adatai biztonsága miatt. Konkrétan attól tartottak, hogy amerikai megkeresések esetén a

társaság és annak központja kiadná a személyes vagy az üzleti információikat a tengerentúli hatóságoknak, valamint a titkosszolgálatoknak.

Yasser Eissa, az IBM európai felhőüzletért felelős alelnöke kijelentette, hogy a jövőben nem lesz lehetőség elérni a tárolt adatokat az Európai Unión kívülről. Ezt kizárólag a vállalat munkatársai tehetik majd meg. A menedzser hozzátette, hogy minden egyesült államokbeli hivatal számára világossá teszik, hogy az őrzött adatok nem az ő tulajdonukat képezik és azokhoz nincs hozzáférésük, továbbá semmilyen ügyféladatot sem adnak ki.

Európa az IBM számára egy rendkívül fontos piac és a felhőszolgáltatásokat az egyik fő üzletágává akarja tenni. Az óriáscég tavaly óta 17 milliárd dolláros bevételre tett szert ezen a területen. A piacot az Amazon uralja, de az IBM-nek komoly konkurenciát jelent a Microsoft és a Google is.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/129426/az-europai-adatvedelem-mellett-az-ibm>

Válogatta: Berke Barnabásné

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

*Berke Barnabásné
Fonyó Istvánné
Hegyközi Ilona
Kristóf Ibolya
Lovász Dávid
Piros Attila
Prokné Palik Mária
Sárközi Andrea Bernadett*